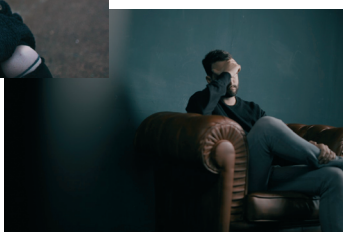

Оценка на риска от изолация на заподозрени и обвиняеми

ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ СОЦИАЛНИЯ СТАТУС НА ЗАПОДОЗРЕНИТЕ И ОБВИНЯЕМИТЕ

**ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ
ВЪРХУ СОЦИАЛНИЯ СТАТУС
НА ЗАПОДОЗРЕНИТЕ
И ОБВИНЯЕМИТЕ**

Настоящият доклад изследва факторите, които оказват влияние върху социалния статус на заподозрените и обвиняемите по време на наказателния процес. Той се основава на задълбочен анализ на законодателството и практиката в четири държави – членки на Европейския съюз: Белгия, България, Гърция и Италия. За всяка от тези държави докладът разглежда правното положение на заподозрените и обвиняемите, мерките с и без лишаване от свобода, налагани в хода на наказателното производство, разкриването на информация, правните и практическите ефекти на производството върху заподозрените и обвиняемите и тяхната оценка от страна на компетентните органи. Докладът е разработен в рамките на инициативата *Оценка на риска от изолация на заподозрени и обвиняеми – ARISA* (<https://arisa-project.eu/>), финансиран по програма „Правосъдие“ (2014 – 2020) на Европейския съюз.

Автори:

Димитър Марков, старши анализатор, Център за изследване на демокрацията, България

Д-р Татяна Новосолова, научен сътрудник, Център за изследване на демокрацията, България

Мария Дойчинова, анализатор, Център за изследване на демокрацията, България

Никола Джованини, научен координатор, Асоциация „Право на право“, Белгия

Малена Дзингони, изследовател, Асоциация „Право на право“, Белгия

Василики Карзи, изследовател, Център за европейско конституционно право, Гърция

Анна Лиза Ландини, младши изследовател, Асоциация Папа Йоан XXIII, Италия

Джорджо Пиери, изследовател, Асоциация Папа Йоан XXIII, Италия

Давиде Торзани, изследовател, Асоциация Папа Йоан XXIII, Италия

Този доклад е финансиран по програма „Правосъдие“ (2014-2020) на Европейския съюз. Съдържанието на доклада представя гледната точка на неговите автори, които единствени носят отговорност за него. Европейската комисия не отговаря за начина, по който може да бъде използвана съдържанието се в него информация.

ISBN: 978-954-477-342-7

© 2018, Всички права запазени.

Център за изследване на демокрацията

София 1113, ул. „Александър Жендов“ № 5

тел.: (+359 2) 971 3000, факс: (+359 2) 971 2233

www.csd.bg, csd@online.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Резюме.....	5
1. Въведение	11
1.1. Общи бележки.....	11
1.2. Методология и структура на доклада.....	12
2. Правен статус на заподозрените и обвиняемите	15
2.1. Международно право в областта на правата на човека.....	15
2.2. Национални правни практики.....	20
3. Мерки за задържане и мерки без лишаване от свобода по време на производството.....	29
3.1. Мерки без лишаване от свобода.....	29
3.1.1. Гаранция.....	30
3.1.2. Освобождаване под надзор.....	32
3.2. Мерки за задържане.....	33
3.3. Оценка на риска в етапа на досъдебното производство	36
3.4. Национални практики.....	39
4. Разкриване на информация.....	51
4.1. Полицейска практика при разпространяването на информация	51
4.2. Национални практики.....	56
5. Правни и практически последици от наказателното производство за заподозрените и обвиняемите	65
5.1. Последици от предварителното задържане	65
5.2. Национални правни практики и тяхното въздействие	73
6. Оценка на въздействието на производството от страна на компетентните органи	97
6.1. Национални правни практики.....	97
6.2. Оценка на работата на правосъдната система.....	105
Приложение: Съдебна практика на Европейския съд по правата на човека по дела за вреди, причинени от предварително задържане.....	109

РЕЗЮМЕ

Приблизително девет милиона души ежегодно са обект на наказателно производство в ЕС¹. Едновременно с това, значителен дял от заподозрените или обвинените в извършване на престъпление лица биват оправдани и не получават осъдителни присъди. Всички тези лица, независимо дали биват осъдени или оправдани, са по презумпция невиновни, докато вината им не бъде доказана според закона. Презумпцията за невиновност е основно право, основен принцип в наказателното правосъдие и общопризнат стандарт за правата на човека.

Въпреки задължението на органите на наказателното правосъдие да спазват стриктно презумпцията за невиновност, по време на наказателното производство заподозрените и обвиняемите винаги търпят определени ограничения и последствия. Въпреки че имат своите законни цели, повечето от тези ограничения засягат техния личен и социален живот.

Макар и по презумпция невиновни, по време на наказателния процес заподозрените и обвиняемите са на практика поставени в неравностойно положение спрямо останалите членове на обществото. В резултат от приложените спрямо тях мерки и ограничения, социалният им статус може да бъде засегнат по различни начини: временно или трайно оставане без работа, загуба на доход, увеличени разходи, загуба на социални придобивки, влошени отношения с членове на семейството и др.

Едновременно с това, въздействието на наказателното производство върху заподозрените и обвиняемите често бива пренебрегвано от органите на наказателното правосъдие, които са по-склонни да се съсредоточат върху осигуряването на ефективен напредък и резултат по делото, вместо върху ограничаването на вредите за заподозрените и обвиняемите. На практика, едно наказателно дело може да доведе до определена десоциализация на обвиняемия и този риск трябва да бъде взет под внимание и съответно оценен от органите на наказателното правосъдие. Тази оценка трябва да бъде добавена към оценката на други фактори, като риска от укриване или повторно извършване на престъпление, за да може компетентният орган да избере и приложи най-подходящата комбинация от мерки за всеки конкретен случай.

¹ EU LIBE Committee, *Fair Trials: Civil Liberties MEPs Back New EU Rules on Presumption of Innocence*, 2015, available at <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20151109IPR01741/fair-trials-civil-liberties-meps-back-new-eu-rules-on-presumption-of-innocence>.

Целта на доклада е да изследва факторите, засягащи социалния статус на заподозрените и обвиняемите, като се основава на задълбочен анализ на законодателството и практиката в четири държави – членки на Европейския съюз: Белгия, България, Гърция и Италия. За всяка от тези държави анализът следва една и съща структура:

- Правен статус на заподозрените и обвиняемите.
- Мерки с и без лишаване от свобода в хода на наказателното производство.
- Разкриване на информация.
- Правни и практически ефекти на наказателното производство върху заподозрените и обвиняемите.
- Оценка на ефекта от производството от страна на компетентните органи.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Белгия

- Заподозрян е лице, което е заподозряно в извършването на наказуемо деяние и е обект на предварително разследване. Заподозреният става обвиняем или подсъдим (*inculpé*), когато разследващият съдия го информира официално за предявените срещу него обвинения.
- Ако няма изрично определени задължителни срокове за приключване на разследването и/или съдебния процес, обвиняемият има право да бъде съден от безпристрастен и независим съд в разумен срок.
- Освен предварителното задържане, което е мярка с лишаване от свобода, има и алтернативните мерки без лишаване от свобода, които включват електронно проследяване, надзор в дома на заподозрения, гаранция и условно освобождаване с пробационни мерки.
- Според белгийското право (*Наказателно-процесуалния кодекс*), тайната във фазата на предварителното производство важи за всички лица, които са професионално ангажирани в производството, включително съдиите, прокурорите, следователите, служителите от съдебната администрация, както и всички ангажирани от тях лица. Обвиняемите и останалите участници в процеса (включително гражданските ищци), както и журналистите не са обвързани от тайната на разследването.
- Предварителното задържане в Белгия се отразява на трудовата заетост, семейните отношения, здравното обслужване и общественото осигуряване на задържаните лица. Трудовата заетост и образованието на заподозрените и обвиняемите могат да бъдат засегнати и от прилагането

на електронно проследяване, когато то е под формата на „24-часов домашен арест“.

- Ако предварителното задържане е било незаконно, т.е. ако лицето е било задържано в нарушение на законовите правила, или пък е било нецелесъобразно, т.е. ако лицето е било задържано, но в последствие е било оправдано или осъдено на лишаване от свобода за по-кратък срок от този на задържането, съществува възможност за претендиране на обезщетение за вреди или на пълно обезщетение при определени условия.
- Преди да вземе решение каква мярка да бъде наложена на заподозрения, разследващият съдия може да поиска от пробационен служител – помощник на съдията (*assistant de justice*) да проведе предварително проучване (кратък информационен доклад или социално проучване) относно необходимостта от предварително задържане или подходящите алтернативните мерки, например освобождаване при определени условия.
- Социалното проучване е по-общ подход, при който целта е да се постави предполагаемото престъпление в по-широк психологически и социален контекст. Със съдействието на обвиняемия, неговото семейство и социалната му среда, помощникът на съдията може да предложи индивидуализирана, възстановителна и ориентирана към бъдещето мярка, както и да направи оценка на потенциалното въздействие на съответните процесуални действия върху живота на обвиняемия.

България

- В България правният статус „заподозрян“ не съществува. Статусът на обвиняемите се определя от *Наказателно-процесуалния кодекс*. За да стане обвиняем, срещу лицето трябва да има формално предявено обвинение от разследващ орган или от прокурор.
- Законът не уточнява колко дълго едно лице може да остане обвиняем. По правило, досъдебната фаза трябва да приключи в рамките на два месеца.
- По време на наказателното производство съществуват две категории от мерки, които могат да бъдат наложени на обвиняемите: мерки за неотклонение и други мерки за процесуална принуда. Предвидени са четири мерки за неотклонение: подписка, гаранция, домашен арест и задържане под стража. Другите мерки за процесуална принуда в повечето случаи са без лишаване от свобода.
- Разпоредбите, уреждащи разкриването на информация за производството, се различават съществено в досъдебната и съдебната фаза. По правило, предварителното производство се приема за конфиденциално

и информация за разследването може да бъде разкривана само с решението на прокурора, на когото е възложено делото. По време на съдебната фаза за разкриването на информация няма толкова строги ограничения.

- Наказателното производство може да се отрази върху трудовата заетост и семейното положение на обвиняемия, особено когато той е задържан. В някои случаи, производството оказва отрицателно въздействие върху бизнеса на обвиняемите и на възможността им да упражняват своята професия. Делата за обезщетения разкриват и отрицателното въздействие на производството върху отношенията между обвиняемия и неговото семейство.
- Българското законодателство не съдържа обща разпоредба, задължаваща компетентните органи да събират, разглеждат и оценяват специфична информация за заподозрените и обвиняемите преди да вземат решение, което ги засяга. Такива разпоредби обаче има във връзка с налагането на мерки за неотклонение, когато под внимание се вземат здравословното състояние, професията, възрастта и други данни за личността на обвиняемия.

Гърция

- Терминът „заподозрян“ не е дефиниран в гръцкото право, но е въведен като термин в *Наказателно-процесуалния кодекс*. Обвиняемият е лице, срещу което прокурорът е започнал наказателно производство и което се смята за извършител на криминално деяние на някакъв етап от наказателното разследване.
- Няма официални данни за средната продължителност на наказателния процес в Гърция. Трябва да се отбележи, че за определени престъпления *Наказателно-процесуалният кодекс* предвижда процедура за бързо производство. Тази бърза процедура се прилага при правонарушения, при които извършителят е установен в момента на извършване на престъплението.
- Гръцкият *Наказателно-процесуален кодекс* съдържа примерен списък на ограничителните мерки (с или без лишаване от свобода), който включва предварително задържане, гаранция, периодично явяване пред разследващите органи или пред друг орган, забрана за пътуване или ограничаване на придвижването до определено населено място, забрана за срещи или общуване с определени лица и домашен арест с електронен надзор (т.е. с гривна на глезена).
- Защитата на личните данни на обвиняемите и заподозрените се гарантира от гръцкия *Закон за защита на данните*. Друг важен принцип на гръцкото наказателно-процесуално право е, че то забранява използването

на обидни квалификации по отношение на личността на обвиняемия от страна на медиите. По отношение на съдебната фаза, съдебните заседания са публични и всяко съдебно решение се произнася в открито заседание.

- Наказателното производство може да засегне личния живот, трудовата заетост и общественото осигуряване на заподозрените и обвиняемите, въпреки че принципът на поверителността забранява разгласяването на информация за производството.
- Едно от най-честите основания за подаване на жалби, на които се позовават заподозрените и обвиняемите в Гърция, е прекомерно голямата продължителност на производството. След двете пилотни решения срещу Гърция на Европейския съд по правата на човека гръцките органи въведоха компенсаторно средство, което има за цел да осигури подходящо и достатъчно обезщетение в случаите, когато наказателното или гражданското производство или производството пред Сметната палата надхвърлят разумния срок. През 2014 г. Съдът определи, че новото средство може да бъде прието за ефективно и достъпно.
- Гърция е критикувана от Европейския съд по правата на човека и за прекомерната продължителност на предварителното задържане и нечовешките условия в местата за задържане, особено по отношение на мигрантите.
- Няма публикувани изследвания относно оценката на въздействието на производството върху обвиняемия от страна на компетентните органи и тяхната практика. Според практикуващите юристи, полицейските органи, които отговарят за разследването, проучват всеки отделен случай според конкретните указания на прокурора по делото.

Италия

- Според *Наказателно-процесуалния кодекс* на Италия, заподозрян е лице, за което органите вярват, че е извършило престъпление. По правило, заподозрените стават субекти на предварително разследване. Ако събраните по време на предварителното разследване доказателства бъдат намерени за достатъчни, заподозреният получава статуса на „обвиняем“ и започва съдебен процес.
- Предварителните разследвания са с максимална продължителност от шест месеца от датата, на която името на заподозрения е вписано в регистъра на нарушенията. За сериозни нарушения или организирана престъпност, срокът е една година.
- Личните предохранителни мерки могат да бъдат с или без лишаване от свобода. Мерките с лишаване от свобода са предварително задържане, домашен арест и задържане в лечебно заведение. Алтернативните мер-

ки без лишаване от свобода включват забрана за пътуване, подписка, ограничителна заповед в семейството и забрана за пребиваване.

- Според италианския *Наказателно-процесуален кодекс*, действията по разследването, извършвани от прокурора и съдебната полиция, се подчиняват на правилата за поверителност до приключване на предварителното производство. Ограниченията за разпространяване на информацията важат за всички страни, които участват, или по друга причина са запознати с провежданото разследване.
- Според *Хартата за задълженията на журналистите*, приета на 8 юли 1993 г. в Рим от Националната федерация на италианската преса и Националният съвет на ордена на журналистите, журналистите имат задължението да зачитат презумпцията за невинност.
- Една от характеристиките на италианската система за лишаване от свобода е постоянното присъствие на затворници без окончателни присъди. Според Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание, затворници без окончателна присъда често се настаняват в полуразрушени и пренаселени килии и при много лоши условия. Пренаселеността в затворите продължава и до днес, но през последните три години, след влизането в сила на Закон 47/2015, проблемът постепенно е ограничен, тъй като предварителното задържане вече се разглежда като крайна мярка и може да се прилага само ако нито една от останалите забрани и мерки не е достатъчно ефективна.
- Няма публикувани изследвания относно оценката на въздействието на производството върху обвиняемия от страна на компетентните органи и тяхната практика. Решението за прилагане, прекратяване или промяна на мерките на предварителното производство се взема от съдията, отговарящ за съответната фаза на процеса, като мярката трябва да е подходяща, пропорционална и възможно най-малко ограничаваща.
- Мерките с лишаване от свобода, включително предварителното задържане, могат да имат и съществено икономическо отражение, по-конкретно що се отнася до трудовата заетост на заподозрените и обвиняемите, независимо дали работят в частния или в публичния сектор.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Общи бележки

Приблизително девет милиона души ежегодно са обект на наказателно производство в ЕС². Едновременно с това, значителен дял от заподозрените или обвинените в извършване на престъпление лица биват оправдани и не получават осъдителни присъди. Всички тези лица, независимо дали биват осъдени или оправдани, са по презумпция невиновни, докато вината им не бъде доказана според закона. Презумпцията за невиновност е основно право, основен принцип в наказателното правосъдие и общопризнат стандарт за правата на човека. Тълкувана е в редица решения на Европейския съд по правата на човека, както и в множество научни публикации. На равнище Европейски съюз, презумпцията за невиновност е изрично прогласена в *Хартата на основните права на Европейския съюз* (член 48) и доразвита в *Директива (ЕС) 2016/343 относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство*.

Въпреки задължението на органите на наказателното правосъдие да спазват стриктно презумпцията за невиновност, по време на наказателното производство заподозрените и обвиняемите винаги търпят определени ограничения и последствия, повечето от които засягат личния им и социален живот. Всички тези ограничения имат своите законни цели. Някои от тях са предназначени да улеснят разследването на престъплението (напр. изземане на предмети, които да послужат като доказателство), някои би трябвало да предотвратят укриване или извършване на ново престъпление (напр. задържане, мерки за неотклонение без лишаване от свобода, забрана за напускане на страната), някои са оправдани от необходимостта да бъдат защитени жертвите на престъплението (напр. забрана за посещаване на определени места или за осъществяване на връзка с жертвите). Също така, информация за наказателния процес често бива публично огласявана или предоставяна на медиите, което допълнително засяга живота на заподозрените и обвиняемите.

Макар и по презумпция невиновни, по време на наказателния процес заподозрените и обвиняемите са на практика поставени в неравностойно

² EU LIBE Committee, *Fair Trials: Civil Liberties MEPs Back New EU Rules on Presumption of Innocence*, 2015, available at <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20151109IPR01741/fair-trials-civil-liberties-meps-back-new-eu-rules-on-presumption-of-innocence>.

положение спрямо останалите членове на обществото. В резултат от приложените спрямо тях мерки и ограничения, техният социален статус може да бъде засегнат по различни начини: временно или трайно оставане без работа, загуба на доход, увеличени разходи, загуба на социални придобивки, влошени отношения с членове на семейството и др.

Едновременно с това, въздействието на наказателното производство върху заподозрените и обвиняемите често бива пренебрегвано от органите на наказателното правосъдие, които са по-склонни да се съсредоточат върху осигуряването на ефективен напредък и резултат по делото, вместо върху ограничаването на вредите за заподозрените и обвиняемите. Ограниченията и мерките, прилагани по отношение на заподозрените и обвиняемите по време на наказателното производство, могат да окажат дългосрочно въздействие върху техния личен и социален живот, като това въздействие често се подценява. На практика, едно наказателно дело може да доведе до определена десоциализация на обвиняемия и този риск трябва да бъде взет под внимание и съответно оценен от органите на наказателното правосъдие. Тази оценка трябва да бъде добавена към оценката на други фактори, като риска от укриване или повторно извършване на престъпление, за да може компетентният орган да избере и приложи най-подходящата комбинация от мерки за всеки конкретен случай.

1.2. Методология и структура на доклада

Целта на доклада е да изследва факторите, засягащи социалния статус на заподозрените и обвиняемите. Част 2 има за цел да концептуализира правния статус на заподозрените и обвиняемите, както в международното право в областта на правата на човека, така и в националното законодателство на четири държави – членки на Европейския съюз: Белгия, България, Гърция и Италия. Част 3 прави преглед на различните мерки, с или без лишаване от свобода, които се прилагат по време на наказателното производство, с акцент върху националните практики в четирите избрани държави – членки на Европейския съюз. Част 4 разглежда механизмите за разкриване на информация по време на наказателното производство от гледна точка на неприкосновеността на личния живот и съблюдаването на презумпцията за невиновност. Част 5 разглежда правните и практическите ефекти на наказателното производство върху заподозрените и обвиняемите. На последно място, Част 6 прави анализ на степента, до която въздействието на наказателното производство върху заподозрените и обвиняемите се оценява от компетентните органи.

Докладът е основан върху обстоен преглед на литературата, включващ както първични, така и вторични източници. Използвана е и информация от националните доклади относно факторите, засягащи социалния статус на заподозрените и обвиняемите, в четири държави – членки на Европейския съюз: Белгия³, България⁴, Гърция⁵ и Италия⁶.

³ Droit au Droit, *Country Report on the Factors Affecting the Social Status of Suspects and Accused: Belgium*, 2018, available at <http://arisa-project.eu/publications/publication/factors-affecting-the-social-status-of-suspects-and-accused-in-belgium/>.

⁴ Center for the Study of Democracy, *Country Report on the Factors Affecting the Social Status of Suspects and Accused: Bulgaria*, 2018, available at <http://arisa-project.eu/publications/publication/factors-affecting-the-social-status-of-suspects-and-accused-in-bulgaria/>.

⁵ Centre for European Constitutional Law, *Country Report on the Factors Affecting the Social Status of Suspects and Accused: Greece*, 2018, available at <http://arisa-project.eu/publications/publication/factors-affecting-the-social-status-of-suspects-and-accused-in-greece/>.

⁶ Pope John XXIII Community Association, *Country Report on the Factors Affecting the Social Status of Suspects and Accused: Italy*, 2018, available at <http://arisa-project.eu/publications/publication/factors-affecting-the-social-status-of-suspects-and-accused-in-italy/>.

2. ПРАВЕН СТАТУС НА ЗАПОДОЗРЕНИТЕ И ОБВИНЯЕМИТЕ

Този раздел включва две части, като първата предлага общ преглед на международните правни разпоредби, определящи статуса на заподозрените и обвиняемите, след което се разглеждат съответните практики в националното законодателство на четири държави – членки на Европейския съюз: Белгия, България, Гърция и Италия.

2.1. Международно право в областта на правата на човека

Член 17 (1) от *Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП)* гласи, че „никой не може да бъде обект на своеволно и незаконно вмешателство в личния му живот, семейството му, дома или кореспонденцията му, нито на незаконно накърняване на неговата чест и добро име”⁷. Правото да се приема за невинно, докато не бъде доказано, че е виновно, е сред основните принципи, обуславящи отношението към обвиняемото лице в хода на наказателното разследване и съдебното производство, включително до края на последното обжалване⁸. Член 14 от МПГПП предвижда следното:

1. *Всички лица са равни пред съдилищата и трибуналите. Всяко лице има право при разглеждане на каквото и да е наказателно обвинение срещу него или при оспорване на правата и задълженията му в граждански процес, на справедливо и публично разглеждане на делото от компетентен, независим и безпристрастен съд, установен със закон. Цялото дело или част от него могат да бъдат разгледани при закрити врата по съображения, засягащи морала, обществения ред или националната сигурност в едно демократично общество, или когато интересът на частния живот на страните изисква това, или дотолкова, доколкото съдът сметне това за абсолютно необходимо, когато поради особения характер на делото*

⁷ Организация на обединените нации, *Международен пакт за граждански и политически права*, 23 март 1976, достъпен на <https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/-18856446/issue/3042/mezhdunaroden-pakt-za-grazhdanski-i-politicheski-prava>.

⁸ United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights in Cooperation with the International Bar Association, *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers*, Professional Training Series No. 9, 2003.

публичността може да накърни интересите на правосъдието; обаче всяка присъда, издадена по наказателно дело или решение по гражданско дело ще се обявяват публично, освен ако интересите на малолетни лица изискват противното, или когато процесът засяга брачни спорове или настойничество на деца.

2. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, се счита за невинно до доказване на вината му съгласно закона.
3. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има право при пълно равенство на следния минимум от гаранции:
 - (a) да бъде информирано подробно и в най-кратък срок на език, който разбира, за естеството и основанията на повдигнатото срещу него обвинение;
 - (b) да разполага с достатъчно време и с необходимите улеснения за подготовка на защитата си и за установяване на връзка със защитник по свой избор;
 - (c) да бъде изправено пред съда без неоправдано забавяне;
 - (d) да бъде съдено в негово присъствие и да се защитава лично или чрез адвокат по свой избор; ако няма адвокат, да бъде уведомен за правото му да има такъв и винаги, когато интересите на правосъдието изискват това, да му бъде назначен служебно адвокат, безплатно, в случай че няма средства да заплати хонорар;
 - (e) да разпитва или да поиска да бъдат разпитани свидетелите на обвинението, както и да се осигурят явяването и разпитването на свидетелите на защитата при същите условия като свидетелите на обвинението;
 - (f) да му се осигури безплатно преводач, ако не разбира или не говори езика, на който се води процесът;
 - (g) да не бъде принуждавано да свидетелства против себе си или да се признава за виновен.
4. По отношение на непълнолетните да се прилага такава процедура, която държи сметка за възрастта им и за интереса, който представлява тяхното превъзпитание.
5. Всеки осъден за престъпление има право да иска преразглеждане на обявяването му за виновен и осъждането му от висшестоящ съд съгласно закона.
6. Когато една влязла в сила присъда бъде впоследствие отменена или е последвало помилване въз основа на нови или новооткрити обстоятелства, които доказват, че е била допусната съдебна грешка, лицето, изтърпяло наказание в изпълнение на такава присъда, ще бъде обезщетено съгласно закона, освен ако се докаже, че неразкриването навреме на неизвестния факт се дължи изцяло или отчасти на самия него.

Презумпцията за невинност съдържа най-малко три важни и допълващи се елемента⁹. Първо, задължението за доказване на вината остава в обвинителя, така че обвиняемите се считат за невиновни, докато вината им не бъде доказана в съда. Второ, задържаните и обвиняемите имат правото да не бъдат представяни като „престъпници“ пред медиите. Трето, използването на предварително задържане трябва да е извънредна мярка: всяко лишаване от свобода преди установяване на вината трябва да бъде обективно оправдано и за възможно най-кратък срок.

Според Роджър Левеск „идеологиите, които доминират наказателното производство могат да бъдат най-добре разбрани чрез две метафори, улавящи същността на конкуриращите се интереси в наказателното правосъдие: едната касае идеологията на контрола върху престъпността, тъй като описва наказателното производство като високоскоростна конвейерна линия, управлявана от полицията и прокуратурата, които се стремят да получат признание за виновност. Другата включва основни принципи на процеса такъв, какъвто трябва да бъде, тъй като представя наказателното производство като бягане с препятствия, в което адвокатите на защитата се грижат правата на обвиняемия да бъдат зачетени от полицията и прокуратурата. Принципното разбиране за разликата между двете идеологии е, че първата се стреми към скорост, ефективност, приключване и постигане на резултат от наказателното производство, докато втората се стреми да осигури дължимото зачитане на правата на нарушителите, така че системата да демонстрира справедливост към обвиняемия и да се поддържа вярата на обществото в системата¹⁰.

От друга страна, Йон Брушке и Уилям Лоджис изтъкват, че на практика обвиняемите по наказателни производства влизат в една система, която е срещу тях¹¹. По техните думи, презумпцията за невинност представлява колективната осведоменост за пристрастието на системата срещу обвиняемите. Тоест, презумпцията за невинност не е атрибут на обвиняемия, а съществува само ако бъде призната от останалите участващи в процеса страни. Ръстът и теглото на обвиняемия не зависят от отношението на съдебните заседатели, за разлика от презумпцията за неговата невинност. Презумпцията е залегнала в правото като напомняне, че произнасянето на

⁹ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0.

¹⁰ Roger Levesque, *The Psychology of Criminal Justice Processes*, New York: Nova Science Publishers, 2006.

¹¹ Jon Brusckie and William Loges, *Free Press vs. Fair Trials: Examining Publicity's Role in Trial Outcomes*, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2004.

присъдата трябва да бъде задържано до представянето на доказателства, така че да се избегне изпадането в пристрастност срещу обвинените в престъпление лица¹².

Правото на свобода е гарантирано от международното право в областта на правата на човека. Член 9 и член 10 от МПГПП съдържат клаузи относно задържането, ареста и отношението към обвиняемите:

Член 9

- 1. Всяко лице има право на лична свобода и сигурност. Никой не може да бъде обект на произволен арест или задържане. Никой не може да бъде лишаван от свобода, освен на основания и съгласно правила, установени от закона.*
- 2. Всяко задържано лице ще бъде уведомявано в момента на арестуването му за причините на ареста и ще му бъдат съобщени в най-кратък срок всички предявени срещу него обвинения.*
- 3. Всяко лице, арестувано или задържано по обвинение в престъпление, ще бъде в най-кратък срок изправяно пред съдия или друго длъжностно лице, упълномощено от закона да упражнява съдебна власт, и трябва да бъде съдено в разумен срок от време или да бъде освободено. Задържането на лицата, очакващи да бъдат съдени, не трябва да бъде правило, но освобождаването им може да става срещу представянето на гаранции, осигуряващи явяването им в съда, явяването им на всеки друг етап от съдебния процес, а в случай на нужда – и за изпълнение на присъдата.*
- 4. Всяко лице, лишено от свобода чрез арест или задържане, има право на жалба пред съда, който да се произнесе незабавно върху законността на задържането му и да се разпореди за освобождаването му, ако задържането е незаконно.*
- 5. Всяко лице, жертва на незаконен арест или задържане, има право на обезщетение.*

Член 10

- 1. Всяко лице, лишено от свобода, има право на хуманно отношение и на уважение на присъщото на човешката личност достойнство;*
- 2. (а) обвиняемите лица, освен при изключителни обстоятелства, са отделени от осъдените и са подложени на различен режим, съответстващ на положението им на неосъдени лица;*

¹² Jon Bruschke and William Loges, *Free Press vs. Fair Trials: Examining Publicity's Role in Trial Outcomes*, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2004.

(b) обвиняемите младежи се отделят от възрастните и случаите им се разглеждат колкото е възможно по-скоро.

3. *Затворническият режим включва такова отношение към осъдените, главната цел на който е поправянето им и социалното им превъзпитание. Малолетните престъпници се държат отделно от възрастните и са подложени на режим, подходящ за възрастта им и законното им положение¹³.*

Европейската конвенция за правата на човека е единственият договор, в който изрично са изредени основанията, оправдаващи законно лишаването от свобода в договарящите се държави. Списъкът е изчерпателен и „трябва да се тълкува стриктно“¹⁴. Член 5 от Конвенцията гласи:

1. *Всяко лице има право на лична свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвиден от закона:*
- (a) законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда;*
 - (б) законосъобразен арест или лишаване от свобода за неизпълнение на законосъобразно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона;*
 - (в) законосъобразен арест или лишаване от свобода, с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган, по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление;*
 - (г) лишаване от свобода на непълнолетно лице въз основа на законосъобразно решение, за да се осигури надзор с възпитателна цел или законосъобразно лишаване от свобода на такова лице, с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция;*
 - (д) законосъобразно лишаване от свобода, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници;*
 - (е) законосъобразен арест или лишаване от свобода на дадено лице, с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната, или на лице,*

¹³ Организация на обединените нации, *Международен пакт за граждански и политически права*, 23 март 1976, достъпен на <https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/-18856446/issue/3042/mezhdunaroden-pakt-za-grazhdanski-i-politicheski-prava>.

¹⁴ United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights in Cooperation with the International Bar Association, *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers*, Professional Training Series No. 9, 2003, available at www.ohchr.org/Documents/Publications/HRAdministrationJustice.pdf.

против което се предприемат действия за неговото експулсиране или екстрадиране.

2. На всеки арестуван трябва незабавно да бъдат съобщени на разбираем за него език основанията за арестуването му и всички обвинения, които му се предявяват.
3. Всеки арестуван или лишен от свобода в съответствие с разпоредбите на параграф 1 в) на този член трябва съевременно да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.
4. Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.
5. Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, има право на обезщетение.

2.2. Национални правни практики

Белгия

В наказателното производство на Белгия **заподозрян** е лице, което е заподозряно в извършването на наказуемо деяние и е обект на предварително разследване (*information* или *instruction*).

Заподозреният става **обвиняем** или **подсъдим** (*inculpé*), когато разследващият съдия го информира официално за предявените срещу него обвинения. Статусът на „**официален заподозрян**“ може да възникне и от факта, че името на заподозрения се появява в искането на прокурора за започване на съдебно разследване или в молбата на гражданския ищец (предполагаемата жертва на престъплението при подаване на иск за вреди в наказателното производство).

Разследването в досъдебната фаза може да приеме **две форми**¹⁵:

- 1) **Предварително разследване от прокурор** (*information* или *opsporingsonderzoek*). Воденото от прокурора предварително разследване започва

¹⁵ Laurent Kennes, *L'action pénale: 'information' ou 'instruction'?*, Justice en ligne, 1 September 2009, available at www.justice-en-ligne.be/article105.html.

по инициатива на прокуратурата, след като от полицията е постъпила информация за извършено престъпление или след получаване на жалба от пострадалото лице.

2) Съдебно разследване (*instruction judiciaire* или *gerechtelijk onderzoek*), водено от разследващ съдия (*juge d'instruction* или *onderzoeksrechter*), който е член на първоинстанционния съд.

Ако няма **изрично определени задължителни срокове** за приключване на разследването и/или на съдебния процес, обвиняемият има право да бъде съден от безпристрастен и независим съд в **разумен срок**¹⁶. Определението на понятието „разумен“ варира по различните дела и зависи от фактите, обстоятелствата и сложността на делото, както и от обема на висящите дела (ако има такива) в съответния съд. На национално равнище, последствията от нарушаване на правото да бъде съден в разумен срок се регулират от разпоредбите в Уводната част на белгийския *Наказателно-процесуален кодекс*¹⁷.

България

В България **правният статус „заподозрян“** не съществува. Лицата, които са заподозрени в извършване на престъпление, но нямат официално предявено обвинение са тези, които са **задържани от полицията** по информация, че може да са извършили престъпление. Полицейското задържане е за максимален срок **до 24 часа**.

В България статусът на **обвиняемите** се определя от българския *Наказателно-процесуален кодекс*. За да стане обвиняем, срещу лицето трябва да има формално предявено обвинение от разследващ орган или от прокурор. Срещу едно лице **обвинение** може да бъде предявено на два различни **етапа от наказателния процес**. По правило, обвиненията се предявяват след като наказателният процес вече е започнал и разследващият орган е събрал достатъчно доказателства за вината на извършителя. По изключение, обвинения могат да бъдат предявени и в началото на процеса, едновременно с първите действия по разследването срещу предполагаемия извършител. И в двата случая разследващият орган трябва да уведоми прокурора. Както е показано в Таблица 1, броят на обвиняемите е намалял значително от 2010 г. насам.

¹⁶ Art. 6 (1) of the European Convention of Human Rights.

¹⁷ Criminal proceedings are laid out in the Belgian *Criminal Procedure Code (Code d'instruction criminelle or Wetboek van Strafvordering)*. According to Art. 21ter of the Preliminary Title of the Belgian *Criminal Procedure Code*, trial courts can either impose a penalty below the statutory minimum or simply pronounce a guilty verdict without imposing a sentence.

**Таблица 1. Обвиняеми лица в България
(2010 – 2016 г.)**

Изход от процеса	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ефективна присъда	24 740	23 893	21 204	18 842	16 374	14 567	11 753
Условна присъда	14 330	17 120	16 792	15 271	15 475	13 220	16 548
Оправдателна присъда	1 606	1 282	1 463	1 128	965	820	767
Прекратено производство	221	279	288	118	99	80	67
Освобождаване от наказателна отговорност	6 651	4 664	4 913	4 962	4 591	4 298	4 966
Общ брой обвиняеми с приключило производство	47 548	47 238	44 660	40 321	37 504	32 985	34 101

Източник: Национален статистически институт.

Законът **не уточнява колко дълго едно лице може да остане обвиняем**. По правило, **досъдебната фаза** трябва да приключи в рамките на **два месеца**. За сложните дела този срок може да бъде удължен според предвидената в закона процедура (чл. 234 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*). След приключване на разследването **прокурорът има на разположение един месец, за да реши как да процедира** с делото. За сложните дела този срок може да бъде удължен на два месеца (чл. 242 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*).

Гърция

В Гърция наказателното производство (*ποινική δίωξη*) се образува от прокурора в първоинстанционния съд след подаване на *notitia criminis* (т.е. след като бъде известен за извършеното престъпление)¹⁸. Терминът „**заподозрян**“ (*ύποπτος*) не е дефиниран в гръцкото право. Той, все пак, е въведен като термин в *Наказателно-процесуалния кодекс* на Гърция след приемането

¹⁸ Чл. 37 от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс*.

на Закон 4236/2014¹⁹, с който се въвежда Директива 2010/64/ЕС, както и във връзка с правата, които се дават на заподозрените и обвиняемите (чл. 99А от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс*). Практиката показва, че заподозреният е потенциален обвиняем. В циркулярно писмо № 1/2009 на Прокуратурата към Върховния съд²⁰ се определя, че по време на предварителното разследване има само заподозрени, на които се предоставят същите права, каквито и на обвиняемите.

Правният статус на **обвиняем** е дефиниран в гръцкото законодателство. Според чл. 72 от *Наказателно-процесуалния кодекс* на Гърция, обвиняем (*κατηγορούμενος*) е а) лице, срещу което прокурорът е започнал наказателно производство (*ποινικήδίωξη*), и б) лице, което се смята за извършител на криминално деяние на някакъв етап от наказателното разследване (*ανάκριση*).

Чл. 73 от *Наказателно-процесуалния кодекс* на Гърция предвижда, че статусът на обвиняем приключва единствено със съдебен акт, с който а) се свалят обвиненията (*απαλλακτικό βούλευμα*) или б) се постановява окончателна оправдателна или осъдителна присъда (*απαλλακτική ή καταδικαστική απόφαση*). В Таблица 2 и 3 са представени данни за броя на осъдителните и оправдателните присъди през първото полугодие на 2017 г. и през 2016 г.

Таблица 2. Прокуратури към първоинстанционните съдилища в Гърция: съдебни решения през 2017 г. (първо полугодие)

Вид наказателен съд	Дела, разгледани/с произнесено решение през 2017 г.		
	Осъдителни присъди	Оправдателни присъди	Други ²¹
Съд за правонарушения в едночленен състав	36 726	25 879	13 418

¹⁹ Greece, Law 4236/2014 on the Implementation of Directives 2010/64/EU of the EU Parliament and Council of 20 October 2010 regarding the right to interpretation and translation during the criminal procedure (L 280) and 2012/13/EU of the EU Parliament and Council of 22 May 2012 regarding the right to be informed during criminal proceedings (O.G. 33 A/11-2-2014).

²⁰ Прокуратура на Върховния съд, Циркулярно писмо 1/2009, стр. 4-5, достъпно на гръцки език на www.eisap.gr/sites/default/files/circulars/1-2009.pdf.

²¹ Като напр. решения за прекратяване на наказателното производство, решения за липса на подсъдност и др.

Таблица 2. Прокуратури към първоинстанционните съдилища в Гърция: съдебни решения през 2017 г. (първо полугодие) (Продължение)

Вид наказателен съд	Дела, разгледани/с произнесено решение през 2017 г.		
	Осъдителни присъди	Оправдателни присъди	Други
Съд за правонарушения в едночленен състав за бърза процедура	6 661	1 650	1 895
Съд за правонарушения в тричленен състав	16 113	10 248	6 906
Съд за правонарушения в тричленен състав за бърза процедура	901	196	1 532
Съд за непълнолетни в едночленен състав	1 516	393	667
Съд за непълнолетни в тричленен състав	73	21	65
Общо	61 990	38 387	24 483

Източник: Министерство на правосъдието²².

Няма официални данни за средната продължителност на наказателния процес в Гърция. Трябва да се отбележи, че за определени престъпления *Наказателно-процесуалният кодекс* на Гърция (чл. 417-426) предвижда процедура за бързо производство (*διαδικασίααυτόφωρουεγκλήματος*). Тази бърза процедура се прилага при правонарушения, при които извършителят е установен в момента на извършване на престъплението. В тези случаи полицията има специални правомощия да арестува лицето без съдебно постановление до 48 часа след установяването му като извършител на

²² Статистически данни за гръцките съдилища са достъпни на: www.ministryofjustice.gr/site/el/ORGANΩΣΗΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ/ΣτατιστικάΣτοιχείαΔικαιοσύνης/Στατιστικάστοιχείαανάβαθμόδικαιοδoσίας.aspx.

престъпление, както и да го задържи за срок от 24 до 48 часа преди да го предаде на съда, който да разгледа делото по бързата процедура.

Таблица 3. Прокуратури към първоинстанционни съдилища в Гърция: съдебни решения през 2016 г.

Вид наказателен съд	Дела, разгледани/с произнесено решение през 2016 г.		
	Осъдителни присъди	Оправдателни присъди	Други ²³
Съд за правонарушения в едночленен състав	33 065	24 450	7 692
Съд за правонарушения в едночленен състав за бърза процедура	5 238	1 188	1 784
Съд за правонарушения в тричленен състав	8 591	9 844	7 532
Съд за правонарушения в тричленен състав за бърза процедура	516	162	1 115
Съд за непълнолетни в едночленен състав	1 779	738	451
Съд за непълнолетни в тричленен състав	33	6	51
Общо	49 222	36 388	18 625

Източник: Министерство на правосъдието²⁴.

²³ Като напр. решения за прекратяване на наказателното производство, решения за липса на подсъдност и др.

²⁴ Статистически данни за гръцките съдилища са достъпни на: www.ministryofjustice.gr/site/el/ORGANΩΣΗΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ/ΣτατιστικάΣτοιχείαΔικαιοσύνης/Στατιστικάστοιχείαανάβθμόδικαιοδoσίας.aspx.

Италия

Според *Наказателно-процесуалния кодекс* на Италия, **заподозрян** е лице, за което компетентните органи вярват, че е извършило престъпление. Едно лице става заподозрян, когато бъде вписано в съответния регистър – „Notizia di reato” (чл. 335 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*), в резултат на което става субект на предварително разследване, координирано от съдия по предварителното разследване (*GIP - Giudice per le Indagini Preliminari*). В края на предварителното разследване, съдията по предварителното изслушване (*GUP – Giudice dell’Udienza Preliminare*) трябва да реши дали са налице достатъчно доказателства за започване на процес. Ако събраните по време на предварителното разследване доказателства бъдат намерени за достатъчни, заподозреният получава статуса на „**обвиняем**” и съдебният процес започва. Таблица 4 отразява броя на решенията, взети от съдия по предварителното изслушване, както и броя на делата, достигнали до първа инстанция, през 2016 г. и през първата половина на 2017 г.

Таблица 4. Брой решения, произнесени от съдия по предварителното изслушване, и брой дела на първа инстанция в Италия (2016 г. и първата половина на 2017 г.)

Вид производство	2016	2017 (първо полугодие)
Брой решения, взети от съдия по предварителното изслушване	919 308	397 387
Брой дела на първа инстанция	394 985	167 770

Източник: Министерство на правосъдието.

Предварителните разследвания са с **максимална продължителност** от шест месеца от датата, на която името на заподозрения е вписано в регистъра на нарушенията. За сериозни нарушения или организирана престъпност, срокът е една година (чл. 405 от НПК).

Таблица 5 показва официалната статистика за броя престъпления, за които полицията е уведомила съдебните органи през 2014 г. В нея са посочени и данни за общия брой лица, **формално обвинени** от съответните органи,

които представляват 47,5 % (784 188 лица) от общия брой лица, **заподозрени в извършването на престъпление** през същата година.²⁵

Таблица 5. Регистрирани престъпления, заподозрени и обвиняеми лица в Италия (2014 г.)

	Общ брой
Престъпления, съобщени от полицията на съдебните органи	2 812 936
Общ брой заподозрени лица	1 650 235
Общ брой обвиняеми лица	784 188

Източник: Национален статистически институт на Италия²⁵.

²⁵ Istituto Nazionale di Statistica (ISTAT), *Delitti, Imputati e Vittime di Reati – Una lettura integrata delle fonti su criminalità e giustizia*, 2017.

3. МЕРКИ ЗА ЗАДЪРЖАНЕ И МЕРКИ БЕЗ ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ПО ВРЕМЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО

Този раздел представя преглед на мерките без лишаване от свобода (напр. гаранция и освобождаване под надзор) и на мерките за задържане (напр. предварително задържане), които се прилагат по време на наказателното производство. Разгледани са и основите на оценката на риска в досъдебната фаза, като допълнителен инструмент при вземането на решения от компетентните органи. Заключителната част на раздела прави преглед на видовете мерки, прилагани понастоящем в Белгия, България, Гърция и Италия.

3.1. Мерки без лишаване от свобода

Правилата на ООН относно минималните стандарти за мерките без лишаване от свобода (Правилата от Токио) осигуряват набор от основни принципи, насърчаващи прилагането на мерки без лишаване от свобода, както и гаранции за защита на правата на лицата, спрямо които са приложени алтернативи на лишаването от свобода. Правилата имат за цел да насърчат ангажираността на общността в осъществяването на наказателното правораздаване и по-конкретно в работата с нарушителите, както и да стимулират чувството за отговорност към обществото сред самите нарушители²⁶. Член 5 и член 6 от Правилата се отнасят до досъдебната фаза на процеса и гласят:

5. Разпоредби относно предварителното производство

5.1. Когато е уместно и съвместимо с правната система, полицията, прокуратурата или други агенции, занимаващи се с наказателни дела, следва да бъдат оправомощени да освободят извършителя, освен ако считат, че е необходимо делото да продължи с оглед защитата на обществото, предотвратяването на престъпление или насърчаване на спазването на закона и на правата на жертвите. За целите на вземането на решение относно целесъобразността на освобождаването или продължаването на производството, във всяка правна система

²⁶ United Nations, *United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)*, UNGA Resolution 45/110, 14 December 1990, available at www.un.org/ruleoflaw/blog/document/united-nations-standard-minimum-rules-for-non-custodial-measures-the-tokyo-rules/.

следва да се разработи набор от установени критерии. По дела за леки престъпления, прокурорът може да наложи подходящи мерки без лишаване от свобода, когато е уместно.

6. Избягване на предварителното задържане

- 6.1. Предварителното задържане трябва да се прилага като крайна мярка в наказателното производство, при надлежно отчитане на разследването на предполагаемото престъпление и на защитата на обществото и жертвата.*
- 6.2. Алтернативите на предварителното задържане трябва да бъдат приложени на възможно най-ранен етап. Предварителното задържане не трябва да продължава по-дълго от необходимото, за да постигне целите, обявени в правило 5.1, и трябва да бъде прилагано хуманно и с уважение към вроденото човешко достойнство.*
- 6.3. Нарушителят трябва да има правото на обжалване пред съдебен или друг компетентен независим орган в случаите, когато е приложена мярката „предварително задържане“.*

3.1.1. Гаранция

Една от мерките без лишаване от свобода е **гаранцията**. Доклад на Хюман Райтс Уоч, публикуван през 2010 г., изследва практиката при прилагане на гаранцията в Ню Йорк, противопоставяйки я на алтернативни мерки като напомнящото уведомление за датата на делото и досъдебния надзор и мониторинг²⁷. Според наказателно-процесуалния закон на Ню Йорк, лицата, арестувани за леко престъпление, имат право да бъдат освободени срещу лично обещание към щата или под гаранция. Макар законът да не съдържа презумпция в полза на освобождаването срещу обещание, може да се направи изводът, че идеята на законодателя е обвиняемите за леки престъпления да останат на свобода в изчакване на решението по тяхното дело, като в някои случаи досъдебното освобождаване трябва да става при определени условия.

Законът за гаранцията на Ню Йорк посочва факторите, които съдиите трябва да имат предвид при вземането на решение за гаранция:

- a) характерът, репутацията, навичите и психичното състояние на обвиняемия;

²⁷ Human Rights Watch, *The Price of Freedom: Bail and Pre-Trial Detention of Low Income Non-Felony Defendants in New York City*, 2 December 2010, available at www.hrw.org/report/2010/12/02/price-freedom/bail-and-pretrial-detention-low-income-nonfelony-defendants-new-york.

- б) неговата трудова заетост и финансови ресурси;
- в) неговите семейни връзки и продължителността, ако има такава, на живота му в общността;
- г) неговото съдебно досие, ако има такава;
- д) неговата история на предишни присъди като непълнолетен правонарушител, ако има такава;
- е) неговата история на предходни явявания в съда, когато това е било необходимо, или във връзка с предишни бягства с цел избягване на наказателни дела, ако има такава;
- ж) тежестта на доказателствата срещу него по висящото наказателно дело, както и всякакви други фактори, увеличаващи или намаляващи вероятността за постановяване на осъдителна присъда;
- з) наказанието, което може да бъде или е било наложено с присъдата²⁸.

Според доклада на Хюман Райтс Уоч обаче, законът на Ню Йорк дава малко насоки на съдиите как на практика да вземат добри и справедливи решения за освобождаване или внасяне на гаранция. Нито законът, нито относително малобройните съдебни решения, които го тълкуват, сочат как различните фактори трябва да бъдат преценявани един спрямо друг; законът дори не дефинира някакво определено ниво на риска от неявяване, което съдиите да използват за ориентир. На практика, преценката на съдиите при вземането на решение за освобождаване под гаранция е изключително широка, макар и не напълно неограничена. При вземането на решение те разполагат с голяма свобода, кои от изброените фактори да вземат предвид, каква тежест да им дадат и дори какви заключения да направят от тях. Ако съдията реши да не освободи обвиняемия по дело за леко престъпление срещу поето обещание, той трябва да определи гаранция. Съдът има право да определи гаранцията в две или повече от разрешените форми, като посочи едната от тях за алтернативна. Разрешени са следните форми на гаранция:

- а) парична гаранция;
- б) облигационна гаранция от застрахователна компания;
- в) обезпечено гаранционно писмо;
- г) обезпечено писмо за явяване в съда;
- д) частично обезпечено гаранционно писмо;
- е) частично обезпечено писмо за явяване в съда;
- ж) необезпечено гаранционно писмо;

²⁸ Human Rights Watch, *The Price of Freedom: Bail and Pre-Trial Detention of Low Income Non-Felony Defendants in New York City*, 2 December 2010, available at www.hrw.org/report/2010/12/02/price-freedom/bail-and-pretrial-detention-low-income-nonfelony-defendants-new-york.

- з) необезпечено писмо за явяване в съда;
- и) кредитна карта²⁹.

Адвокатската колегия на САЩ е отправяла критики към финансовата гаранция с аргумента, че тя подкопава морала на наказателно-правосъдната система, несправедлива е спрямо бедните обвиняеми и е неефективна за постигане на основните цели на решението за освобождаване или задържане³⁰. Стандартите на адвокатската колегия за освобождаване в досъдебната фаза предвиждат, че финансовите условия трябва да бъдат прилагани единствено когато никакви други условия не са в състояние да осигурят разумна гаранция, че обвиняемият ще се яви на предстоящите съдебни заседания. Ако бъдат наложени финансови условия, съдът трябва първо да обмисли освобождаването на обвиняемия с необезпечена гаранция, а ако това не е достатъчно условие за освобождаването, гаранцията да бъде определена на най-ниското равнище, което осигурява явяването на обвиняемия в съда, при отчитане на неговите финансови възможности. Според адвокатската колегия, когато биват налагани финансови условия като гаранция, че обвиняемият ще се яви в съда, гаранцията не трябва да е в такъв размер, че да доведе до задържането на обвиняемия само защото той не е в състояние да осигури определената му сума³¹.

3.1.2. Освобождаване под надзор

Съществува мнение, че за да бъдат преодолени недостатъците на финансовата гаранция, съдиите трябва да разполагат с алтернатива на сега съществуващия избор дали да освободят лицето срещу обещание или да наложат парична гаранция, и че **освобождаването под надзор**³² е една такава възможна алтернатива. По данни от Института за справедливост в предварителното производство, 97 % от проучените програми, прилагани в досъдебната фаза в САЩ, включват надзор над обвиняемите, които са на свобода в изчакване на съдебно решение. Обвиняемите в тези програ-

²⁹ Human Rights Watch, *The Price of Freedom: Bail and Pre-Trial Detention of Low Income Non-Felony Defendants in New York City*, 2 December 2010, available at www.hrw.org/report/2010/12/02/price-freedom/bail-and-pretrial-detention-low-income-nonfelony-defendants-new-york.

³⁰ Human Rights Watch, *The Price of Freedom: Bail and Pre-Trial Detention of Low Income Non-Felony Defendants in New York City*, 2 December 2010, available at www.hrw.org/report/2010/12/02/price-freedom/bail-and-pretrial-detention-low-income-nonfelony-defendants-new-york.

³¹ Human Rights Watch, *The Price of Freedom: Bail and Pre-Trial Detention of Low Income Non-Felony Defendants in New York City*, 2 December 2010, available at www.hrw.org/report/2010/12/02/price-freedom/bail-and-pretrial-detention-low-income-nonfelony-defendants-new-york.

³² Human Rights Watch, *The Price of Freedom: Bail and Pre-Trial Detention of Low Income Non-Felony Defendants in New York City*, 2 December 2010, available at www.hrw.org/report/2010/12/02/price-freedom/bail-and-pretrial-detention-low-income-nonfelony-defendants-new-york.

ми обичайно биват освобождавани срещу обещанието, че ще изпълняват определените от съда нефинансови условия, като например да се явяват лично през определени периоди от време. Органите на досъдебното производство или други служители от системата на наказателното правосъдие упражняват надзор върху освобождения обвиняем и осигуряват изпълнението на условията за неговото освобождаване чрез различни методи като телефонни обаждания или лични срещи, насочване към програми за лечение при злоупотреба с вещества или към здравни програми при лица с психични проблеми, тест за наркотици, електронни гривни, напомняне за датите на насрочените съдебни заседания и лично явяване пред съда. Както отбелязва Хюман Райтс Уоч, надзорът в досъдебната фаза е особено подходящ за случаите, когато обвиняемият не може да си позволи да плати гаранция, не на последно място, защото по този начин се избягва предварителното задържане и свързаните с него значителни разходи. В САЩ опитът с програмите за надзор в досъдебното производство сочи, че когато надзорът е ефективно осъществяван, ненужното предварително задържане се свежда до минимум, избягва се скъпоструващото лишаване от свобода, увеличава се обществената безопасност и се постига по-голяма степен на равно третиране в досъдебното производство, тъй като се намалява дискриминацията на база доход³³.

3.2. Мерки за задържане

Лицата, участващи в наказателен процес, могат да бъдат задържани в етапа на разследване на престъплението или за провеждане на разпит, когато все още се решава дали да им бъде повдигнато обвинение, докато изчакват съдебния процес, докато съдебният процес е в ход или когато вече са осъдени, но изчакват произнасянето на окончателната присъда³⁴. В някои държави, непълнолетни лица могат да бъдат задържани за продължителни периоди без да се стига до съдебен процес – като начин да бъдат предпазени от осъдителна присъда докато им бъдат определени поправителни мерки³⁵. Задържането в полицейски арест може да предхожда прехвърлянето в по-голямо място за задържане. Психиатричните заведения и места-

³³ Human Rights Watch, *The Price of Freedom: Bail and Pre-Trial Detention of Low Income Non-Felony Defendants in New York City*, 2 December 2010, available at www.hrw.org/report/2010/12/02/price-freedom/bail-and-pretrial-detention-low-income-nonfelony-defendants-new-york.

³⁴ Roy Walmsley, *World Pre-Trial/Remand Imprisonment List*, 3rd edition, Institute for Criminal Policy Research, 2015, available at www.prisonstudies.org/resources/world-pre-trialremand-imprisonment-list-3rd-edition.

³⁵ Paulo Pinheiro, *World Report on Violence against Children*, United Nations, 2006, available at www.unicef.org/violencestudy/reports.html.

та за лечение на наркотична зависимост също могат да играят ролята на места за задържане, независимо дали се очаква съдебен процес³⁶.

В някои случаи прилагането на мерки за задържане по време на производството се счита не само за допустимо, но и за необходимо. Тук се включват случаите с участие на организираната престъпност, умишлените убийства, изнасилванията, отвличанията, трафика на хора, престъпленията, при които има упражнено насилие, като тези с използване на оръжия и експлозиви, както и престъпленията, определени като тежки от гледна точка на националната сигурност, свободното развитие на личността или здравното законодателство³⁷.

Предварителното задържане е вид мярка за лишаване от свобода. То може да включва форми на неотклонение, които не са, строго погледнато, „предварителни“³⁸. Относно прилагането на предварителното задържане, Европейският съд подчертава, че „когато единствената останала [причина] за продължаване на задържането е страхът, че обвиняемият ще се укрие и по този начин ще избегне явяване на процеса, освобождаването му при предстоящ съдебен процес трябва да бъде разпоредено, ако е възможно от него да бъдат получени гаранции, които да осигурят явяването му“; когато обаче обвиняемият не е действал по начин, който да подсказва, че той би бил готов да предостави такива гаранции, а съдебните органи не могат да бъдат критикувани за това как водят делото, Съдът заключава, че няма нарушение на член 5(3) от *Европейската конвенция за правата на човека*³⁹.

Целесъобразността на задържането на досъдебната фаза се преценява в светлината на всички обстоятелства по конкретното дело, като например:

- тежест на обвиненията;
- риск от укриване;

³⁶ Open Society Justice Initiative, *Pre-Trial Detention and Health: Unintended Consequences, Deadly Results*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/pretrial-detention-and-health-unintended-consequences-deadly-results.

³⁷ Ana Aguilar-Garcia, 'Presumption of Innocence and Public Safety: A Possible Dialogue', *International Journal of Security and Development*, vol. 3:1 (2014), pp. 1-12, available at www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.en/.

³⁸ Open Society Justice Initiative, *Pre-Trial Detention and Health: Unintended Consequences, Deadly Results*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/pretrial-detention-and-health-unintended-consequences-deadly-results.

³⁹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in Cooperation with the International Bar Association, *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers*, Professional Training Series No. 9, 2003, available at www.ohchr.org/Documents/Publications/HRAdministrationJustice.pdf.

- риск от въздействие върху свидетели и тайно споразумение с други обвиняеми по същото дело;
- поведението на задържания;
- поведението на компетентните органи, включително сложността на разследването⁴⁰.

Обвиняемият трябва да бъде освобождаван преди процеса винаги, когато това е възможно, ако е необходимо след изискване на гаранции за явяването му на делото. Презумпцията за невинност трябва да бъде гарантирано право през целия период на задържането⁴¹.

По подобен начин, в съставен от Канцеларията на приятелите (квакерите) в ООН доклад се отбелязва, че предварителното задържане трябва да бъде прилагано само като последна мярка и само при спазването на определени условия⁴². Условията, които трябва да бъдат спазени за допускането на предварително задържане, са:

- за въпросното лице съществува обосновано подозрение, че е извършило престъпление;
- съществува законова разпоредба за такова предварително задържане;
- съществува риск заподозреният да извърши едно от следните действия:
 - а) да се укрие (да не се яви на съдебния процес);
 - б) да манипулира свидетели, доказателства или друг съдебен процес;
 - в) да извърши ново престъпление; и
- не съществуват алтернативни начини този риск да бъде избегнат, освен задържането⁴³.

В общия случай лицето, което е задържано по обвинение в престъпление, има право на съдебен процес в разумен срок или на освобождаване в

⁴⁰ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in Cooperation with the International Bar Association, *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers*, Professional Training Series No. 9, 2003, available at www.ohchr.org/Documents/Publications/HRAdministrationJustice.pdf.

⁴¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in Cooperation with the International Bar Association, *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers*, Professional Training Series No. 9, 2003, available at www.ohchr.org/Documents/Publications/HRAdministrationJustice.pdf.

⁴² United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in Cooperation with the International Bar Association, *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers*, Professional Training Series No. 9, 2003, available at www.ohchr.org/Documents/Publications/HRAdministrationJustice.pdf.

⁴³ Oliver Robertson, *The Impact of Parental Imprisonment on Children*, April 2007, Quaker United Nations Office, available at www.quono.org/resource/2007/4/impact-parental-imprisonment-children.

изчакване на процеса. Освен това, задържаните имат на разположение набор от основни права. Според *Наръчника на адвоката за затвора*, задържаните на досъдебната фаза имат право „да не бъдат подлагани на жестоко и необичайно наказание“, което включва:

- защита от брутална физическа сила;
- защита от изнасилване, сексуално нападение и сексуален тормоз;
- право на приемливи условия в затвора;
- право на медицинска помощ⁴⁴.

3.3. Оценка на риска в етапа на досъдебното производство

Оценката на риска в фазата на досъдебното производство става в периода между ареста и съдебното заседание, на което съдията определя дали да освободи или задържи обвиняемия до съдебния процес⁴⁵. При оценяването се вземат предвид личностните характеристики на арестуваните и риска, който те могат да представляват за наказателното производство и обществото. Набелязването на потенциалните рискове дава възможност на участниците в наказателното правосъдие, включително съдии, прокурори и защитници, да вземат по-рационални решения и да направят по-рационални препоръки преди процеса, както и да обмислят подходящи мерки при освобождаване, като задържането се запазва за изключителни случаи, в които рисковете не могат да бъдат предотвратени чрез други средства.

Взетото от съдията решение за освобождаване или за задържане носи огромни последици както за общността, така и за обвинените в извършването на престъпление⁴⁶. Оценката на риска е инструмент, чието предназначение е да подпомогне служителите в съдебната система при вземането на тези решения чрез определяне на риска от невявяване и от извършването на ново престъпно деяние, ако обвиняемият трябва да бъде

⁴⁴ Center for Constitutional Rights and the National Lawyers Guild, *The Jailhouse Lawyer's Handbook: How to Bring a Federal Lawsuit to Challenge Violations of Your Rights in Prison*, 5th Edition, 2010, available at https://ccrjustice.org/sites/default/files/assets/Report_JailHouseLawyersHandbook.pdf.

⁴⁵ Martin Schonteich, 'Managing Risk through Rational Pre-Trial Detention Practices', *Advancing Corrections Journal*, Vol. 1, 2016, pp. 48-55.

⁴⁶ Marie Van Nostrand and Christopher T. Lowenkamp, *Assessing Pre-Trial Risk without a Defendant Interview*, LJAF Paper, November 2013, available at www.arnoldfoundation.org/research-report-assessing-pretrial-risk-without-defendant-interview/; Shima Baradaran Baughman, 'Costs of Pre-Trial Detention', *Boston University Law Review*, vol. 97:1, 2017, pp. 1-30, available at www.bu.edu/bulawreview/files/2017/03/BAUGHMAN.pdf.

пуснат в изчакване на решението по делото. В САЩ първата оценка на риска във фазата на досъдебното производство е направена в началото на 60-те години на XX век в Ню Йорк, за да се провери хипотезата, че обвиняемите могат да бъдат категоризирани според степента на риска от неявяването им в съда. Оценката на риска, известна като „Скала на Вера“, е разработена като част от проекта „Гаранция Манхатън“ на Института за справедливост „Вера“⁴⁷. През следващите почти 60 години след това първо проучване са проведени голям брой изследвания върху оценката на риска във фазата на досъдебното производство. Извършеният от фондация „Лора и Джон Арнолд“ преглед на литературата е набелязал осем инструмента за оценка на риска във фазата на досъдебното производство, използвани от юрисдикциите на щатите Колорадо, Кънектикът, Флорида, Кентъки, Охайо, Мейн, Вирджиния и системата на федералните съдилища. Прегледът на тези и на други оценки, които са разработени и прилагани в някои отделни юрисдикции, разкриват, че всички те се нуждаят от информация, която се събира от разпитите на обвиняемия, както и че тази информация трябва да бъде проверена. В допълнение, оценките използват общи фактори за прогнозиране на изхода от съдебния процес, включително⁴⁸:

- конкретното обвинение или обвинения;
- специфични гаранции към момента на задържането;
- висящи обвинения към момента на задържането;
- активен надзор от страна на общността към момента на задържането (напр. досъдебен надзор, изпитателен срок, условно освобождаване);
- предишни задържания и осъдителни присъди;
- предишни случаи на неявяване;
- предишни случаи на насилие;
- постоянство на местоживеенето;
- постоянство на трудовата заетост;
- връзки с общността;
- история на злоупотреба с вещества.

Както показва едно проучване, осъществено през 2013 г. по поръчка на фондация „Лора и Джон Арнолд“, преди процеса оценка на риска, която да е в състояние да класифицира точно обвиняемите с нисък, умерен и

⁴⁷ Cynthia Mamalian, *State of the Science of Pre-Trial Risk Assessment*, March 2011, Pre-Trial Justice Institute, available at www.pretrial.org/wpfb-file/pji-state-of-the-science-pretrial-risk-assessment-2011-pdf/.

⁴⁸ Marie Van Nostrand and Christopher T. Lowenkamp, *Assessing Pre-Trial Risk without a Defendant Interview*, LJAF Paper, November 2013, available at www.arnoldfoundation.org/research-report-assessing-pretrial-risk-without-defendant-interview/.

висок риск, може да бъде направена и без разпит⁴⁹. Оценката на риска за обществената сигурност е разработена от фондация „Лора и Джон Арнолд“ в сътрудничество с водещи изследователи по наказателно право, за да помогне на съдиите да оценят риска, който обвиняемият представлява⁵⁰. Този инструмент за оценка на риска във фазата на досъдебното производство използва основана върху доказателства неутрална информация за прогнозиране на вероятността лицето да извърши ново престъпление, ако бъде освободено преди процеса, както и да прогнозира вероятността то да не се яви на предстоящите съдебни заседания. В допълнение, инструментът набелязва тези обвиняеми, при които съществува повишен риск от извършване на насилствено престъпление. Рискът за обществената сигурност се изчислява въз основа на девет фактора:

- конкретното насилствено престъпление;
- предишни осъждания за тежко престъпление;
- предишни неявявания в досъдебното производство отпреди повече от две години;
- висящи обвинения към момента на извършване на престъплението;
- предишни осъждания за насилствено престъпление;
- предишни осъждания на лишаване от свобода;
- предишни осъждания за леко престъпление;
- предишни неявявания в досъдебното производство през последните две години;
- възраст към момента на задържането⁵¹.

Оценката на риска за обществената сигурност не взема предвид нито един от следните фактори:

- раса;
- пол;

⁴⁹ Marie Van Nostrand and Christopher T. Lowenkamp, *Assessing Pre-Trial Risk without a Defendant Interview*, LJAF Paper, November 2013, available at www.arnoldfoundation.org/research-report-assessing-pretrial-risk-without-defendant-interview/.

⁵⁰ Laura and John Arnold Foundation, *Public Safety Assessment: Risk Factors and Formula*, 23 August 2016, available at www.arnoldfoundation.org/public-safety-assessment-risk-factors-formula/. See also Spurgeon Kennedy et al. 'Using Research to Improve Pretrial Justice and Public Safety: Results from PSA's Risk Assessment Validation Project', *Federal Probation*, vol. 77:1, 2013, pp. 28-32, available at www.uscourts.gov/federal-probation-journal/2013/06/using-research-improve-pretrial-justice-and-public-safety-results.

⁵¹ Laura and John Arnold Foundation, *Public Safety Assessment: Risk Factors and Formula*, 23 August 2016, available at www.arnoldfoundation.org/public-safety-assessment-risk-factors-formula/; LJAF *Developing a National Model for Pre-Trial Risk Assessment*, Research Summary, 15 November 2013, available at www.pretrial.org/wpfb-file/developing-a-national-model-for-pretrial-risk-assessment-ljaf-2013-pdf/.

- доход;
- образование;
- домашен адрес;
- история на употреба на наркотици;
- семейно положение (наличие/липса на деца);
- брачно положение (наличие/липса на брак или съвместно съжителство);
- националност по произход;
- трудова заетост;
- религия⁵².

3.4. Национални практики

Белгия

Чл. 12 от *Конституцията на Белгия* предвижда, че едно лице може да бъде задържано единствено въз основа на добре обосновано съдебно решение (*infra*), което трябва да бъде издадено и връчено на това лице в рамките на 48 часа⁵³. Това означава, че заподозреният не може да бъде лишен от свобода за повече от 48 часа от полицията или прокурора, освен ако разследващият съдия не издаде заповед за арест.

Предварителното задържане е уредено в *Закона за предварителното задържане от 20 юли 1990 г.*⁵⁴ Белгийският закон изрично забранява задържането да се използва като метод за наказание или като силова мярка. Предварителното задържане официално започва със заповед за арест, издадена от разследващ съдия.

Издаването на заповед за арест се подчинява на редица материални и процесуални изисквания:

⁵² Laura and John Arnold Foundation, *Public Safety Assessment: Risk Factors and Formula*, LJAF, 23 August 2016, available at www.arnoldfoundation.org/public-safety-assessment-risk-factors-formula/; Laura and John Arnold Foundation, *Developing a National Model for Pre-Trial Risk Assessment*, Research Summary, 15 November 2013, available at www.pretrial.org/wpfb-file/developing-a-national-model-for-pretrial-risk-assessment-ljaf-2013-pdf/.

⁵³ Révision de l'article 12 de la Constitution, M.B., 29 novembre 2017, p. 104076. See also: Le délai maximal d'arrestation judiciaire porté à 48 heures, Christelle MACQ Assistante-doctorante UCL (CRID&P), 28 November 2017, available at https://uclouvain.be/fr/instituts-recherche/juri/cridep/actualites/le-delai-maximal-d-arrestation-judiciaire-porte-a-48-heures.html#_ftnref44.

⁵⁴ 20 Juillet 1990. Loi relative à la détention préventive, available at www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1990072035&table_name=loi. Modification de la loi relative à la détention préventive Par Laurent Kennes Mercredi 27.07.05 La loi du 31 mai 2005, publiée au moniteur belge le 16 juin et entrée en vigueur le 26 juin, a modifié plusieurs dispositions de la loi du 20 juillet 1990 relative à la détention préventive.

- а) наличие на обосновано предположение за вината на заподозрения;
- б) за предполагаемото престъпление се предвижда наказание най-малко една година лишаване от свобода, което означава, че предварителното задържане е възможно единствено за престъпления и правонарушения;
- в) абсолютна необходимост с оглед обществената сигурност.

Освен това, ако предвиденото в закона максимално наказание за предполагаемото престъпление не надвишава 15 години лишаване от свобода, изискването за абсолютна необходимост трябва да бъде допълнително обосновано с мотива, че заподозреният:

- 1) би могъл да извърши същото или друго престъпление или правонарушение (риск от рецидивизъм);
- 2) би могъл да избегне процеса (укриване);
- 3) би могъл да се опита да унищожи или подправи доказателства;
- 4) би могъл да влезе в сговор с трети лица или да въздейства върху свидетели.

Макар че решението на разследващия съдия за издаване на заповед за арест не може да бъде обжалвано, предварителното задържане подлежи на **периодичен съдебен контрол** от страна на разследващите съдилища, т.е. от т.нар. Камара на съветниците (*Chambre du conseil/Raadkamer*) като първа инстанция и Камарата за предявяване на обвинения (*Chambre des mises en accusation*) като апелативна инстанция.

Предварителното задържане е временна мярка. Продължителността му варира между максимум шест месеца за леки престъпления до една година за тежки престъпления⁵⁵. Съществуват специални правила относно съдебния контрол при продължително предварително задържане. Така например, белгийският *Наказателно-процесуален кодекс* предвижда служебен надзор от Камарата за предявяване на обвинения (*Chambre des mises en accusation*), ако заподозреният е с мярка предварително задържане за повече от шест месеца⁵⁶.

На 12 януари 2005 г. федералното правителство прие закон за *вътрешното правно положение на задържаните: Закон за принципите на затворническата администрация и правното положение на затворниците* (популярно наричан

⁵⁵ Question et réponse écrite n°: 1967 – Législature: 54, Bulletin n°: B126, de Annick Lambrecht (S.P.A) au Ministre de la Justice, 8 June 2017, available at www.lachambre.be/kvvcr/showpage.cfm?section=qrva&language=fr&cfm=qrvaXml.cfm?legislat=54&dossierID=54-b126-866-1967-2016201716767.xml.

⁵⁶ Чл. 136 от белгийския *Наказателно-процесуален кодекс*.

„Закона Дюпон“)⁵⁷. Всички предварително задържани би трябвало, по правило, да се държат отделно от осъдените затворници и към тях да се отнасят по начин, който не създава впечатлението, че тяхното лишаване от свобода е наказателно по характера си, защото те по презумпция са невиновни. От практическа гледна точка, всички предварително задържани трябва да бъдат настанени в отделни места за лишаване от свобода, известни като „домове за арестувани“ или „затвори за задържани“⁵⁸. От администрацията на дома се изисква да осигурява редовно медицинско наблюдение на лишените от свобода. Законът предвижда, че всяко влизащо в затвора лице трябва да бъде прегледано от лекар до 24 часа след постъпването.

Алтернативните мерки на предварителното задържане включват електронно проследяване, надзор в дома на заподозрения, гаранция и условно освобождаване с пробационни мерки. **Електронното проследяване** се използва в Белгия от 2000 г. като метод за изпълнение на наказанието „лишаване от свобода“. Със закон от 27 декември 2012 г. (в сила от 1 януари 2014 г.), електронното проследяване е въведено като алтернативна мярка и на предварителното задържане⁵⁹. На този етап от наказателното производство заподозрените се проследяват с помощта на GPS технология, без ограничение във времето. В случай на неспазване на условията, електронното проследяване може да бъде променено на предварително задържане в затвор. През 2016 г., от общо 2 550 лица с мярка електронно наблюдение, 378 са били на фазата на досъдебното производство⁶⁰.

⁵⁷ *Loi de principes du 12 janvier 2005 concernant l'administration pénitentiaire ainsi que le statut juridique des détenus (Law on principles/Prison Act of 12 January 2005 concerning the administration of the prison system and the legal position of detainees)*, 1 February 2005, Official Journal (*Moniteur belge/Belgisch Staatsblad*), available at www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2005011239&table_name=l.

⁵⁸ Местата за лишаване от свобода в Белгия се делят на две категории: „домове за арестувани“ (затвори за задържани) и „домове за наказани“ (затвори за осъдени нарушители). Затворите за задържани са наказателни институции, в които се настаняват лица (заподозрени и обвиняеми), задържани по силата на *Закона за предварителното задържане от 1990 г.* В „домовете за наказани“, от друга страна, се настаняват пълнолетни лица, които са осъдени на лишаване от свобода с ефективна присъда.

⁵⁹ *Surveillance électronique des prévenus et des condamnés Analyse des objectifs proclamés et mise en confrontation avec la procédure*, Mémoire réalisé par Noémie Verleyen (Promoteur Thibaut Slingeneyer, Année académique 2015 – 2016, Master en droit [120], à finalité spécialisée, available at https://dial.uclouvain.be/memoire/ucl/fr/object/thesis:8037/datastream/PDF_01/view.

⁶⁰ Administration Générale des Maisons de Justice, Rapport Annuel 2016, p. 33. See also *Détention préventive: 7 % des détenus portent un bracelet, voici leur nombre par prison (Tableau)*, L. N., La Libre Belgique, 11 September 2017, available at www.lalibre.be/actu/belgique/detention-preventive-7-des-detenus-portent-un-bracelet-voici-leur-nombre-par-prison-tableau-59b619f1cd70fc627d74a2c8.

Законът за предварителното задържане от 20 юли 1990 г. предвижда освобождаване (т.е. освобождаване от задържане до започване на процеса) при (единственото) условие да бъде платена **гаранция** (чл. 35, ал. 4). Съдията определя размера на гаранцията, тъй като за това няма предвидени в закона критерии. Гаранцията трябва да бъде платена предварително и изцяло и това е задължително условие за освобождаване.

Условното освобождаване с пробационни мерки може да бъде приложено без въобще да има издадена заповед за арест или след като лицето вече е било задържано за определен период от време⁶¹. От гледна точка на продължителност, това освобождаване не може да надвишава три месеца (чл. 35, ал. 1), но може впоследствие да бъде продължено (чл. 36).

България

Полицейското задържане на лица, заподозрени в извършването на престъпление, **не е част от наказателното производство**. То се извършва от полицията и може да продължи до **24 часа**, като срокът започва да тече от момента на задържане на лицето. Задържаните от полицията лица се настаняват в обособени места за задържане в системата на Министерството на вътрешните работи.

По време на наказателното производство съществуват **две категории от мерки**, които могат да бъдат наложени на обвиняемите: **мерки за неотклонение** и **други мерки за процесуална принуда**. Целта на мерките за неотклонение е да попречат на обвиняемия да се укрие, да извърши друго престъпление или да възпрепятства изпълнението на наказанието (чл. 57 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*). Законът предвижда **четири мерки за неотклонение: подписка, гаранция, домашен арест и задържане под стража** (Каре 1)⁶². Компетентният орган може да избере само

⁶¹ Изследване сред пробационните служби във френскоговорящата част на Белгия показва, че в пет от шестте наблюдавани области условното освобождаване с пробационни мерки в повечето случаи е било предхождано от предварително задържане, като този дял варира от 61,1 % (Монс) до 81,9 % (Намюр). Вж. Alexia Jonckheere, 'Structure de concertation locale des maisons de justice: Détention préventive et liberté sous conditions' 2.

⁶² Мерките за неотклонение подписка, гаранция и домашен арест могат да бъдат налагани само на пълнолетни лица (лица на възраст над 18 години). При непълнолетните лица (лица между 14 и 18 години) приложимите мерки за неотклонение са различни и включват надзор от родителите или попечителя, надзор от администрацията на възпитателното заведение, където непълнолетното лице е настанено, и надзор от инспектора при детска педагогическа стая или от член на местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Непълнолетните лица могат да бъдат задържани под стража, но само в изключителни случаи (чл. 386 от НПК).

една от тези мерки и няма възможност да наложи едновременно две или повече от тях.

Каре 1. Мерки за неотклонение в България

Подписката е най-леката мярка за неотклонение. Тя представлява задължение на обвиняемия да не напуска мястото, където живее, без разрешение от съответния компетентен орган.

Гаранцията е втората мярка за неотклонение без лишаване от свобода. Тя представлява внасяне на парично или друго обезпечение. След като е веднъж внесена, гаранцията не може да бъде изтеглена. Внесените парични или други обезпечения се освобождават, след като обвиненият бъде освободен от наказателна отговорност, осъден на наказание без лишаване от свобода или задържан за изпълнение на наказание лишаване от свобода (чл. 61 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*).

Домашният арест представлява забрана на обвиняемия да напуска дома си без разрешение от съответния орган. На практика **домашният арест се използва рядко** в наказателното производство. През 2016 г. под домашен арест са били поставени 263 лица, което е малко повече спрямо 2015 г. (232 лица) и спрямо 2014 г. (235 лица)⁶³.

Задържането под стража е най-тежката мярка за неотклонение. Тя се налага само когато престъплението, в което е обвинено лицето, е наказуемо с лишаване от свобода или с по-тежко наказание, а събраните доказателства сочат, че съществува реална опасност обвиняемият да се укрие или да извърши друго престъпление⁶⁴. Задържаните под стража лица се настаняват в **специални места за задържане**, наречени „арести“, които са на подчинение на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ към Министерството на правосъдието.

⁶³ Прокуратура на Република България, *Доклад за прилагането на закона и дейността на прокуратурата и разследващите органи през 2016 г.*, 2017, стр. 46, достъпен на www.prb.bg/media/filer_public/a6/4e/a64eace3-f2d0-4c85-9781-64e82cad9e68/godishen_doklad_na_prb_2016.pdf.

⁶⁴ Законът предвижда четири случая, когато, освен ако доказателствата не сочат друго, се приема, че има реална опасност обвиняемият да се укрие или да извърши друго престъпление. Това са случаите, когато: (1) обвиняемият е обвинен за престъпление, извършено повторно или при условията на опасен рецидив, (2) обвиняемият е обвинен за тежко умишлено престъпление (престъпление, наказуемо с лишаване от свобода за повече от пет години) след като е

Съществуват **задължителни фактори**, които **налагащите мярката за неотклонение органи – прокурорът, разследващият орган и съдът** – трябва да вземат предвид преди **да изберат коя мярка за неотклонение да наложат**. Два от тях – тежестта на престъплението и доказателствата срещу обвиняемия – са пряко свързани с престъплението. Останалите са свързани с личността на обвиняемия, включително неговото здравословно състояние, семейно положение, професия, възраст и, както е посочено в закона, всяка друга информация за личността на обвиняемия (чл. 56 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*).

Другите мерки за процесуална принуда, които могат да бъдат наложени на обвиняемия, включват:

- Мерки за закрила на жертвата – в тази категория влизат различните **забрани**, които не дават възможност на обвиняемия да осъществява връзка с жертвата.
- Забрана за напускане на страната – може да бъде наложена само на лица, които са обвинени за тежко умишлено престъпление или за друго престъпление, от което е настъпила смърт.
- Временно отстраняване от длъжност – може да бъде наложено само на обвиняеми, които са обвинени за умишлено престъпление от общ характер, извършено във връзка с работата им, и то само ако съществуват достатъчно основания да се смята, че служебното им положение ще създаде пречки за провеждането на пълно, обективно и всестранно разследване.
- Временно отнемане на свидетелство за управление на моторно превозно средство – може да бъде наложена само за свързани с транспорта престъпления, в резултат на които е настъпила смърт или телесна повреда, както и за т.нар. „хулиганство при управление на пътно превозно средство“.
- Настаняване в психиатрично заведение – това е единствената мярка за процесуална принуда с елемент на лишаване от свобода.
- Принудително довеждане – прилага се, когато обвиненият не се явява за разпит без уважителна причина.
- Мерки за обезпечаване на плащането на финансовите наказания (глоба и конфискация), обезщетението по предявен граждански иск и разноските по делото – те са насочени към блокирането на определени ресурси, принадлежащи на обвиняемия.

бил осъждан на ефективно лишаване от свобода за не по-малко от една година за друго тежко умишлено престъпление от общ характер, (3) обвиняемият е обвинен за престъпление, наказуемо с не по-малко от десет години лишаване от свобода, или (4) обвиненията са предявени в отсъствието на обвиняемия (чл. 63 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*).

Законът предвижда конкретни срокове за различните мерки, които се налагат на обвиняемите по време на производството. Във **фазата на досъдебното производство** всички наложени на обвиняемия мерки могат да бъдат с максимална продължителност от **една година и шест месеца** за тежко престъпление (престъпление, което се наказва с повече пет години лишаване от свобода) и **осем месеца** за всяко друго престъпление.

Гърция

През последните години, следвайки световното развитие на алтернативните мерки във фазата на досъдебното производство, както и в резултат на натиска от страна на участниците в наказателното правосъдие, предизвикан от изключително големия брой дела, бяха въведени нови законови разпоредби⁶⁵. По новите правила прокурорът може да се откаже от повдигането на обвинение, ако след провеждането на предварителна проверка се окаже, че няма достатъчно индикации за вината на лицето (чл. 31, ал. 2 от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс*). От друга страна, законът предвижда изчерпателно следните алтернативни процедури, които могат да доведат до отлагане или отказ от повдигане на обвинение:

- а) обезщетяване на жертвата (репарация – *ικανοποίηση του παθόντος* по чл. 384, ал. 3-5 и чл. 406, ал. 3-5 от гръцкия *Наказателен кодекс*, както са изменени от *Закон 3904/2010*)⁶⁶, въз основа на постигнато извънсъдебно споразумение;
- б) наказателна медиация по дела за насилие в семейството (*ποινική διαμεσολάβηση*, чл. 11-14 от *Закон 3500/2006*)⁶⁷, при които прокурорът изпълнява ролята на посредник;
- в) отлагане на наказателното производство по дела за престъпления, свързани с наркотични вещества, при условие, че заподозреният участва в програма за лечение от наркотична зависимост (чл. 31, ал. 1(а) от *Закон 4139/2013*)⁶⁸;

⁶⁵ Confederation of European Probation, M. Mavris, N. Koulouris and M. Anagnostaki, *Probation in Europe: Greece*, January 2015, pp. 20-21, available in English at www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/06/Greece-2015.pdf.

⁶⁶ *Закон 3904/2010 за предефиниране и подобряване на наказателното правосъдие и други разпоредби (Εξ ορθολογισμός και βελτίωση στην απνομή της ποινικής δικαιοσύνη και άλλες διατάξεις)* (Ο.Γ. 218 Α/23-12-2010).

⁶⁷ *Закон 3500/2006 за домашното насилие и други разпоредби (Για την αντιμετώπιση της ενδοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις)* (Ο.Γ. 232 Α/24-10-2006).

⁶⁸ *Закон 4139/2013 за наркотичните вещества и други разпоредби (Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις)* (Ο.Γ. 74 Α/20-03-2013).

г) помирително производство по дела за определени престъпления (*ποινική συνδιαλλαγή*, чл. 308В от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс*, както е допълнен от *Закон 3904/2010*), което се осъществява под ръководството на прокурор.

Ако обвиняемият е арестуван в момента на извършване на престъплението, той може да бъде задържан в полицейското управление за 24 до 48 часа, след което делото се разглежда от съда по съкратено производство, което представлява вид бързо производство (*διαδικασία αυτόφωρου ευκλήματος*).

Чл. 282, ал. 1-4 от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс* определя предпоставките, при които могат да бъдат налагани мерки за задържане или мерки без лишаване от свобода по време на предварителното производство (т.е. във фазата на разследването). Същата разпоредба съдържа и примерен списък на ограничителните мерки (с или без лишаване от свобода), който включва:

- предварително задържане;
- гаранция (*εγγυοδοσία*);
- периодично явяване пред разследващите органи или пред друг орган;
- забрана за пътуване или ограничаване на придвижването до определено населено място;
- забрана за срещи или общуване с определени лица;
- домашен арест с електронен надзор (т.е. гривна на глезена).

По данни на Съвета на Европа, общият брой на лицата в Гърция с наложени ограничителни мерки без лишаване от свобода, е 4 430⁶⁹.

Предварително задържане може да бъде наложено, ако:

- а) лицето е обвинено за тежко престъпление;
- б) налице са сериозни основания да се смята, че лицето е виновно за извършеното престъпление;
- в) лицето няма известен адрес в страната или е извършило приготвяне за бягство;
- г) лицето е беглец, нарушавало е предходни ограничения или може да извърши друго престъпление.

⁶⁹ Council of Europe, Annual Penal Statistics, SPACE II, Survey 2015, *Persons serving non-custodial sanctions and measures in 2015*, Updated Version 05-09-2017, available at www.coe.int/en/web/prison/space.

Законът изрично предвижда, че тежестта на деянието сама по себе си не е достатъчно основание, оправдаващо задържането (чл. 282, ал. 4 от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс*). При изключителни обстоятелства, ако се установи, че ограничителните мерки не са достатъчни, предварително задържане може да бъде наложено и в случаите на серийно убийство по непредпазливост, ако съществува вероятност обвиняемият да избяга (по силата на чл. 296 от гръцкия *Наказателно-процесуалния кодекс*). В този случай максималният срок на задържане е шест месеца.

Предварителното задържане може да бъде с различна продължителност. Чл. 6, ал. 4 от *Конституцията на Гърция* предвижда, че максималната продължителност на предварителното задържане се определя от закона. Той обаче поставя максимални граници: задържането не може да надвишава период от една година в случаите на тежко престъпление или шест месеца в случаите на леко престъпление. В изключителни случаи тези максимални срокове могат да бъдат удължени по решение на компетентния съдебен съвет съответно с шест или три месеца (чл. 282 от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс*).

Италия

Мерките за предварително задържане и предохранителните мерки са мерки за лишаване от физическа и юридическа свобода на заподозрения или обвиняемия. Те се налагат от съдията с цел процесуална превенция, дори и в етапа на предварителното производство. Това става по искане на прокурора, отправено до съдията по предварителното разследване и съдията по предварителното изслушване, които решават дали да ги наложат.

След измененията на чл. 275, ал. 3 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*, направени по силата на *Закон 47/2015*⁷⁰, приет съгласно изискванията и практиката на Европейския съд по правата на човека, предварително задържане може да бъде наложено само ако се прецени, че нито една от останалите забрани и принудителни мерки не е адекватна. По този начин, лишаването от свобода става крайна мярка, а останалите мерки, за разлика отпреди, вече могат да се налагат кумулативно.

⁷⁰ Law n. 47 of 16 April 2015: Modifications to the Criminal Procedure Code concerning personal precautionary measures. Amendments to the law of 26 July 1975, n. 354, regarding the visit to a person with disabilities in a serious situation (Legge n. 47 del 16 aprile 2015: Modifiche al codice di procedura penale in materia di misure cautelari personali. Modifiche alla legge 26 luglio 1975, n. 354, in materia di visita a persona affette da handicap in situazione di gravità), available in Italian at www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2015/04/23/15G00061/sg.

Личните предохранителни мерки могат да бъдат с или без лишаване от свобода⁷¹. Предохранителните мерки с лишаване от свобода са:

- предварително задържане (чл. 285 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*);
- домашен арест (чл. 284 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*);
- задържане в лечебно заведение (чл. 286 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*).

Домашният арест и задържането в лечебно заведение са подобни на предварителното задържане дотолкова, доколкото времето, през което на лицето е наложена такава мярка, се приспада от окончателната присъда. По отношение на тези мерки се прилагат същите изисквания за максимална продължителност и същите процедурни правила, както при предварителното задържане. Електронното проследяване не се разглежда като алтернатива на предварителното задържане, а като възможна форма на домашен арест. Домашният арест не може да се прилага за престъпленията, посочени в чл. 275, ал. 3 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*, както и при наличието на предходни нарушения на мярката домашен арест или на друга предохранителна мярка.

Критериите, по които се определят мерките с лишаване от свобода, са изброени в чл. 273-275 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*, като тяхното прилагане трябва да е подходящо, пропорционално и с минимално вредно въздействие, като се вземат предвид следните условия:

- опасност, че заподозреният може да избяга;
- укриване на доказателства;
- риск от повторно извършване на престъпление.

В някои случаи мерките с лишаване от свобода могат да се прилагат и за престъпления, за които предвиденото максимално наказание е под пет години. За тежки престъпления отново се прилагат принципите за ограничаване на свободата и за крайната мярка. За мярката предварително задържане се приема, че по презумпция отговаря на изискванията, по отношение на три особено тежки престъпления: престъпления на мафията, тероризъм и участие в подривна дейност. За други престъпления (напр. убийство, изнасилване, отвличане с цел откуп) предварителното задържане не може

⁷¹ Grazia Parisi et al., *The Practice of Pre-Trial Detention in Italy: Research Report*, 2015, Antigone, available at www.fairtrials.org/wp-content/uploads/The-practice-of-pre-trial-detention-in-Italy1.pdf.

да бъде използвано, ако изискването за предохранителност може да бъде изпълнено чрез прилагане на други мерки. Предварителното задържане не може да се прилага и ако съдията има основания да предполага, че по разглежданото дело окончателната присъда няма да надвишава три години лишаване от свобода. Тази разпоредба не се прилага по дела за престъпления по чл. 423-bis, 572, 612-bis и 624-bis от италианския *Наказателно-процесуален кодекс* (например влизане с взлом или горски палеж).

В съответствие с чл. 59 от *Закон № 354 от 26 юли 1975 г. („Наказателно право и изпълнение на мерки за отнемане и ограничаване на личната свобода“)*, местата за лишаване от свобода на пълнолетни лица са разделени в четири категории:

- Институции за превантивно задържане (наричани още „домове за задържане“ – *Casa Circondariale*) – за лишени от свобода, очакващи съдебен процес (лица с наложена мярка предварително задържане), лица с мярка за неотклонение и лица, изтърпяващи наказание лишаване от свобода до три години.
- Пенитенциарни институции (*Casa di Reclusione* и *Casa di Arresto*) – където се настаняват осъдени затворници.
- Институции за изпълнение на мерки за сигурност (*Casa di Lavoro* или *Colonia Penale*) – за затворници, които са излежали присъдата си, но остават под надзор от съображения за сигурност. Тези институции може да включват селскостопански обекти, трудови домове, домове за възрастни хора и съдебни психиатрични болници (*ospedali psichiatrici giudiziari*).
- Центрове за наблюдение (които не са институции) – тези центрове са създадени с министерска заповед през 1961 г. като автономни институти или подразделения на други институти за изпълнение на процесуални мерки, свързани с наблюдение на личността на лишените от свобода. Този експеримент започва само в института „Ребибиа“ в Рим и по-късно е изоставен.

Таблица 6 показва състава на затворническата популация към 31 декември 2017 г. Общият брой на лишените от свобода възлиза на 57 608 души, от които около 34,46 % (19 853 души) са лица, задържани в очакване на съдебен процес.

Алтернативните мерки на задържането, които не включват лишаване от свобода, са:

- забрана за пътуване (чл. 281 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*);

**Таблица 6. Лишени от свобода в затворите в Италия
(31 декември 2017 г.)**

2017							
Правно положение				Пол		Националност	
Обвиняеми ⁷²	Осъдени ⁷³	Интернирани ⁷⁴	Общо	Жени	% от общия брой	Чужденци	% от общия брой
19 853	37 451	304	57 608	2 421	4,20%	19 745	34,27% ⁷⁵

Източници: Министерство на правосъдието, Департамент „Администрация на затворите“, Главно управление, Статистически отдел (31 октомври 2017); Министерство на правосъдието, Департамент „Съдебни въпроси“, Главна дирекция по наказателно правосъдие, Отдел за статистика и мониторинг.

- подписка (чл. 282 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*);
- ограничителна заповед в семейството (чл. 282 bis от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*);
- забрана за пребиваване (чл. 283 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*).

⁷² Обвиняеми: лица, очакващи окончателна присъда.

⁷³ Осъдени: лица с окончателна присъда.

⁷⁴ Интернирани: лица, изтърпяващи наказание в селскостопански обекти, трудови домове, домове за възрастни хора или съдебни психиатрични болници.

⁷⁵ Към 30 юни 2017 г., дялът на чужденците в местата за лишаване от свобода в Италия е 41,4 % (Източник: доклади за затворите – Antigone, 27 юли 2017 г.).

4. РАЗКРИВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Този раздел прави преглед на съществуващите политики, процедури и практики във връзка с разпространяването на информация по време на наказателния процес. Разгледани са ролята на полицията и правораздавателните органи при обработването на информация относно заподозрените и обвиняемите и националните правила и процедури за разкриване на информация за наказателни производства в Белгия, България, Гърция и Италия.

4.1. Полицейска практика при разпространяването на информация

Политиките и правилата за защита на личните данни защитават личната неприкосновеност и личния живот, като не допускат неразрешен достъп, разкриване и/или разпространяване на лична информация. В Обединеното кралство например, Службата на комисаря по информацията (*Information Commissioner's Office*) е независим орган, който защитава правата, свързани с разкриването на информация⁷⁶. *Кодексът за практиките при споделяне на данни* на Службата на комисаря по информацията обяснява как *Законът за защита на личните данни от 1998 г.* на Обединеното кралство (*Data Protection Act*) се прилага при споделянето на лични данни. Той също така предлага практически съвети за организациите, работещи с лични данни⁷⁷.

Както е отбелязано в Кодекса, общото правило според *Закона за защита на личните данни* е, че лицата трябва винаги да знаят, че техните лични данни са предоставени или ще бъдат предоставени на трети лица – дори когато за това тяхното съгласие не е необходимо. При някои определени обстоятелства обаче *Законът за защита на личните данни* позволява лични данни, включително чувствителна информация, да бъдат предоставяни и без знанието на лицето. Така например, предоставяне на лични данни без знанието на лицето е възможно, когато данните се обработват за:

- предотвратяване или разкриване на престъпление;
- задържане или наказателно преследване на нарушители;

⁷⁶ За повече информация относно Службата на комисаря по информацията, виж <https://ico.org.uk/about-the-ico/>.

⁷⁷ Information Commissioner's Office, *Data Sharing Code of Practice*, May 2011, available at <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/data-sharing/>.

- изчисляване или събиране на данъци и такси⁷⁸.

Правилата от Ню Йорк за професионално поведение определят принципите за професионално поведение за адвокатите. Правило 3.6 се отнася до публичността на процеса и забранява на адвокатите „да коментират по начин, който поставя под съмнение характера, надеждността или репутацията на заподозрения по наказателно производство и не им позволява да разкриват информация за възможността лицето да се признае за виновно в извършването на престъпление, за наличието и съдържанието на каквото и да е самопризнание, за наличието или липсата на изявление от страна на лицето, за провеждането или резултатите от прегледи или тестове, за отказа или нежеланието на лицето да се подложи на преглед или тест и за вида и характера на веществените доказателства, които се очаква да бъдат представени. На тях не им е разрешено дори да изказват мнение относно вината или невинността на обвиняемия или заподозрения по наказателно дело, което би могло да доведе до лишаване от свобода.“

Въпреки това някои анализатори поддържат мнението, че Правилата са „неефективни“, **не на последно място, защото не са задължителни за полицейските служители**, което позволява на полицията да предоставя на медиите информация, уличаваща лицето в извършването на престъпление. Предполага се, че ако на полицията бъдат поставени същите ограничения, каквито съществуват за адвокатите, това би сложило край на възприемания като общовалиден „принцип на неблагоприятна публичност в предварителното производство“ и би осигурило на обвиняемите справедлив процес.

Полицейският колеж (*College of Policing*) е професионална организация на работещите в полицейските служби в Англия и Уелс⁷⁹. Неговото предназначение е да осигури на работещите в полицията необходимите умения и знания за предотвратяване на престъпления, защита на обществото и повишаване на общественото доверие.

Разрешената професионална практика, разработена от Полицейския колеж, който притежава и правата върху използването ѝ, е официален източник на правилата за професионално полицейско поведение⁸⁰. От полицейските

⁷⁸ Information Commissioner's Office, *Data Sharing Code of Practice*, May 2011, available at <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/data-sharing/>.

⁷⁹ За повече информация относно Полицейския колеж виж www.college.police.uk/About/Pages/default.aspx.

⁸⁰ За повече информация относно Разрешената полицейска практика виж www.app.college.police.uk/about-app/.

служители се очаква да спазват *Разрешената професионална практика* при изпълнение на своите задължения, но е възможно да възникнат обстоятелства, които оправдават известни отклонения, при условие, че за това има ясно определени мотиви.

Принципите за работа с полицейска информация, дефинирани в *Разрешената професионална практика*, имат за цел да осигурят необходимия баланс между изискването за пропорционалност и изискването за необходимост, които са в основата на ефективното управление на полицейската информация. Те също така посочват въпросите, които трябва да бъдат взети предвид, за да се спази законът и да се предотвратят рисковете, свързани с полицейската информация. Разделът за управление на полицейската информация от *Разрешената професионална практика* е подробният наръчник, към който препраща и *Кодексът на практиките за управление на полицейската информация*⁸¹ на британското Министерство на вътрешните работи от 2005 г., като има предимство и пред *Насоките за управление на полицейската информация* от 2010 г., приети от Асоциацията на главните полицейски служители⁸².

Разрешената професионална практика при предоставянето на информация е създадена, за да улесни полицията при спазване на законовото ѝ задължение да прилага *Закона за защита на личните данни от 1998 г.* и *Закона за правата на човека от 1998 г.* при споделянето на лична информация. Тази *Разрешена професионална практика*:

- се отнася до предоставянето на лични данни, дефинирани от *Закона за защита на личните данни* като данни, отнасящи се до живо лице, по които това лице може да бъде идентифицирано;
- се прилага само по отношение на предоставянето на лична информация – предоставянето на друга информация се осъществява съгласно съответните политики на националната и местната полиция;
- има за цел да въведе единен подход при предоставянето на лична информация от полицейските служби на външни партньори или агенции и да предложи съответните професионални насоки⁸³.

⁸¹ National Centre for Policing Excellence, *Code of Practice on the Management of Police Information*, July 2005, available at <http://library.college.police.uk/docs/APPref/Management-of-Police-Information.pdf>.

⁸² Association of Chief Police Officers, Communication Advisory Group, *Guidance on the Management of Police Information*, November 2010, available at <https://news.npcc.police.uk/Clients/NPCC/ACPO%20CAG%20guidance.pdf>.

⁸³ За повече информация виж раздел *Information Sharing on Authorised Professional Practice on the Management of Police Information*, достъпен на www.app.college.police.uk/app-content/information-management/sharing-police-information/.

Предоставянето на информация може да означава разкриване на информация от една или повече организации пред трето лице или организация или споделяне на информация между различни подразделения на една организация. То може да включва обработка на информацията (еднократно или многократно) между партньорите за постигането на обща цел. Предоставянето на полицейска информация трябва да бъде свързано с конкретна полицейска цел, като:

- опазване на живота и имуществото;
- опазване на обществения ред;
- предотвратяване и разкриване на престъпления;
- наказателно преследване на извършителите на престъпления;
- други задължения или отговорности, произтичащи от закона⁸⁴.

Раздел „Връзки и комуникация“ от *Разрешената професионална практика* определя принципите за установяване и поддържане на отношенията с медиите⁸⁵. Той актуализира *Насоките за връзка с медиите* от 2013 г. на Полицейския колеж⁸⁶. С цел допълване на *Разрешената професионална практика*, през 2014 г. Полицейският колеж публикува първия *Етичен кодекс* на полицията в Англия и Уелс, който определя принципите, на които следва да се подчинява поведението на работещите в полицията, като признава значението на високите професионални и етични стандарти⁸⁷.

Част 4 от раздел „Връзки с медиите“ разглежда въпросите, свързани със задържането, повдигането на обвинение и изхода от съдебното дело. В съответствие с *Разрешената професионална практика*, полицията не трябва да посочва имената на задържаните или заподозрените в извършване на престъпление, освен при изключителни обстоятелства, когато е налице основателна полицейска причина това да бъде направено. Основателна полицейска причина могат да бъдат обстоятелства като заплахата за живота, предотвратяване или разкриване на престъпление или официално съобщение от полицията за издирвано лице.

⁸⁴ За повече информация виж раздел *Information Sharing on Authorised Professional Practice on the Management of Police Information*, достъпен на www.app.college.police.uk/app-content/information-management/sharing-police-information/.

⁸⁵ За повече информация виж www.app.college.police.uk/app-content/engagement-and-communication/media-relations/.

⁸⁶ College of Policing, *Guidance on Relationships with the Media*, May 2013, available at www.npcc.police.uk/documents/reports/2013/201305-cop-media-rels.pdf.

⁸⁷ За повече информация виж www.app.college.police.uk/app-content/engagement-and-communication/media-relations/.

Когато едно лице бъде задържано, полицията може по своя инициатива да съобщи неговия пол, възраст и местоживееие (т.е. населено място), характера, времето и мястото на извършване на предполагаемото престъпление, датата на задържането, дали лицето остава задържано или е освободено под гаранция (съответно с датата на пускането под гаранция), без гаранция или без последици. Това правило обаче не трябва да се прилага в случаи, когато, макар и арестуваното лице да не е назовано по име, останалата информация е достатъчна за потвърждаване на неговата самоличност.

Съобщаване на името на задържаното лице преди да му е повдигнато обвинение трябва да бъде разрешено от главен полицейски служител. Служителят, издаващ разрешението, трябва от своя страна да поиска мнението на Кралската прокурорска служба (*Crown Prosecution Service*). Този подход показва, че когато полицията съобщава имената на задържаните, съществува риск от неоправдано увреждане на тяхната репутация, особено ако впоследствие не им бъде повдигнато обвинение. Подходът обаче не може, нито има за цел да попречи на медиите да ползват други източници на информация за потвърждаване на самоличността на задържаните лица⁸⁸.

Ако на полицията бъде представено конкретно име с молба да бъде потвърдено задържането на лицето, отговорът трябва да бъде „нито потвърждаваме, нито отричаме“. Не трябва да бъдат давани никакви насоки. Полицията не трябва да отговаря чрез предоставянето на друга информация, която, макар и да не назовава задържаното лице по име, би могла да доведе до потвърждаване на неговата самоличност.

Лицата, на които е повдигнато обвинение, трябва да бъдат назовавани с техните имена, освен ако има изключителна и основателна полицейска причина това да не бъде направено или са приложими други ограничения. Тази информация може да бъде предоставена в момента на повдигане на обвинението. Решението името на обвиняемия да не бъде назовано трябва да бъде взето след като се поиска мнението на Кралската прокурорска служба.

Имената на лицата, за които производството е приключило само с предупреждение, глоба за превишена скорост или друго подобно наказание без съдебен процес, не трябва да бъдат съобщавани, нито потвърждавани.

⁸⁸ За повече информация виж www.app.college.police.uk/app-content/engagement-and-communication/media-relations/#arrests-charges-and-judicial-outcomes.

Полицията трябва да посочва, че става въпрос за „мъж“ или „жена“, и да съобщава само най-общи данни за нарушението⁸⁹.

4.2. Национални практики

Според белгийското право (*Наказателно-процесуалния кодекс*), тайната във фазата на предварителното производство важи за всички лица, които са професионално ангажирани в производството. Всеки, който наруши изискването за опазване на тайната, носи отговорност по чл. 458 от белгийския *Наказателен кодекс*. Наказанието, предвидено за нарушаване на тайната на предварителното производство, е лишаване от свобода от осем дни до шест месеца и глоба от 100 до 500 евро. На наказателна отговорност подлежат съдиите, прокурорите, следователите, служителите от съдебната администрация, както и всички ангажирани от тях лица. Обвиняемите и останалите участници в процеса (включително гражданските ищци), както и журналистите не са обвързани от тайната на разследването. Чл. 148 от *Конституцията на Белгия* предвижда, че съдебните заседания са публични⁹⁰.

Обвиняемият (и неговият адвокат) не са обвързани по никакъв начин от тайната на разследването. Това означава, че обвиняемият е напълно свободен да разкрива пред трети лица информацията, която му е станала известна в хода на разследването. Единствените ограничения, които се прилагат по отношение на обвиняемия, са тези, предвидени в *Закона от 12 март 1998 г.* Те се отнасят до достъпа до материалите по делото и определят, че обвиняемият може да използва получената от тези материали информация само за целите на защитата и само при условие, че не се накърнява презумпцията за невинност и правото на защита на трети лица.

Тайната на разследването по никакъв начин не обвързва медиите, чиято мисия не е нито да извършват полицейско разследване с цел откриване на извършителите, нито да повдигат обвинения пред съда. Освен това, в Белгия не съществува правна рамка, изискваща от журналистите да зачитат презумпцията за невинност. Съществува само една правна забрана, която е свързана с разкриването на самоличността на малолетни лица, участващи в съдебно производство. С други думи, презумпцията за

⁸⁹ За повече информация виж www.app.college.police.uk/app-content/engagement-and-communication/media-relations/#arrests-charges-and-judicial-outcomes.

⁹⁰ Това право е гарантирано и от чл. 6 от Европейската конвенция за правата на човека, както и от чл. 14 от Международния пакт за граждански и политически права.

невиновност е право, което обвиняемият има по отношение на съдебните органи, но не по отношение на медиите. Спрямо журналистите това право има значение единствено доколкото те са етично задължени да представят точните факти⁹¹.

В съответствие с *Министерска директива С-С-2005/09521 от 1 януари 2005 г.*⁹², разпространяването на информация за издирвани лица или на т.нар. „червени бюлетини“ е задължение на Службата за разпространяване на информация за издирвани лица към Федералната съдебна полиция (Централна дирекция на съдебните полицейски операции).

Федералната полиция има договори за партньорство с обществените радио- и телевизионни оператори RTBF (във френскоговорящата част) и VRT (във фламандскоговорящата част), както и с частни телевизионни канали като RTL-TVI и VTM. Съобщенията за издирвани лица се предоставят и на други медии посредством белгийската телеграфна агенция. Всички тези медии са свободни да публикуват и разпространяват съобщенията за издирвани лица и те сравнително често се възползват от тази възможност.

По отношение на разпространяването на съобщения за издирвани лица в интернет, от медиите се изисква да използват само канала на Федералната полиция в YouTube (Fedpol Belgium), за да се гарантира, че съдържащата се в съобщенията информация е валидна и актуална.

България

Задържаните от полицията лица имат право на **едно телефонно обаждане**, за да уведомят някого за техния арест (чл. 74 от *Закона за Министерството на вътрешните работи*). **Полицията** също има задължението да **уведоми незабавно едно лице**, посочено от задържания (чл. 72 от *Закона за Министерството на вътрешните работи*; чл. 15 от Наредба № 8121з-78).

⁹¹ Martine Simonis, 'La lettre de l'AJP' n°97, October 2008. Според съдебната практика, ако журналист публикува съдебен документ, който му е бил предоставен от лице, обвързано от тайната на разследването (полицейски служител, магистрат и т.н.), той не става автоматично съизвършител или съучастник в нарушаването на професионалната тайна. От друга страна, ако информацията, публикувана от медиите, впоследствие се окаже невярна, може да се стигне до наказателна отговорност за обида или клевета при условие, че санкцията не представлява прекомерно ограничаване на упражняването на свободата на изразяване. Според Европейския съд по правата на човека, такова ограничаване е допустимо само в отговор на „належаща обществена потребност“.

⁹² *Directive ministérielle concernant la diffusion d'avis de recherche judiciaires dans les médias et sur internet*, 1 July 2005, available at www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2005070130&table_name=loi.

Разпоредбите, уреждащи разкриването на информация за производството, се различават съществено в досъдебната и съдебната фаза. По правило, **предварителното производство** се приема за конфиденциално и информация за разследването може да бъде разкривана само с разрешението на прокурора, на когото е възложено делото.

Предвидени са специални правила за **разкриването на информация**, когато **обвиняемият е задържан под стража**. Според *Наказателно-процесуалния кодекс*, компетентният орган **трябва да уведоми незабавно** семейството, работодателя (освен ако обвиняемият не декларира, че не желае работодателят му да бъде информиран) и Министерството на външните работи (когато обвиняемият е чужд гражданин) (чл. 63 от *Наказателно-процесуалния кодекс*)⁹³. Ако задържаното лице е **непълнолетно** (на възраст между 14 и 18 години), **съобщение** за задържането трябва незабавно да бъде изпратено на **неговите родители или попечители**, а ако лицето е ученик – и на **директора** на съответното училище (чл. 386 от *Наказателно-процесуалния кодекс*).

По време на **съдебната фаза** за разкриването на информация няма толкова строги **ограничения**. По правило **съдебните заседания са публични** и всеки, включително медиите, могат да присъстват. Публичността на заседанията е ограничена само в специални случаи⁹⁴.

Процесуалното законодателство не предвижда специални правила за **разкриването на информация** за обвиняемия пред **широката общественост или медиите**. Такива правила обаче има в *Закона за съдебната власт*, както и в раздела за поверителност от **Етичния кодекс** на съдиите и прокурорите. Етичният кодекс на Министерството на вътрешните работи задължава полицейските служители да не разкриват никаква служебна информация, освен ако това не е изрично предвидено в закон (чл. 71 от *Етичния кодекс за поведение на държавните служители на Министерството на вътрешните работи*)⁹⁵.

⁹³ В *Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража* са предвидени различни правила. Според този закон, всички задържани имат право да информират незабавно техните семейства или близки, но могат и да не го направят. Във втория случай задържаният трябва да подпише декларация, след което администрацията на мястото за задържане няма право да информира когото и да било за задържането. Според същия закон, гражданите на друга държава имат право да уведомят посолството или консулството на тяхната страна (чл. 243 от *Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража*).

⁹⁴ Например, когато това е необходимо за защита на държавната тайна, опазване на нравствеността, предотвратяване разкриването на факти от интимния живот на гражданите или когато като свидетел се разпитва лице под 18 години (чл. 263 от *Наказателно-процесуалния кодекс*).

⁹⁵ Министерство на вътрешните работи, *Етичен кодекс на държавните служители на Министерството на вътрешните работи*, 2014, достъпен на www.mvr.bg/docs/default-source/structura/96de0a6d-etichen_kodeks-pdf.pdf.

Препоръчителни правила относно разкриването на информация се съдържат в *Наръчника за взаимодействие на съдебните органи с медиите*, публикуван през 2015 г. Подобни правила, по-конкретно за правенето на снимки и аудио или видео записи по време на съдебните заседания, има и в **медийната стратегия на съдебната власт**, приета през 2016 г.⁹⁶

Гърция

Защитата на личните данни на обвиняемите и заподозрените се гарантира от гръцкия *Закон за защита на данните*.

Според чл. 3, ал. 2б от *Закон 2472/1997* обаче⁹⁷:

„По-конкретно, обвиненията и осъдителните присъди за престъпленията, посочени в буква „b“ на ал. 2 от чл. 3, могат да бъдат публикувани от прокуратурата по нареждане на компетентния прокурор към първоинстанционния съд или на главния прокурор, ако делото е висящо пред апелативния съд. Публикуването на обвиненията и осъдителните присъди има за цел да защити общността, малолетните лица, уязвимите групи и групите в неравностойно положение, както и да улесни наказването на тези престъпления от страна на държавата.“

Друг важен принцип на гръцкото наказателно-процесуално право е, че то забранява използването на обидни квалификации по отношение на личността на обвиняемия от страна на медиите (*απαγόρευση της προσβολής της προσωπικότητας από τα μέσα ενημέρωσης*). По правило, съобщенията в медиите трябва да бъдат обективни, да се придържат към точността на фактите и да не вменяват вина във фазата на предварителното и съдебното производство, така че да бъде спазена презумпцията за невиновност: *„Обвиняемият е изправен пред съда, за да бъде съден справедливо и да бъде оправдан или осъден, а не за да бъде публично заклеймен“*⁹⁸.

⁹⁶ Висш съдебен съвет, *Медийна стратегия на съдебната власт, Анекс 1: Комуникационни канали и инструменти за работа със средствата за осведомяване*, 2016, стр. 13-15, достъпен на www.vss.justice.bg/root/f/upload/8/medien_naracnik.pdf.

⁹⁷ *Закон 2472/1997 относно защитата на лицата при обработването на лични данни (Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.)* (Ο.В. Α 50/10-04-1997).

⁹⁸ Оригиналният текст на гръцки език гласи: *“Ο κατηγορούμενος οδηγείται στο δικαστήριο για να δικαστεί σε μια δίκαιη δίκη, να αθωωθεί ή να καταδικαστεί, να τιμωρηθεί, αλλά όχι να διαπομπευθεί”*, Н. Андрулакис, *„Основни принципи на наказателния процес“*, (N. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης), 2007, стр. 227.

Задължението за спазване на презумпцията за невиновност е предвидена и в чл. 3, ал. 3 от *Закон 1730/1987 за радиото и телевизията на Гърция*, който очертава рамката на общите принципи за регулиране на радио и телевизионните предавания. Законът предвижда още, че във връзка със събития, свързани с наказуеми деяния, радио-телевизионните предавания трябва не само да зачитат принципа „невинен до доказване на противното“, но и да се въздържат от „произнасяне на присъди“ по отношение на лицата, за които изглежда, че са отговорни или са заподозрени за извършването на тези деяния⁹⁹.

Според чл. 3, ал. 1 от *Закон 2328/1995 за правния статус на частните телевизии и местните радиостанции*, това задължение не е ограничено само до програмите на обществените телевизия и радио, а се отнася и до частните оператори, за които е сред задължителните предпоставки за издаване на лиценз¹⁰⁰. Задължението произтича както от самата *Конституция на Гърция*¹⁰¹, така и от вторичното право на ЕС¹⁰².

Презумпцията за невиновност е включена и в първия *Етичен кодекс на репортерите*, приет през 1991 г. от Съвета за радио и телевизия на Гърция¹⁰³. *Етичният кодекс за новините и журналистическите и политическите предавания (P.D. 77/2003)*¹⁰⁴ също съдържа подобни разпоредби. Съветът за радио и телевизия на Гърция подчертава в своите препоръки необходимостта медиите да спазват основните принципи за защита на презумпцията за невиновност винаги, когато разпространяват такава информация¹⁰⁵. На последно място, през 2016 г. Националният съвет за правата на човека на Гърция публикува свои препоръки относно прилагането на

⁹⁹ *Закон 1730/1987 за радиото и телевизията на Гърция (Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση Α.Ε.)* (Ο.В. Α145/18-8-1987).

¹⁰⁰ *Закон 2328/1995 за правния статус на частните телевизии и местните радиостанции, регулирането на частния радио и телевизионен пазар и други разпоредби (Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις)* (Ο.С. Α 159/3-8-1995).

¹⁰¹ Виж чл. 15, ал. 2 от *Конституцията на Гърция*.

¹⁰² *Директива 89/552/ΕΙΟ на Съвета от 3 октомври 1989 година относно координирането на някои разпоредби, формулирани в действащи закони, подзаконови и административни актове на държавите-членки, отнасящи се до упражняване на телевизионна дейност* (L 298/17-10-1989, стр. 23-30).

¹⁰³ Чл. 10, ал. 1 от *Наредба № 1/1991 за Съвета за радио и телевизия относно журналистическата етика в радиото и телевизията (Κανονισμού υπ' αριθ. 1/1991 του ΕΣΡ "περί δημοσιογραφικής δεοντολογίας στη ραδιοτηλεόραση")* (Ο.В. Β' 421/21-6-1991).

¹⁰⁴ *Етичен кодекс за новинарски, журналистически и политически излъчвания (Κώδικας Δεοντολογίας ειδησεογραφικών-δημοσιογραφικών-πολιτικών εκπομπών)* (Ο.С. Α' 75/28-3-2003).

¹⁰⁵ Съвет за радио и телевизия на Гърция, *Препоръка № 2/5-8-2008, Директива 1/28-2-2003, Препоръка № 1/18-9-2002*.

презумпцията за невиновност и как трябва да се прилага в светлината на свободата на печата¹⁰⁶.

По отношение на съдебната фаза, според чл. 93, ал. 2 и ал. 3 от *Конституцията на Гърция*, **съдебните заседания са публични** и всяко съдебно решение се произнася в открито заседание. Въпреки това обаче, по решение на председателя на съдебния състав, на лица под 17 години може да бъде забранено да присъстват на откритите заседания (чл. 329, ал. 1 от гръцкия *Наказателно-процесуален кодекс*).

Италия

Според чл. 329 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*, действията по разследването, извършвани от прокурора и съдебната полиция, се подчиняват на правилата за поверителност до приключване на предварителното производство, за да се гарантира безпристрастното събиране на доказателства. Ограниченията за разпространяване на информация важат за всички страни, които участват или по друга причина са запознати с провежданото разследване (чл. 415 bis от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*). С мотивирано решение прокурорът може да разреши публикуването на отделни актове или части от тях, ако това е необходимо за продължаване на разследването. В този случай, всички публикувани документи се завеждат в канцеларията на прокурора.

Чл. 114 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс* забранява публикуването, включително частичното публикуване, на: документи и други материали, които попадат в приложното поле на правилото за поверителност; актове, които попадат в приложното поле на правилото за поверителност до приключване на предварителното разследване и предварителното изслушване; и документи, свързани с наказателния процес, по време на съдебната фаза.

Свободата на печата е дефинирана в чл. 21 от *Конституцията на Италия*, според който: „Всеки има правото да изразява свободно мислите си устно, писмено и/или чрез други средства на комуникация“. Печатните медии не могат да бъде обект на разрешителен режим или оплаквания. Изземване на печатни издания е допустимо само с мотивиран акт на съдебен орган в случай на извършено престъпление, което законът изрично разрешава,

¹⁰⁶ Националният съвет за правата на човека на Гърция, *Препоръки относно свободата на информацията и презумпцията за невиновност: в търсене на равновесие* (Ελευθερία Πληροφορίας και Τεκμήριο Αθωότητας: η Αναζήτηση της Αναγκαίας Ισορροπίας), 1 юни 2016 г., достъпни на гръцки език на http://nchr.gr/images/pdf/apofaseis/dikaih_dikh/EEDA_2016_Tekmirio%20Athwotitas.pdf.

или в случай на нарушение на правилата, предвидени в закона за определяне на отговорните лица. Чл. 21 от *Конституцията на Италия* забранява публикуването на материали, които нарушават добрите нрави, и позволява конфискуването на подобни печатни издания (чл. 528 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*). Свободата на печата се подчинява на определени ограничения с цел избягване на злоупотреби¹⁰⁷.

Правото на журналистите да съобщават информация е свързано със задължението им да уважават професионалната тайна и с принципа за неразкриване на източника на информацията (*Закон № 69 от 1963 г.*). Журналистическата практика трябва да зачита правото на лична неприкосновеност на участниците в събитията, за които се съобщава, като трябва да се съобщава само тази информация, която е от обществен интерес. Клеветата, т.е. съобщаването на невярна информация, която уврежда репутацията на конкретно лице, бизнес, продукт, група, правителство, религия или нация, е престъпление (чл. 595 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*) и се наказва с лишаване от свобода до две години и с глоба до 2 065 евро.

Според *Хартата за задълженията на журналистите*, приета на 8 юли 1993 г. в Рим от Националната федерация на италианската преса и Националния съвет на ордена на журналистите, журналистите имат задължението да зачитат презумпцията за невинност:

*„Във всички процеси и разследвания, журналистът трябва винаги да помни, че всяко лице, което е обвинено за престъпление, е невинно до произнасяне на окончателната присъда. Журналистът не трябва да разпространява новини, представящи лицето като виновно, когато то не е обявено за виновно в процеса. Журналистът не трябва да публикува изображения, които умишлено или изкуствено представят като извършители на престъпления хора, които не са осъдени като виновни в съдебен процес.“*¹⁰⁸

Правилата за използване на изображенията и личните данни са различни, когато става въпрос за извършители и за пострадали. По принцип, изоб-

¹⁰⁷ Така например, забранено е публикуването на материали, подтикващи към гражданско неподчинение (чл. 266, чл. 272 и чл. 303 от италианския *Наказателен кодекс*), омраза на религиозна основа (чл. 402-403 от италианския *Наказателен кодекс*) и престъпна дейност (чл. 414-415 от италианския *Наказателен кодекс*).

¹⁰⁸ Национална федерация на италианската преса и Национален съвет на ордена на журналистите, *Харта за задълженията на журналистите*, 8 юли 1993 г., Рим, достъпна на <https://accountablejournalism.org/ethics-codes/italy-national-federation-of-the-italian-press-and-national-council-order-o>.

ражения на извършителите могат да бъдат използвани от журналистите, когато става въпрос за знакови дела, но при условие, че тяхното разпространяване е в обществен интерес. Обратно, изображения на пострадали те могат да бъдат публикувани само при определени обстоятелства, когато целта е да бъде защитено тяхното достойнство.

Кодексът за поведение на журналистите, одобрен от Националния съвет на ордена на журналистите на 27 януари 2016 г., съдържа допълнителни разпоредби в тази връзка¹⁰⁹. Неспазването на кодекса подлежи на административни и процедурни санкции.

¹⁰⁹ Ordine dei giornalisti, *Testo unico dei doveri del giornalista*, 27 January 2016, available at www.odg.it/content/testo-unico-dei-doveri-del-giornalista.

5. ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО ЗА ЗАПОДОЗРЕНИТЕ И ОБВИНЯЕМИТЕ

Този раздел разглежда правните и практически последици от наказателното производство за заподозрените и обвиняемите. В допълнение към прегледа на литературата за въздействието на предварителното задържане, разделът изследва последиците от наказателното производство върху заподозрените и обвиняемите според националното право на Белгия, България, Гърция и Италия.

5.1. Последици от предварителното задържане

Един от въпросите, предмет на множество изследвания, е въпросът за различните последици от предварителното задържане. Няколко такива изследвания разглеждат социално-икономическите, здравните, личните и правните последици от предварителното задържане¹¹⁰. Таблица 7 представя анализ

¹¹⁰ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention; Pilar Domingo and Lisa Denney, *The Political Economy of Pre-Trial Detention*, Open Society Foundation, February 2013, available at www.odi.org/publications/7286-political-economy-pre-trial-detention; Shima Baradaran Baughman, 'Costs of Pre-Trial Detention', *Boston University Law Review*, vol. 97:1, 2017, pp. 1-30, available at www.bu.edu/bulawreview/files/2017/03/BAUGHMAN.pdf; Will Dobbie et al., *The Effects of Pre-Trial Detention on Conviction, Future Crime, and Employment: Evidence from Randomly Assigned Judges*, Working Paper No. 22511, National Bureau of Economic Research, August 2016, available at www.nber.org/papers/w22511; Oliver Robertson, *The Impact of Parental Imprisonment on Children*, April 2007, Quaker United Nations Office, available at www.guno.org/resource/2007/4/impact-parental-imprisonment-children; Christopher T. Lowenkamp et al., *The Hidden Costs of Pre-Trial Detention*, LJAF Paper, November 2013, available at www.arnoldfoundation.org/research-report-hidden-costs-pretrial-detention/; Ana Aguilar-García, 'Presumption of Safety and Public Safety: A Possible Dialogue', *International Journal of Security and Development* vol. 3:1, 2014, pp. 1-12, available at www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta/en/; Open Society Justice Initiative, *Fact Sheet: Pre-Trial Detention and Corruption*, February 2013, available at www.opensocietyfoundations.org/fact-sheets/fact-sheet-pretrial-detention-and-corruption; Open Society Justice Initiative, *Pre-Trial Detention and Health: Unintended Consequence, Deadly Results: Literature Review and Recommendations for Health Professionals*, Open Society Foundation, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/pretrial-detention-and-health-unintended-consequences-deadly-results; Open Society Justice Initiative, *Pre-Trial Detention and Torture: Why Pre-Trial Detainees Face the Greatest Risk*, Open Society Justice Initiative, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/pretrial-detention-and-torture-why-pretrial-detainees-face-greatest-risk; Roger Bowles and Mark Cohen, *Pre-Trial Detention: A Cost-Benefit Approach*, DFID London and OSJI, New York, 2008, available at <http://biblioteca.cejamerica.org/handle/2015/3090>; Penal Reform International and Association for the Prevention of Torture, *Detention Monitoring Tool Factsheet: Addressing Risk*

на извадка от съдебната практика на Европейския съд по правата на човека по дела за вреди, причинени в резултат на предварително задържане. Кратки описания на съответните дела са включени в Приложението.

Според доклад, публикуван от Инициатива „Правосъдие“ на „Отворено общество“, ако по отношение на обвиняемия има издадена заповед за задържане или му бъде определена парична гаранция в размер, който той не може да осигури, от това могат да произтекат няколко съществени последици¹¹¹. Обвиняемите с мярка предварително задържане е по-вероятно да бъдат осъдени на лишаване от свобода в сравнение с тези, които са били на свобода преди започване на процеса. Това е така, защото предварителното задържане често води до загуба на работа, жилище, семейни и други социални връзки, което пък ограничава възможностите на обвиняемите да се представят пред съда в благоприятна светлина и така да го убедят, че заслужават присъда без лишаване от свобода. Външният вид и поведението на обвиняемия в съда могат да не вдъхват доверие, ако той е прекарал седмици или месеци в затворническа килия. В сравнение с обвиняемите, които са били на свобода преди началото на процеса, тези, които са били задържани, е по-малко вероятно да намерят свидетели, склонни да свидетелстват в подкрепа на тяхната благонадеждност, чиито показания да бъдат използвани за смекчаване на присъдата. Освен това, задържаният обвиняем може да загуби работата си или жилището си, въз основа на което съдът може да прецени, че по отношение на него не е подходящо да бъде постановена условна присъда, присъда с изпитателен срок или глоба. Лицата с мярка предварително задържане не могат да работят и да получават доходи по време на задържането, а често и губят работата си, в много случаи дори

Factors to Prevent Torture and Ill-Treatment, 2013, available at www.apr.ch/en/resources/detention-monitoring-tool-addressing-risk-factors-to-prevent-torture-and-ill-treatment/; Open Society Justice Initiative, *Justice Initiatives: Pre-Trial Detention*, Spring 2008, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/justice-initiatives-pretrial-detention; Commonwealth Human Rights Initiative Africa Office, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention in Ghana*, Open Society Foundation, 2013, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/socioeconomic-impact-pretrial-detention-ghana; Ella Baker Center for Human Rights et al *Who Pays: The True Cost of Incarceration on Families*, September 2015, available at <http://whopaysreport.org/>; Chicago Community Bond Fund, *Punishment is not a "Service": The Injustice of Pretrial Conditions in Cook County*, 24 October 2017, available at www.chicagobond.org/site/pretrial/index.html; Open Society Justice Initiative, *Presumption of Guilt: The Global Overuse of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2014, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/presumption-guilt-global-overuse-pretrial-detention; International Centre for Prison Studies, *Pre-Trial Detention*, Guidance Note 5, 2004, available at www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/gn5_8_0.pdf; Kyle Scherr and Stephanie Madon, 'You Have the Right to Understand: The Deleterious Effect of Stress on Suspects' Ability to Comprehend *Miranda*', *Law and Human Behaviour*, vol. 36:4, 2012, pp. 275-282.

¹¹¹ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

Таблица 7. Жалби за претърпени вреди според причината за вредата

Общ БРОЙ ЖАЛБИ на различни основания	98		100,00%
Пропусната печалба		25	25,51%
Загуба на доход	17		17,35%
Пропуснати възможности	8		8,16%
Непосредствени вреди		73	74,49%
Загуба на свобода (като такава)	7		7,14%
Непосредствено страдание на задържания		45	45,92%
Физическо страдание		11	11,22%
По време на задържането	1		1,02%
По време на престой в затвор	10		10,20%
Психическо страдание	24	24	24,49%
Страдание/вреди на трети лица		31	31,63%
Страдание на семейството		17	17,35%
Физическо/психическо	5		5,10%
Поради раздяла с децата на задържания	4		4,08%
Поради раздяла с партньора на задържания	1		1,02%
Икономически вреди	1		1,02%
Лош имидж/загуба на репутация (чест)	6		6,12%
Разходи		9	9,18%
За посрещане на нуждите при лишаване от свобода	7		7,14%
Правни разноски	1		1,02%
Други	1		1,02%
Нарушаване на други човешки права		5	5,10%
Право на неприкосновеност на жилището	1		1,02%
Право на личен живот и кореспонденция	2		2,04%
Дискриминация на религиозна основа	1		1,02%
Друга форма на дискриминация	1		1,02%

Източник: Център за изследване на демокрацията въз основа на практиката на Европейския съд по правата на човека.

и само след кратко отсъствие от работното място. При по-продължително задържане се ограничават и потенциалните възможности на обвиняемия за получаване на доходи в бъдеще¹¹². Самонаетите, от друга страна, са изправени пред риск от фалит. Предварителното задържане не само ограничава настоящите и потенциалните бъдещи доходи на обвиняемия, но самото то на практика струва пари. Обвиняемите с по-големи финансови възможности може да се наложи да заплатят и разходите за частен защитник. В някои държави е възможно компетентните органи да не успеят да се погрижат за основни потребности на задържаните и на тях да им се наложи сами да плащат за храна, вода, облекло и спално бельо¹¹³.

По отношение на непълнолетните предварителното задържане може да доведе до прекъсване на тяхното образование и/или професионално обучение. За някои от тях връщането в училище и намирането на работа стават по-трудни, което на свой ред ограничава възможностите им за получаване на доходи в дългосрочен план. На практика, „икономистите доказват, че задържането на младежи намалява техните бъдещи доходи и възможностите им да останат част от работната сила и може да превърне задържаните младежи в по-ненадеждни служители.“¹¹⁴

Лица, задържани за по-продължително време на досъдебната фаза, могат да бъдат оправдани по време на процеса. Последните проучвания обаче показват, че продължителното задържане увеличава риска обвиняемият да извърши ново престъпление след като бъде освободен, независимо от това дали се е стигнало до осъдителна присъда или не¹¹⁵. Има ясно изразена зависимост между предварителното задържане, дори и само за няколко дни, на обвиняеми, които са оценени като ниско или средно рискови, и по-високите нива на нова престъпна дейност, както по време на предварителното производство, така и години след приключване на делото¹¹⁶.

¹¹² Виж също Amanda Agan and Sonja Starr, *Ban the Box, Criminal Records, and Statistical Discrimination: A Field Experiment*, University of Michigan Law and Economics Research Papers Series, No. 16-012, June 2016, available at https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2795795.

¹¹³ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

¹¹⁴ Laurel Townhead, *Pre-Trial Detention of Women and Its Impact on Their Children*, February 2007, Quaker United Nations Office, available at www.quano.org/resource/2007/2/pre-trial-detention-women-and-its-impact-their-children.

¹¹⁵ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0.

¹¹⁶ Christopher T. Lowenkamp et al., *The Hidden Costs of Pre-Trial Detention*, LJAF Paper, November 2013, available at www.arnoldfoundation.org/research-report-hidden-costs-pretrial-detention/.

Едно от възможните обяснения за тази тенденция е фактът, че в много юрисдикции задържаните не са отделени от осъдените. В резултат от това обвиняеми – най-често млади мъже с обвинения за относително леки престъпления – съжителстват с осъдени сериозни и закоравели престъпници. Подобно смесване, особено когато заедно се настаняват непълнолетни и възрастни или жени и мъже, увеличава риска от малтретиране и има криминогенен ефект¹¹⁷.

В някои случаи младежи и деца се задържат, защото техните родители са задържани. Това е особено честа практика, когато задържаните са жени¹¹⁸. Специално по отношение на предварителното задържане, Канцеларията на приятелите (квакери) към ООН отбелязва, че в световен мащаб „повечето от нарушителите жени са единствените или основните лица, които полагат грижи за малолетни деца и това трябва да бъде взето предвид, когато се вземат решенията за предварително задържане. Задълженията за полагане на грижи могат да послужат като доказателство за по-малката вероятност лицето да се укрие. Същевременно, отрицателното въздействие върху децата от задържането на тяхната майка трябва да бъде взето предвид и да послужи като допълнителен стимул за прилагане на мерки без лишаване от свобода вместо предварително задържане.”¹¹⁹

Проблеми за децата със задържан родител могат да бъдат:

- трудности при продължаване на нормалния им живот – да имат приготвена храна, да бъдат заведени на училище и т.н.;
- бавно съдебно производство и много натрупани дела, което означава, че родителите могат да прекарат месеци или дори години в изчакване на процеса, в резултат на което семейството страда от ефекта на продължителното лишаване от родител, без да има произнесено решение по делото и без родителят да е осъден за извършено престъпление;
- тревожност у децата за това какво ще се случи с техния родител и дали той ще бъде осъден;

¹¹⁷ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0.

¹¹⁸ Laurel Townhead, *Pre-Trial Detention of Women and Its Impact on Their Children*, February 2007, Quaker United Nations Office, available at www.quono.org/resource/2007/2/pre-trial-detention-women-and-its-impact-their-children.

¹¹⁹ Laurel Townhead, *Pre-Trial Detention of Women and Its Impact on Their Children*, February 2007, Quaker United Nations Office, available at www.quono.org/resource/2007/2/pre-trial-detention-women-and-its-impact-their-children.

- загуба на работа от задържания родители, което поставя семейството под финансов натиск, който може да продължи дори и лицето да бъде оправдано;
- трудности при поддържането на контакт; някои от проблемите в тази област са същите, както при контактите с осъдени затворници, но други са специфични за предварителното задържане; заради провежданото разследване контактите на задържаното лице с определени трети лица могат да бъдат ограничени, което може да засегне отношенията с техните деца директно (когато изрично се забраняват контактите между задържания и неговото дете) или косвено (например, когато се забраняват контактите между задържания и определени членове на неговото семейство, в резултат на което няма подходящ член на семейството, който да заведе детето на свиждане);
- отказан достъп на децата на задържания до определени услуги, защото това би могло да засегне тяхната роля на свидетели по делото¹²⁰.

Съществуват редица изследвания, основно по отношение на осъдени затворници, разглеждащи последиците от лишаването от свобода на родителите за техните деца, включително повишена склонност към насилие и други форми на противообществено поведение, по-голяма вероятност от изпадане в състояния на тревожност и депресия и по-ниска посещаемост на училище¹²¹. Макар и да не е безспорно, че лишаването на родителя от свобода само по себе си увеличава вероятността детето също да извърши престъпление, вероятността децата на лишени от свобода родители един ден да попаднат в затвора е по-голяма¹²².

Повсеместното и произволно прилагане на предварителното задържане съществено възпрепятства социално-икономическото развитие и е особено вредно за бедните хора¹²³. Предварителното задържане засяга диспропорционално лицата и семействата, живеещи в бедност: за тях вероят-

¹²⁰ Oliver Robertson, *The Impact of Parental Imprisonment on Children*, April 2007, Quaker United Nations Office, available at www.quano.org/resource/2007/4/impact-parental-imprisonment-children.

¹²¹ Joseph Murray et al. 'Effects of Parental Imprisonment on Child Anti-Social Behaviour and Mental Health: A Systematic Review', *Campbell Systematic Reviews*, vol. 4 (2009), available at www.campbellcollaboration.org/media/k2/attachments/Murray_Parental_Imprisonment_Review.pdf; Shima Baradaran Baughman, 'Costs of Pre-Trial Detention', *Boston University Law Review*, vol. 97:1 (2017), pp. 1-30, available at www.bu.edu/bulawreview/files/2017/03/BAUGHMAN.pdf.

¹²² Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

¹²³ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

ността да влязат в конфликт със системата на наказателното правосъдие е по-голяма, по-вероятно е да бъдат задържани в изчакване на процеса и имат по-малко възможности да платят гаранция или дадат подкуп, за да бъдат освободени. Тези, които живеят под или на прага на бедността, разполагат с най-малко средства, за да се справят със социално-икономическия шок от предварителното задържане и най-лесно могат да изпаднат (или затънат още по-дълбоко) в лишения, включително глад и бездомничество.

Пренаселените места за задържане с все по-влошаващи се условия се превръщат в опасни инкубатори на бъдеща престъпност и корупция, а освен това излагат задържаните на множество рискове за тяхното здраве¹²⁴. Корупцията и прекомерното използване на предварително задържане взаимно се подхранват: от една страна, наказателно-правосъдните системи, в които предварителното задържане се използва прекалено често, са по-податливи на корупция, а от друга страна, когато средата е белязана от корупция, има вероятност да започне да се разчита прекомерно на предварителното задържане. Както корупцията, така и прекомерното използване на предварителното задържане процъфтяват при едни и същи обстоятелства. Двете образуват порочен кръг: неефективната правосъдна система води до корупция, а корупцията опорочава още повече правосъдната система¹²⁵.

Прекалено честото прилагане на предварителното задържане струва скъпо и ограничава възможностите на държавата да инвестира в други области на обществения живот¹²⁶. Традиционно, за разходи по предварителното

¹²⁴ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0; Open Society Justice Initiative, *Fact Sheet: Pre-Trial Detention and Corruption*, February 2013, available at www.opensocietyfoundations.org/fact-sheets/fact-sheet-pretrial-detention-and-corruption; Open Society Justice Initiative, *Pre-Trial Detention and Health: Unintended Consequence, Deadly Results: Literature Review and Recommendations for Health Professionals*, Open Society Foundation, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/pretrial-detention-and-health-unintended-consequences-deadly-results.

¹²⁵ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0; Open Society Justice Initiative, *Fact Sheet: Pre-Trial Detention and Corruption*, February 2013, available at www.opensocietyfoundations.org/fact-sheets/fact-sheet-pretrial-detention-and-corruption; Open Society Justice Initiative, *Pre-Trial Detention and Health: Unintended Consequence, Deadly Results: Literature Review and Recommendations for Health Professionals*, Open Society Foundation, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/pretrial-detention-and-health-unintended-consequences-deadly-results.

¹²⁶ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

задържане (така, както ги изчисляват правителствата) се приемат единствено преките разходи на държавата за настаняване, храна и грижа за задържаните. Не се полагат усилия за изчисляване на по-високите непреки разходи за обществото и държавата, сред които: намаляване на производителността, намаляване на приходите от данъци, пренасяне на заразни заболявания от затвора в общността (от задържаните след тяхното освобождение) и др. Както отбелязва Инициатива „Правосъдие“ на „Отворено общество“, този традиционен подход при изчисляване на разходите по предварителното задържане е едновременно недалновиден и подвеждащ. Действителната цена на предварителното задържане често остава скрита. Изчисляването на реалната цена на предварителното задържане изисква да бъде взето под внимание пълното въздействие на прекалено често прилаганото предварително задържане не само върху задържаните, но и върху техните семейства и общности¹²⁷.

Поддръжниците на идеята, че обвиняемите не трябва да бъдат задържани, а следва да останат на свобода до началото на процеса, изтъкват аргумента, че по този начин би се повишила ефективността на наказателното производство, тъй като обвиняемият би имал по-равностойна позиция при евентуални преговори за сключване на споразумение по делото¹²⁸. Така например, възможно е освобождаването преди началото на процеса да намали стимулите на обвиняемия да се признае за виновен, само за да бъде освободен по-рано от затвора. Аналогично, освобождаването преди процеса може да окаже въздействие върху способността на обвиняемия да си подготви подходяща защита или да постигне споразумение с прокурора. Заподозрените, които са на свобода, могат да поддържат относително лесно връзка с адвокат и да му съдействат при изграждането на защитата по конкретните обвинения¹²⁹. Те също така могат да предприемат стъпки за смекчаване на присъдата, ако бъдат признати за виновни, например като си намерят работа или си запазят съществуващата работа, като поддържат или възстановят семейните си връзки и като натрупат определен „стаж“ от спазване на условията и ограниченията, наложени при освобождаването им.

¹²⁷ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

¹²⁸ Will Dobbie et al., *The Effects of Pre-Trial Detention on Conviction, Future Crime, and Employment: Evidence from Randomly Assigned Judges*, Working Paper No. 22511, National Bureau of Economic Research, August 2016, available at www.nber.org/papers/w22511.

¹²⁹ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

За заподозрените, които са на свобода, вероятността да продължат да работят, да плащат данъци и да издържат семействата си е по-висока¹³⁰. Както показва едно проучване, налице са косвени доказателства, че освобождаването преди началото на процеса намалява дела на неформалната икономика, както чрез увеличаване на декларираната трудова заетост в сектора, така и чрез получаването на данъчни или трудови придобивки от държавата¹³¹.

5.2. Национални правни практики и тяхното въздействие

Белгия

*Кралският декрет от 4 април 2003 г. за изменение на съществуващите правила за затворите*¹³² предвижда създаването на Централен надзорен съвет за затворите и на местни надзорни комисии във всеки затвор. *Кралският декрет от 29 септември 2005 г.* има за цел да направи тези органи по-независими, прозрачни и професионални (Законът „Дюпон“, чл. 26-27, 29-31). Централният надзорен съвет за затворите упражнява независим контрол върху отношението към задържаните и прилагането на действащата нормативна уредба. Законът „Дюпон“ признава правото на задържаните да останат във връзка с външния свят и да имат посетители (чл. 53 и чл. 58-63). В съответствие с международната *Конвенция за правата на детето*¹³³, Законът „Дюпон“¹³⁴ признава поддържането на семейни отношения със задържания родител за основно право на детето (освен когато поддържането на такива отношения противоречи на неговите собствени интереси). Законът „Дюпон“ (чл. 147-166) признава и правото на затворниците да подават жалби. От съветите по жалбите, които отговарят за

¹³⁰ Open Society Justice Initiative, *The Socioeconomic Impact of Pretrial Detention*, Open Society Foundations, 2011, Open Society Foundations, 2011, available at www.opensocietyfoundations.org/reports/socioeconomic-impact-pretrial-detention.

¹³¹ Will Dobbie et al., *The Effects of Pre-Trial Detention on Conviction, Future Crime, and Employment: Evidence from Randomly Assigned Judges*, Working Paper No. 22511, National Bureau of Economic Research, August 2016, available at www.nber.org/papers/w22511.

¹³² *Arrêté Royal du 4 avril, 2003 modifiant l'arrêté royal du 21 mai 1965 portant règlement général des établissements pénitentiaires*, available at www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm.

¹³³ Чл. 9 от *Конвенцията за правата на детето* от 1989 г. урежда правото на детето да израства в своето семейство и да поддържа лични отношения с родителите си. Виж www.unicef.org/magic/media/documents/CRC_bulgarian_language_version.pdf.

¹³⁴ Art. 53: 'Le détenu a le droit d'avoir des contacts avec le monde extérieur dans les limites fixées par ou en vertu de la loi.' Art. 60 'Le chef d'établissement veille à ce que la visite puisse se dérouler dans des conditions qui préservent ou renforcent les liens avec le milieu affectif, en particulier lorsqu'il s'agit d'une visite de mineurs à leur parent.'

разглеждането на тези жалби, се очаква да съдействат за решаването на възникващите проблеми, свързани с управлението на затворите. До този момент обаче, тези разпоредби все още не са влезли в сила. Като общо правило, от администрацията на затворите се изисква да осигури редовно медицинско наблюдение на лишените от свобода. Законът уточнява, че всеки лишен от свобода трябва да бъде прегледан от лекар до 24 часа след постъпването в затвора. По време на задържането задържаното лице може да поиска медицински преглед от общопрактикуващ лекар или от специалист, с писмена молба до съответните служители от администрацията на затвора. В каре 2 са обобщени процесуалните аспекти, свързани с предварителното задържане.

Каре 2. Процесуални и правни аспекти на предварителното задържане в Белгия

Трудова заетост

Според чл. 28 (5) от *Закона за трудовите договори от 3 юли 1978 г.*, изпълнението на трудовия договор се спира автоматично за времето, през което служителят е с мярка предварително задържане. Обвиняемият трябва да представи на работодателя си удостоверение за задържането. Непредставянето му може да доведе до уволнение поради отсъствие от работа без уважителна причина. Спирането на трудовия договор означава, че по време на предварителното задържане служителят няма право на трудово възнаграждение.

Здравеопазване и обществено осигуряване

Лицата с мярка предварително задържане, които са безработни и имат право на обезщетение за безработица (като напр. минималната издръжка за живот – Minimex), не могат да го получават, докато са задържани, освен ако те самите не издържат други лица. Обезщетенията за болест и нетрудоспособност също се спират по време на предварително задържане. Пенсиите се изплащат през първата година от производството, след което се спират до приключване на задържането. Осъдените задържани си запазват правото на семейни помощи¹³⁵. Ако обаче обвиняемият с мярка предварително задържане е ученик, неговите родители и той самият не могат да се възползват от семейните помощи по време на задържането.

¹³⁵ Виж www.socialsecurity.be/citizen/fr/famille/allocations-familiales-specifiques/allocations-familiales-pour-detenus.

Каре 2. Процесуални и правни аспекти на предварителното задържане в Белгия (Продължение)**Семейно положение и семейни отношения**

Въпреки разпоредбите на Закона „Дюпон“ относно правото на задържаните да поддържат отношения с техните семейства и деца, изследванията показват, че едно от всеки две деца никога не посещава задържания си родител¹³⁶.

За разлика от задържаните, за лицата под електронно проследяване (като начин за изпълнение на предварителното задържане и на други мерки за неотклонение) няма сериозни пречки да получават както обезщетения за безработица, така и останалите посочени по-горе социални помощи. Единственото изключение се отнася до т.нар. „минималната помощ за живот“ (*leefloon*). Лицата под електронно проследяване нямат право да получават тази помощ, която свободните граждани, които нямат други доходи, обикновено получават. Вместо това, на тях се отпуска т.нар. „финансова издръжка“¹³⁷, която обаче не е в същия размер, като минималната помощ за живот.

Електронното проследяване в предварителното производство представлява своеобразна форма на „24-часов домашен арест“. Заподозрените, които са задържани „у дома“ с електронно проследяване, не могат да напускат дома си. На тях им е забранено да напускат определеното им жилище, освен ако това им бъде изрично разрешено от разследващия съдия по конкретен повод (напр. медицински причини, изслушване пред съдебен орган или полицейски разпит). В резултат на това, за лицата с такава мярка е невъзможно да запазят работата си или да бъдат записани в образователна програма. Разследващият съдия може да наложи и допълнителни забрани на обвиняемия, който е поставен под електронно наблюдение. Съдията може да забрани на обвиняемия да бъде посещаван от определени лица или да поддържа кореспонденция и контакти по телефона или по електронен път с определени лица или институции.

В продължение на няколко десетилетия, подобно на много други европейски страни и въпреки предприетите от държавата мерки, Белгия е изпра-

¹³⁶ Croix Rouge de Belgique, *Rapport d'activité du projet Itinérances 2016, 2017.*

¹³⁷ „Помощ за финансова издръжка“ може да бъде поискана от Центъра за електронно проследяване на съответната общност (Федерация Брюксел-Валония или Фламандската общност).

вена пред сериозния хроничен проблем на **пренаселеност на затворите**, дължащ се на почти непрекъснато нарастващия брой на лишените от свобода (Таблица 8). През 2013 г., среднодневният брой на лишените от свобода в затворите в Белгия достига 11 645 души при максимален капацитет от едва 9 255 лица¹³⁸.

Таблица 8. Среднодневен брой на лишените от свобода в затворите в Белгия (2012 – 2016 г.)

Среднодневен брой на лишените от свобода ¹³⁹	
2012	11 330,2
2013	11 644,6
2014	11 578,3
2015	11 040,7
2016	10 618,8

Източник: Главна дирекция на местата за лишаване от свобода.

Особено важно е да се отбележи, че значителното и тревожно нарастване на броя на лишените от свобода в Белгия през последните десетилетия засяга не само лицата, осъдени за престъпление, но и тези с наложена мярка за неотклонение (лица, за които съдебният процес още не е започнал, и лица, за които няма постановена окончателна присъда). Среднодневният брой на лицата с мярка предварително задържане е нараснал от около 1 500 през 1980 г. на 3 553 през 2016 г., което е увеличение със 140 % (Таблица 9).¹³⁹

Като се вземе предвид годишния брой на новопостъпилите лица (*écroués*) в белгийските места за лишаване от свобода, през 2016 г. броят на новопостъпилите с мярка предварително задържане възлиза на 1 508 души от общо 17 648 души (включително 6 564 осъдени лица) (Таблица 10).

¹³⁸ Използвана е информация от интернет страницата на Федералната дирекция за обща статистика и икономическа информация (<http://statbel.fgov.be/fr/statistiques/chiffres/population/autres/detenu/>). Данните показват, че общата пренаселеност се е увеличила от 111 % през 1997 г. до почти 127 % през март 2013 г.

¹³⁹ Direction générale des Etablissements Pénitentiaires, *Rapport annuel 2016*, SPF Justice 2017, p. 38.

Таблица 9. Среднодневен брой на лицата с мярка предварително задържане в Белгия (2012 – 2016 г.)

Среднодневен брой на лицата с мярка предварително задържане ¹⁴⁰	
2012	3 599,8
2013	3 651,9
2014	3 610,6
2015	3 498,8
2016	3 552,5

Източник: Главна дирекция на местата за лишаване от свобода.

Таблица 10. Брой на лицата с мярка предварително задържане по години в Белгия (2012 – 2016 г.)

Брой на новопостъпилите лица с мярка предварително задържане по години ¹⁴¹	
2012	11 484
2013	11 615
2014	11 660
2015	11 085
2016	10 508

Източник: Главна дирекция на местата за лишаване от свобода.

Системната пренаселеност на старата и рушаща се материална база оказва пагубно влияние върху състоянието на лишените от свобода и ефектив-

¹⁴⁰ Direction générale des Etablissements Pénitentiaires, *Rapport annuel 2016*, SPF Justice 2017, p. 43.

¹⁴¹ Direction générale des Etablissements Pénitentiaires, *Rapport annuel 2016*, SPF Justice, p. 46.

ното функциониране на пенитенциарната система. Тази ситуация е повод за тревога, тъй като условията в местата за лишаване от свобода, които нерядко се описват като „нечовешки“, възпрепятстват практическото приложение на *Закона за затворите от 2005 г.*¹⁴² Липсата на инфраструктура, която да е достатъчно пригодена към текущите нужди, както и проблемите с пренаселеността, имат множество отрицателни последици: обстановка на деградиращ морал в институциите и трудности, свързани с поддържането на реда и сигурността, с разпределението, с хигиената и битовите условия, с осигуряването на достатъчно работа и храна за лишените от свобода, с организирането на семейни свиждания и др. В тази връзка, налице е сериозен риск от нарушаване на чл. 13, ал. 2 от *Закона за затворите от 2005 г.*, който, подобно на предходните регламенти за режима в затворите¹⁴³, ясно определя, че доколкото е възможно, лишените от свобода с наложена мярка за неотклонение трябва да се ползват от всички елементи на режима, които са съвместими с правилата за ред и сигурност в затвора. По отношение на лишените от свобода с мярка за неотклонение, именно принципът на презумпцията за невиновност е често използван като оправдание за максималните усилия, които се полагат за предотвратяване на потенциално опасните последици на лишаването от свобода.

Ако предварителното задържане е било незаконно, т.е. ако лицето е било задържано в нарушение на законовите правила, или пък е било нецелесъобразно (*détention inopérante* на френски език или *onwerkdadige hechtenis* на холандски език), т.е. ако лицето е било задържано, но в следствие е било оправдано или осъдено на лишаване от свобода за по-кратък срок от този на задържането, съществува възможност за претендиране на обезщетение за вреди или на пълно обезщетение при определени условия (*Закон от 13 март 1973 г. за неефективното предварително задържане*). Това право се основава и на *Европейската конвенция за правата на човека*¹⁴⁴. Според чл. 28 от *Закона от 1973 г.*, едно такова условие, което дава възможност за претендиране на пълно обезщетение, е, ако лицето е било с мярка пред-

¹⁴² *Закон за затворите от 12 януари 2005 г. относно управлението на системата на затворите и правното положение на лишените от свобода*, 1 февруари 2005 г., Държавен вестник (Moniteur belge/Belgisch Staatsblad).

¹⁴³ Така например, още чл. 165 от *Общия регламент за местата за лишаване от свобода (Règlement général des maisons de sûreté et d'arrêt)* от 6 ноември 1855 г. вече предвижда, че, в съответствие с правилата на затвора, на заподозрените и обвиняемите лишени от свобода трябва да бъдат предоставени всички права за общуване и други облекчения на режима, които не са несъвместими с изискванията за ред и сигурност (*[t]outes les communications et les autres adoucissements compatibles avec le bon ordre et la sécurité de la prison, sont accordés aux prévenus et aux accusés dans les limites du règlement*); Recueil des circulaires, instructions et autres actes émanés du Ministère de la Justice ou relatifs à ce département [1855-57] 177ff.

¹⁴⁴ Чл. 5, ал. 5 от Европейската конвенция за правата на човека.

варително задържане за повече от осем дни без причината за това да е свързана с неговото лично поведение.

Размерът на обезщетението се определя въз основа на претърпените лични вреди (като разходи за лекарства и медицинска помощ, финансови ресурси, последици от лишаването от свобода и др.) и публичните разходи (напр. характера и специфичните нужди, свързани с конкретното разследването, и др.). Обезщетението няма за цел да компенсира напълно претърпените вреди.

Таблица 11 показва броя на исковете за обезщетение, предявени на основание нецелесъобразно предварително задържане, подадени и уважени през периода 2008 – 2014 г., както и общата сума, изплатена от държавата¹⁴⁵.

Таблица 11. Брой на предявените и уважени искове за обезщетение в Белгия (2008 – 2014 г.)

Година	Брой искове	Уважени	Общо изплатена сума (евро)
2008	94	66	488 731,62
2009	102	72	484 433,93
2010	103	62	347 501,48
2011	101	63	376 988,13
2012	99	54	271 284,93
2013	88	39	314 336,05
2014	97	33	177 901,11

Източник: Главна дирекция на местата за лишаване от свобода.

¹⁴⁵ Depuis 2012, 763,000 euros d'indemnités pour 'détention préventive inopérante', Belga/La Libre Belgique, 15 April 2015, available at www.lalibre.be/actu/belgique/depuis-2012-763-000-euros-d-indemnitees-pour-detention-preventive-inoperante-552e7a573570fde9b2b62601; Question écrite n° 5-7832 de Hassan Bousetta (PS) du 21 janvier 2013 à la ministre de la Justice, available at www.senate.be/www/?Mlval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=5&NR=7832&LANG=fr; Question écrite n° 0255 de Sophie De Wit (NVA) du 13/03/2015 à la ministre de la Justice, available at www.lachambre.be/kvvcr/showpage.cfm?section=qrva&language=fr&cfm=qrvaXml.cfm?legislat=54&dossierID=54-B019-866-0255-2014201502115.xml.

България

Наказателното производство може да се отрази върху **трудова заетост и семейното положение** на обвиняемия, особено когато той е задържан. Лице, което е обвинено в извършване на престъпление, не може да практикува определени професии. Така например, обвиняемите не могат да извършват частна охранителна дейност. Ако обвиняем кандидатства за получаване на разрешително като частен охранител, неговата молба ще бъде отхвърлена. За лицата, които вече притежават разрешително, то ще им бъде отнето, ако срещу тях бъде започнато наказателно производство.

Няма специални правила, които уреждат трудовите договори на обвиняемите и подсъдимите. В същото време, някои от мерките, наложени на обвиняемия, могат да повлияят върху неговото трудово правоотношение. Такава мярка е например временното **отстраняване от длъжност**. Тази мярка може да бъде наложена, само когато лицето е обвинено за умишлено престъпление, извършено във връзка с неговата работа, когато са налице достатъчно основания да се предполага, че служебното му положение би възпрепятствало провеждането на пълно, обективно и всестранно разследване (чл. 69 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*).

Мерките с лишаване от свобода също могат да се отразят на трудовия статус на обвиняемия. Макар и законът да не позволява изрично на работодателите да уволнят свой служител поради това, че срещу него се води наказателно производство, **задържането може да доведе до уволнение** на друго основание (например поради системно неявяване на работа).

В България, лицата, които са били обвинени в извършване на престъпление, но не са признати за виновни, могат да претендират обезщетение за претърпените по време на процеса вреди по реда на *Закона за отговорността на държавата и общините за вреди*. Същото право имат и лицата, които са били задържани под стража или поставени под домашен арест, ако впоследствие мярката е била отменена от съда.

Значителен е броят на делата, по които всяка година обвиняемите получават обезщетения за това, че са били обект на наказателно преследване, но не са били признати за виновни (Таблица 12).

Законът позволява на обвиняемите да търсят обезщетение както за имуществени (например разходи за наемане на адвокат, други разходи, свързани с делото, загуба на доходи и т.н.), така и за неимуществени вреди.

Таблица 12. Обезщетения, присъдени на обвиняеми лица в България, които не са били признати за виновни (2012 – 2016 г.)

Изход от процеса	2012	2013	2014	2015	2016
Брой на делата за обезщетение поради оправдателна присъда	154	102	241	210	209
Брой на делата за обезщетение поради прекратяване на производството	63	86	46	83	68
Брой на делата за обезщетение поради незаконно задържане	0	29	11	3	4
Брой на делата за обезщетение поради изпълнение на наказание, надвишаващо определения от съда срок	4	0	3	1	2
Брой на делата за обезщетение поради нарушаване на правото на процес в разумен срок	-	-	5	5	2
Брой на делата за обезщетение поради незаконосъобразно използване на специални разузнавателни средства	-	-	0	0	0
Общ брой дела за обезщетение	221	217	306	302	285
Обща стойност на присъдените обезщетения (лева)	2 888 460,00	2 060 197,10	3 651 867,50	2 495 245,07	2 479 721,32

Източник: Прокуратура на Република България.

Загубата на доход най-често произтича от това, че обвиняемият е **окончателно или временно освободен от работа** или му се налага да ползва **неплатен отпуск**, за да участва в действия по разследването, съдебни заседания или други формалности, свързани с производството (Каре 3).

Пропуснатите възможности за получаване на работа са също сред основанията за търсене на обезщетение. В такива случаи обвиняемите претендират обезщетение, защото не са приели предложение за доходна работа, понякога в друг град или в чужбина, поради факта, че е трябвало редовно да участват в процесуално-следствени действия или в съдебни заседания.

Каре 3. Примерен случай на освобождаване от длъжност на обвиняем държавен служител поради публикувана в медиите информация за разследването

На 29 май 2017 г., съдия по вписванията от Агенцията по вписванията към Министерството на правосъдието е арестуван и обвинен в корупция и изпиране на пари. Според разследващите, на лицето са били предложени пари, за да ускори вписването на сделка с недвижим имот, и то е арестувано веднага след като е взело парите. След ареста полицията претърсва дома му и намира около 35 000 лева, скрити в плик зад една от картините. В същия ден прокуратурата дава специална пресконференция по случая, като разкрива подробна информация за обвиняемия, престъпната дейност, за която той е обвинен, и операцията по неговото задържане. На медиите са предоставени и снимки и видео записи от ареста и претърсването на дома на обвиняемия.

В рамките на същата операция са арестувани и други служители на Агенцията по вписванията, които по-късно са освободени. Информация за тяхната самоличност не е публикувана.

В резултат от повишения обществен интерес към случая, на следващия ден министърът на правосъдието също дава пресконференция, на която обявява, че арестуваният съдия по вписванията е уволнен.

Източници: в-к „Дневник“, Българско национално радио, в-к „Труд“.

В някои случаи, производството оказва отрицателно въздействие върху **бизнеса** на обвиняемите и на **възможността им да упражняват своята професия**. Пример в тази връзка е случаят на обвиняем таксиметров шофьор, на когото е отнето разрешителното за извършване на таксиметрова дейност. В резултат от това той губи постоянния си доход, но продължава да изплаща автомобила, който е закупил на лизинг. Обвиняеми, притежаващи

собствен бизнес, пък претендират за обезщетения за имуществени вреди, свързани със загуба на клиенти, влошена професионална репутация (особено в случаите, когато има публикувана информация в медиите), ограничения по отношение на допустимостта за участие в процедури по възлагане на обществени поръчки и дори преустановяване на цялата дейност.

Делата за обезщетения разкриват и отрицателното въздействие на производството върху **отношенията между обвиняемия и неговото семейство**. Примери в това отношение са отчуждаване между съпрузите, развод и разбити семейства (Каре 4). В един от тези случаи обвиняемата, срещу която предварителното производство е продължило 13 години, твърди, че партньорът ѝ отказал да се ожени за нея преди края на процеса, защото се страхувал, че ако сключат брак и тя бъде осъдена, на него – като неин съпруг – ще му бъде отнета част от личното имущество.

Каре 4. Въздействие на производството върху семейните връзки

„Релевират доводи, че в резултат на незаконно повдигнатите им обвинения претърпели неимуществени вреди, изразяващи се в злепоставяне и уронване на доброто им име в обществото, сред приятелите, роднините и колегите. Роднините, дали им парични заеми, били разпитвани многократно, включително и в съдебно заседание. Чувствали се изключително неудобно пред тях. Част от процесуално-следствените действия и действията по проверката на ВРП, били извършени от полицейски служители в гр. Димитровград и така станали достояние и на живущите в града. Д.М. е израснала и завършила училище с отличие в този град и авторитетът ѝ бил силно накърнен. Силно злепоставена в обществото била и Р.Р. Последната се грижела в гр. Димитровград за детето Р.М. до навършването на 13 г. му възраст. Ограничили социалните си контакти, преживявайки обида и срам, били заклеймени като престъпници и хора, извършили неморална и неприемлива за обществото постъпка. Силно засегнато било и усещането им за свобода и чест, когато следвало да изтърпят действията по извършването на полицейска (криминалистична) регистрация, които сериозно ги разстроили и притеснили. Призоваването в полицията и съда в гр. Варна било винаги и за тримата. По тази причина трябвало, когато пътували до Варна, да водят детето заедно с тях. От жизнерадостно дете станало затворено, срамувало се от съучениците си. Авторитетът им като родители бил силно накърнен.

Каре 4. Въздействие на производството върху семейните връзки (Продължение)

Взели решение да заминат всички заедно и да заживеят в Германия. През всички тези години не можели да отидат на почивка, тъй като всички техни отпуски били свързани с прибиране в България, за да бъдат разпитвани в полицията или съда. Повдигнатите обвинения и воденият наказателен процес рефлектирали и върху семейния им живот. Отношенията в семейството им се изострили и влошили. Р.Р. не получила в лицето на съпруга си подкрепа, което довело до непреодолим разрыв в отношенията им. Съпругът ѝ не издържал на напрежението и негативните емоции, изнесъл се от семейния дом и се развели. Продължилото почти осем години наказателно преследване ги поставило в условие на непрекъснат стрес, притеснения и безпокойство.”

Източник: Варненски районен съд, Решение № 5222 от 13 декември 2017 г. по гражданско дело № 10824/2017 г.

Много от обвиняемите търсят обезщетение за неимуществени вреди, свързани с отрицателното въздействие на процеса върху техните **връзки в общността и социалния им живот** (Каре 5). Любопитен пример в тази връзка е делото на обвиняем, чието разрешително за оръжие било отнето по време на разследването, което довело до отнемане на ловния му билет, а оттам – и до невъзможност да поддържа социални контакти с други ловци.

Каре 5. Въздействие на производството върху личния и социален живот

„През всичките тези години докато траело наказателното производство претърпял редица унижения и страдания. Гореописаните действия на органите на прокуратурата му причинили неимуществени вреди, изразяващи се в силно негативни психични преживявания. Въпреки че знаел, че не бил извършил престъпление, бил третиран като престъпник и привлечен към наказателна отговорност, като му било повдигнато обвинение, че извършил горепосоченото престъпление. От деня на повдигането на обвинението до влизането в сила на оправдателната присъда, преживял изключително силен стрес, който

Каре 5. Въздействие на производството върху личния и социален живот (Продължение)

се отразил не само на него, но и на отношенията му с най-близките хора. Отслабнал драстично с повече от 10 килограма, станал груб, мрачен, раздразнителен и сприхав. Изпитвал ужас, че може да не го оправдаят, въпреки че бил невинен, и да остави съпругата си сама да се грижи за дъщеря им, ученичка в ГПЧЕ „Р.Р.“ гр. С., тъй като на свидетелството му за съдимост щяло да пише осъждан, което било неприемливо за започване на нова работа. Бившите му колеги от „Т.“ ЕООД, както и управителят на фирмата и неговият баща разнасяли клюки, че бил крадец, че присвоил пари от дружеството, което се отразило на името му в обществото, много приятели започнали да се съмняват, че наистина е престъпник и да го отбягват, да не искат да комуникират с него. Започнал да живее в притеснение от това производство, изпитвал страх, безпокойство, потиснатост и срам. Станал затворен, необщителен, проявявал раздразнителност, което нарушило нормалното общуване с близките му, със семейството. Започнал да страни от приятелите и познатите си, тъй като не желаел да дава обяснения, чувствал се обиден и унижен. Въпреки че бил оправдан, това неоснователно обвинение, повдигнато и поддържано от прокуратурата, неизбежно рефлектирало върху личното му достойнство и върху авторитета му, както и загубил вяра в органите на прокуратурата. Тези години, през които срещу него се водело наказателното производство, привличането му като обвиняем и предаването му на съд били най-лошите години в живота му. Освен всичко това през всичките тези години не можел да напуска пределите на Република Б., поради взета от РП С. спрямо него мярка за неотклонение „подписка“, не можел и да напуска града без предварително да получи разрешение, което допълнително го карало да се чувства неудобно и да се срамува, поради което през всичките тези години не бил напуснал пределите на града.”

Източник: Старозагорски районен съд, решение № 406 от 7 декември 2017 г. по гражданско дело № 1398/2017 г.

В много случаи обвиняемите искат обезщетения за различни **здравословни проблеми**, включително **стрес**, **проблеми с физическото здраве** (напр. високо кръвно налягане, диабет, значителна загуба на тегло) и **проблеми, свързани с емоционалното и психичното здраве** (напр. безсъние, раздразнителност и тревожност), причинени от процеса срещу тях.

Гърция

Гръцкото наказателно-процесуално право възприема принципа, че всеки обвиняем е невиновен до доказване на вината му. Обвинението, арестът и задържането на лицето не са нито предпоставка, нито доказателство за вината на лицето. Следователно, като принципно положение, от самия наказателен процес не би трябвало да настъпват правни последствия за обвиняемия или заподозрения. От това правило обаче има изключения.

Като цяло, наказателният процес не засяга по никакъв начин **трудовия статус** на обвиняемия или заподозрения. Повечето хора, по отношение на които не са наложени никакви ограничителни мерки или наложените мерки са по-леки (например периодично явяване в полицията или парична гаранция), могат да продължат с обичайния си начин на живот в изчакване на делото. Като се има предвид, че наказателният процес се ръководи от принципа за неразкриване (конфиденциалност), те могат дори да скриват от работодателя си факта, че срещу тях има започнато съдебно производство.

Има обаче и случаи, когато друг работник или служител е съобщил за престъплението или работодателят е научил за обвиненията по друг начин. Освен това, някои ограничителни мерки, като например забрана за пътуване или забрана за срещи и общуване с определени лица, могат да възпрепятстват обвиняемия да изпълнява професионалните си задължения. Това неминуемо се отразява върху професионалния живот на заподозрените и обвиняемите. Въздействието на процеса върху трудовия статус на обвиняемия или заподозрения зависи от вида на престъплението, характера на трудово-правното отношение и дали има постановено предварително задържане.

Според трудовото законодателство на Гърция, работодателят може да прекрати трудовия договор (уволнение), когато служителят е обвинен в извършването на престъпление. Ако обвиняемият или заподозреният е на трудов договор с неопределен (отворен) срок (*σχέση εργασίας αορίστου χρόνου*), работодателят има право да го прекрати (*καταγγελία σύμβασης*) без да дължи обезщетение при следните обстоятелства:

- Ако престъплението е извършено по време на работа.
- Ако служителят е обвинен за леко престъпление (простъпка) (чл. 5 ал. 1 от *Закон 2112/1920* и чл. 6 от *Кралски декрет 16/18 юли 1920* във връзка с чл. 7 ал. 1 от *Закон 3198/1955*). Общоприетото разбиране е, че леко престъпление (простъпка), извършено извън рамките на трудовото правоотношение, може бъде основание за прекратяване на договора, ако по някакъв начин засяга по-нататъшната съвместна работа между

работодателя и работника (например, когато учител в детска градина е обвинен за домашно насилие).

В последния случай, ако обвиняемият или заподозреният бъде по-късно оправдан по повдигнатите срещу него обвинения, прекратяването на трудовия договор може да бъде отменено. Възможни са и изключения, според договора, които да направят прекратяването незаконно и, в резултат от това, служителят да трябва да бъде върнат на работа. Същото важи и когато работодателят е подал жалба за престъпление (*μίσση*) с невярно съдържание с цел прекратяване на договора. В такива случаи работодателят дължи обезщетение.

Гръцката съдебна практика застъпва становището, че служители, които са били освободени от работа защото са били заподозрени или обвинени в извършването на престъпление, но са били оправдани по всички обвинения чрез съдебно решение или решение на друг орган, трябва да бъдат обезщетени или дори върнати на работа от техния бивш работодател, ако пожелаят това.

Ако обвиняемият или заподозреният има срочен трудов договор, работодателят може да го прекрати, като посочи сериозни основания за това (*σπουδαίος λόγος*), например нарушаване на доверието, неспособност на служителя да изпълнява задълженията си поради причини от правен характер и дори събития в личния живот на служителя, които засягат трудовия му статус. В такива случаи може да се стигне и до заплащане на обезщетение.

Обезщетението, което се дължи при предсрочно прекратяване на трудовия договор, може да се търси чрез гражданските съдилища по реда на трудово-правните процедури (*εργασιακές διαφορές*). Гражданските съдилища са длъжни да проверят законността на прекратяването на договора, да определят размера на обезщетението, което трябва да бъде присъдено, както и да решат дали лицето трябва да бъде върнато на работа (чл. 621-622 от гръцкия *Гражданско-процесуален кодекс*).

Гръцкото законодателство не съдържа разпоредби, даващи възможност за спиране на обучението или за изключване на ученик или студент поради това, че е заподозрян или обвиняем в извършването на престъпление. **Образователният статус** остава незасегнат, освен ако не бъдат наложени ограничителни мерки.

Семейният статус може да бъде засегнат, когато по отношение на родителя е постановено предварително задържане и няма друг роднина, който

да се грижи за децата. В такива случаи децата подлежат на защитено настаняване и им се назначава социален работник. Прилага се чл. 1598 от гръцкия *Граждански кодекс*, уреждащ настойничеството.

Гръцкото законодателство не съдържа разпоредби, даващи възможност за промяна в **социално-осигурителния статус** на лицето, ако то е заподозряно или обвиняемо в извършването на престъпление. Същевременно, тъй като общественото осигуряване е свързано с трудовата заетост, този статус може да бъде косвено засегнат от прекратяването на трудовия договор, описано по-горе.

Едно от най-честите основания за подаване на жалби, на които се позовават заподозрените и обвиняемите в Гърция, е **прекомерно голямата продължителност на производството**¹⁴⁶. Гърция е критикувана от Европейския съд по правата на човека за прекомерната продължителност на наказателното производство и в тази връзка са приети две пилотни решения¹⁴⁷: *Михелиодакис срещу Гърция*¹⁴⁸ и *Гликанци срещу Гърция*¹⁴⁹ (съответно от 3 април 2012 г. и от 30 октомври 2012 г.).

След тези две пилотни решения гръцките органи въведоха компенсаторно средство по силата на *Закон 4239/2014*¹⁵⁰, което има за цел да осигури подходящо и достатъчно обезщетение в случаите, когато наказателното или гражданското производство или производството пред Сметната палата надхвърлят разумния срок. С решение от 9 октомври 2014 г. (*Ксинос срещу Гърция*, жалба № 30226/09) Съдът определи, че новото средство може да бъде прието за ефективно и достъпно.

През декември 2015 г. Центърът за европейско конституционно право публикува доклад от проучване на практиката при предварително задържане в Гърция, съдържащ следните констатации¹⁵¹:

¹⁴⁶ Тази информация е споделена от практикуващи юристи – защитници по наказателни дела и адвокати по трудово право.

¹⁴⁷ European Court of Human Rights, Press Unit, *Factsheet-Pilot Judgments*, November 2017, p. 10, available at www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf.

¹⁴⁸ European Court of Human Rights, *Michelioudakis v. Greece*, App. 54447/10, Judgment 3-4-2012.

¹⁴⁹ European Court of Human Rights, *Glykanti v. Greece*, App. 40150/09, Judgment 30-10-2012.

¹⁵⁰ Гърция, *Закон 4239/2014 за справедливост поради превишаване разумната продължителност на процеса в гражданските и наказателните съдилища и Сметната палата, и други разпоредби (Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο και άλλες διατάξεις)*. (Ο.В. 43 Α/20-02-2014)

¹⁵¹ Centre for European Constitutional Law, *The Practice of pre-trial detention in Greece, Research Report*, December 2015, available at www.fairtrials.org/the-practice-of-pre-trial-detention-in-greece-research-report/.

- ▶ Въпреки че няма конкретни групи, които да са *a priori* застрашени от предварително задържане, личните и социални характеристики на гражданите на трети държави, особено липсата на постоянен или известен адрес и опасността от бягство, са ги превърнали в по-уязвими към задържане. Целта на предварителното задържане – да осигури присъствието на обвиняемия по време на съдебния процес – изглежда има отрицателно въздействие върху хора, които нямат постоянен адрес (предимно имигранти и чужденци).
- ▶ Макар че достъпът до адвокат, разбирането на производството и достъпът до материалите по делото да са гарантирани от закона, се наблюдават трудности по отношение на представителството на чуждите граждани и степента, до която разбират производството (чрез предоставянето на устен и писмен превод).
- ▶ Проблеми при вземането на решения относно предварителното задържане има и поради бюрократичните процедури, организационни недостатъци, претовареност и липса на човешки ресурси и инфраструктура.

От друга страна, има и сведения, че в Гърция лицата, по отношение на които е постановено предварително задържане, често стават жертва и на въздействието, което задържането може да има върху психичното им здраве¹⁵².

Гърция е критикувана от Европейския съд по правата на човека и за прекомерната продължителност на предварителното задържане и нечовешките условия в местата за задържане, особено по отношение на мигрантите (Каре 6)¹⁵³.

¹⁵² За повече информация, виж Council of Europe, Committee on the Prevention of Torture, *Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)*, CPT/Inf(2014)26, available at <https://rm.coe.int/1680696620>; E. Lambropoulou, *Pre-trial detention in Greece: the Achilles Heel of the prison system*, in van Kempen (Ed.), *Pre-trial detention, human rights criminal procedure law and penitentiary law, comparative law*, International Penal and Penitentiary Foundation, Vol. 44, 2012, pp. 415-462.

¹⁵³ Примери за дела за нарушаване на чл. 5 (1) от *Европейската конвенция за правата на човека*: *Хюсеин срещу Гърция*, решение от 24-01-2014, жалба № 71825/11; *Баржамж срещу Гърция*, решение от 02-08-2013, жалба № 36657/11; *Ахмаге срещу Гърция*, решение от 25-12-2012, жалба № 50520/09; *Лица срещу Гърция*, решение от 17-10-2012, жалба № 74279/10.

Каре 6. Примери за дела, свързани с предварително задържане

Делото *Стергиопулос срещу Гърция* (жалба № 29049/12)¹⁵⁴

На 23 ноември 2011 г. Стергиопулос е арестуван и настанен в затвора на Коридалос. На 28 ноември 2011 г. разследващият служител, след като го разпитва, издава заповед за задържането му. На 2 декември 2011 г. Стергиопулос обжалва заповедта за предварително задържане пред Съдебния съвет на Атинския наказателен съд. Той моли молбата му да бъде разгледана „бързо“. На 19 декември 2011 г. прокурорът при Атинския наказателен съд предлага молбата да бъде отхвърлена. На 5 януари 2012 г. Съдебният съвет отхвърля молбата и постановява, че предварителното задържане трябва да продължи. Съдебният съвет посочва по-конкретно, че са налице солидни доказателства, че жалбоподателят е виновен, че той вече е бил осъждан за измама и кражба и че здравословните проблеми, на които той се позовава, могат да бъдат лекувани и в условията на лишаване от свобода. На 3 февруари 2012 г. Стергиопулос подава молба заповедта за задържане да бъде отменена при определени условия. На 3 април 2012 г. Съдебният апелативен съвет уважава молбата и жалбоподателят е освободен. Позовавайки се на чл. 5 (4) (право на бързо произнасяне по законсъобразността на задържането), Стергиопулос твърди по-конкретно, че Съдебният съвет не е разгледал „бързо“ жалбата му срещу задържането и че той не е могъл да се яви пред Обвинителното отделение (Съдебен съвет). Европейският съд по правата на човека намира, че налице е нарушение на член 5 (4) – относно задължението за „бързо“ произнасяне, както и на чл. 5 (4) – относно задължението да се осигури явяването на Стергиопулос пред Обвинителното отделение.

Делото *Димитриос Димотулос срещу Гърция* (жалба № 49658/09, решение от 09/10/2012)

По делото *Димитриос Димотулос срещу Гърция* относно нечовешките и унижителни условия на задържане (чл. 3 от *Европейската конвенция за правата на човека*) и липсата на бързо произнасяне на решение по жалбата срещу условното задържане, Европейският съд по правата

¹⁵⁴ Европейски съд по правата на човека, *Стергиопулос срещу Гърция*, жалба № 29049/12, решение от 08-03-2016.

Каре 6. Примери за дела, свързани с предварително задържане (Продължение)

на човека намира, че налице е нарушаване на чл. 3 от Конвенцията, както и на чл. 5 (4) относно неприсъствието на жалбоподателя на апелативното заседание и липсата на бързо разглеждане на жалбата.

Делото *Христовулу и други срещу Гърция* (жалба № 80452/12)¹⁵⁵

По делото *Христовулу и други срещу Гърция* Христовулу е задържан с мярка за неотклонение в затвора на Солун. Делото касае условията на неговото задържане (регистриран с 90 % инвалидност и страдащ от множество заболявания) и факта, че Съдебният съвет не е разгледал бързо жалбата му срещу заповедта за задържане. Христовулу е задържан под стража на 2 октомври 2012 г. и е настанен в затвора в Солун с обвинение в редица престъпления на „белите якички“. На 5 октомври 2012 г. той подава жалба срещу заповедта за задържане, посочвайки, че неговата 90 % инвалидност и четирите му хемодиализи седмично изключват всякакъв риск от укриване. На 16 ноември 2012 г. Съдебният съвет разглежда жалбата в негово отсъствие и я отхвърля, без да вземе предвид молбата му за лично явяване. Той е освободен на 4 февруари 2013 г. с решение на Апелативния съд. На 4 март 2013 г. Христовулу е осъден на осем години лишаване от свобода за данъчни измами със спиране на изпълнението на присъдата, ако бъде внесена гаранция от 200 000 евро. Христовулу избягал и се укрива, за да избегне ареста. Той твърди, че не би могъл да плати исканата сума и че семейството му живее от помощи. Позовавайки се по-конкретно на чл. 5 (4) (право на бързо произнасяне относно законосъобразността на задържането), Христовулу твърди, че Съдебният съвет не се е произнесъл бързо по заповедта за неговото задържане и че не му е било разрешено да се яви лично в заседанието, нито да се запознае със становището, представено от прокурора. Съдът отбелязва, че решението на органите е било взето повече от сто дни след започване на производството, и смята, че е налице нарушение на чл. 5 (4) от Конвенцията поради пропуск на националните органи да се произнесат „бързо“ по законосъобразността на задържането на жалбоподателя.

¹⁵⁵ Европейски съд по правата на човека, *Христовулу и други срещу Гърция*, жалба № 80452/12, решение от 05-06-2014.

Каре 6. Примери за дела, свързани с предварително задържане (Продължение)

Делото *Вафиадис срещу Гърция* (жалба № 24981/07)¹⁵⁶

По делото *Вафиадис срещу Гърция* съдът отбелязва, че доказателствата, които са довели до освобождаването на Вафиадис през 2007 г. са били известни на съда, когато е било взето решението за продължаване на задържането (известен адрес, чисто съдебно минало, участие в програма за рехабилитация). Съдът отбелязва още, че дори органите да са се страхували от повторно извършване на престъпление, Съдебният съвет не е направил оценка на въздействието на тази информация по отношение на алтернативните мерки. Според Съда, Вафиадис е страдал от неврологично заболяване, бил е пристрастен към наркотици и е представил медицинско доказателство, удостоверяващо, че задържането ще застраши неговото здраве. Нито прокурорът, нито Съдебният съвет вземат предвид тези аргументи. Съдът приема, че е налице нарушение на чл. 5 (3) от Конвенцията. Той обаче не приема, че практиката на съдебните съвети да разглеждат бързо молбите за освобождаване без да обръщат внимание на подробностите на всеки отделен случай обрича *ab initio* на неуспех подаваните молби за освобождаване.

Наказателният процес може да засегне **личния живот на заподозрените и обвиняемите**, дори и принципът на конфиденциалността да означава, че информация за процеса не се разкрива. В някои общности, където е невъзможно самоличността на участниците в процеса да бъде запазена в тайна или поради широкото медийно отразяване, има случаи, когато съседни настояват тези лица да напуснат квартала или техните деца да бъдат преместени в друго училище. Един такъв пример е случаят с ромската общност в квартала Мениди и застрелването на малко момче. Накратко, членовете на местната ромска общност имат празник и стрелят с пистолети във въздуха, когато един куршум рикошира и убива малко момче, което играе в двора на близкото училище¹⁵⁷. Местната общност организира бурни протести и настоява за пълно изселване на ромите от квартала¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Европейски съд по правата на човека, *Вафиадис срещу Гърция*, жалба № 24981/07, решение от 02-07-2009.

¹⁵⁷ ProtoThema, *Police detain 23-year-old Roma suspect over death of 11-year-old school boy*, 11 June 2017, available in English at <http://en.protothema.gr/police-arrest-23-year-old-roma-suspect-over-death-of-11-year-old-school-boy-photos/>.

¹⁵⁸ New Greek TV, *Tension between Menidi residents and Roma*, 12 June 2018, available in English at www.newgreektv.com/english-news/item/22700-tension-between-menidi-residents-and-roma.

Италия

Една от характеристиките на италианската система за лишаване от свобода е постоянното присъствие на затворници без окончателни присъди. От началото на 90-те години на XX век, тези затворници съставляват над половината от настанените в местата за лишаване от свобода. След спад от близо 35 % през периода 2004 – 2005 г., амнистията от 2006 г. доведе до отмяната на значителен брой присъди, последвано от ново увеличение на процента затворници, задържани в рамките на предварително производство и такива с мярка за неотклонение (58 % през 2007 г.). През последните години, в резултат от законодателни промени, ограничаващи прилагането на предварителното задържане, процентът на предварително задържаните и на лицата с мярка за неотклонение спадна до 34 %¹⁵⁹.

Според Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание, **затворници без окончателна присъда** често се настаняват в полуразрушени и пренаселени килии и при много лоши условия. В редица доклади от посещения, Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание отбелязва, че условията на задържане на лишените от свобода с мярка за неотклонение са напълно неприемливи и лесно могат да бъдат приети за нечовешки и унижителни. Освен това, лицата с мярка за неотклонение са често подложени на различни видове ограничения (по-конкретно що се отнася до контактите им с външния свят), а в някои случаи със съдебна заповед се изолират в единични килии (понякога за продължителни периоди).

Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание подчертава още, че задържането и мярката за неотклонение могат да имат **психологическо въздействие** върху лицата, което е видно от факта, че процентът на самоубийствата сред лишените от свобода с мярка за неотклонение е няколко пъти по-висок отколкото сред осъдените затворници (общо 48 самоубийства през 2017 г.)¹⁶⁰. Други възможни негативни последици са разрушаване на семейните връзки, загуба на работа или жилище.

Основен проблем при използването на предварителното задържане е, че не всички лица, срещу които предстои наказателен процес (заподозрени

¹⁵⁹ Michela Scacchioli, 'Dietro le sbarre: nelle carceri italiane 54 mila detenuti. Ma i posti letto ancora non bastano', La Repubblica, 10 November 2016, available at www.repubblica.it/speciali/politica/data-journalism/2016/11/10/news/carceri_prigioni_detenuti_sistema_penitenziario_sovraffollamento_reinserimento_sociale-150785318/?refresh_ce.

¹⁶⁰ Centro studi di Ristretti Orizzonti (www.ristretti.org).

или обвиняеми) имат достъп до алтернативни мерки поради липсата на постоянно или известно местожителство. Този проблем остава, дори когато всички останали правни предпоставки за прилагането на алтернативна мярка са налице. За голяма част от категорията „лица в очакване на процес“ (основно чужденци) неспособността да изпълнят това изискване представлява сериозна неравнопоставеност, защото възпрепятства достъпа им до такива мерки. По този начин става наложително да се насърчава използването на специални места, създадени с тази цел, в сътрудничество с местните власти и неправителствени организации. Има няколко успешни инициативи в тази насока, една от които се осъществява от Асоциация Папа Йоан XXIII¹⁶¹ и се нарича *Проект за образование на осъдените в общността*¹⁶².

Проектът се основава на прилагането на следните принципи: 1. принос на общността; 2. взаимопомощ и сътрудничество; 3. работа; 4. религия; 5. правна помощ; 6. медицинска и психологическа грижа; 7. човешко развитие; 8. семейство; 9. доброволци; 10. Център за социално възстановяване; 11. заслуга; 12. Ден на свободата с Христос.

Мерките с лишаване от свобода, включително предварителното задържане, могат да имат и съществено икономическо отражение, по-конкретно що се отнася до **трудова заетост** на заподозрените и обвиняемите. По отношение на работещите в частния сектор, *Закон № 604/1966* предвижда, че временното освобождаване от работа трябва да отговаря на критериите за „основателно освобождаване“, т.е. то трябва да бъде обосновано и целесъобразно. По-нататък Законът предвижда, че задържането или арестът на служител не представляват нарушение на договорното задължение, което води до основателно освобождаване от работа. Налагането на такива мерки обаче може да стане причина за основателно освобождаване, ако оказва влияние върху цялостното изпълнение на трудовите задължения от служителя при отчитане на продължителността на предварителното задържане и на времето на отсъствие от работното място¹⁶³. В такива случаи

¹⁶¹ Асоциация Папа Йоан XXIII (www.apg23.org) е международна организация на вярващите в папските закони. От основаването си през 1968 г. от отец Оресте Бенци, Асоциацията е изцяло отдадена на това да противодейства на маргинализацията и бедността. Понастоящем организацията работи в 41 държави на пет континента. Нейните 2 000 члена, на различна възраст и стадий от живота, споделят непосредствено живота си с най-бедните и онеправданите, като се грижат ежедневно за около 41 000 души.

¹⁶² За повече информация за проекта, виж www.apg23.org/en/prisons/. Кратко описание на проекта може да бъде изтеглено от <https://drive.google.com/file/d/1la7wsQs27470HeDA5Hp4SCfB1iZeZP6X/view?usp=sharing>.

¹⁶³ Решения на Апелативния съд по граждански дела 4.05.90 № 3690; 9.06.93 № 6403; 30.03.94 № 311; 28.07.94 № 7048.

може да бъде поискан **неплатен отпуск** до шест месеца, въпреки че работодателят не е задължен да удовлетвори подобно искане. Същевременно чл. 24 от Закон № 332 от 1995 г. постановява, че „всеки, който е бил обект на задържане в съответствие с чл. 285 от Наказателно-процесуалния кодекс или на домашен арест в съответствие с чл. 284 от Наказателно-процесуалния кодекс и в резултат на това е бил освободен от работа, в случай на оправдателна присъда има право да бъде възстановен на длъжността, която е заемал преди започването на наказателното производство”.

По отношение на статуса на работещите в публичния сектор, чл. 914 от Президентски указ (*Decreto del Presidente della Repubblica*) № 3/1957 предвижда отстраняване от работа на служителите от публичния сектор, по отношение на които е наложена мярка с лишаване от свобода. Общата практика показва, че отстраняването от работа продължава до произнасянето на окончателното съдебно решение. Чл. 97 от същия указ предвижда, че в случай на оправдателна присъда превантивното отстраняване от работа се отменя и съответното трудово възнаграждение се заплаща в пълен размер.

Таблица 13 показва основните елементи, необходими за предотвратяване на негативните последици и риска от изолация на заподозрените и обвиняемите според констатациите в националния доклад за Италия относно факторите, оказващи въздействие върху социалния статус на заподозрените и обвиняемите.

Таблица 13. Елементи, необходими за предотвратяване на негативните последици и риска от изолация на заподозрените и обвиняемите

Елемент	Обяснение
Алтернативи на мерките за неотклонение	Предоставяне на възможност на лицата, които още не са осъдени, да очакват присъдата в здравословна среда. С икономическа и социална подкрепа от страна на държавата е възможно да бъдат създадени и утвърдени (благодарение на съществуващите примери и добри практики) алтернативи на мерките за неотклонение, основаващи се на психологическа подкрепа и трудово-образователни програми, осъществявани съвместно от обучен персонал и доброволци от гражданското общество.

Таблица 13. Елементи, необходими за предотвратяване на негативните последици и риска от изолация на заподозрените и обвиняемите (Продължение)

Елемент	Обяснение
Участие на семейството и общността	Избягване на риска от стигматизация на обвиняемия посредством включване на семейството и на гражданското общество в прилагането на алтернативните мерки. Програмата, чрез участието на семейството и на доброволци от гражданското общество спомага за възприемането на лицето като човешко същество, а не като лице, извършило нещо лошо. Това включване съдейства за положителното развитие на лицето по т.нар. „път на обвиняемия“ и допринася за избягване на риска от изоставяне, изолация, изключване и възприемане като „отпадък на човечеството“.
Координация с цел гарантиране на презумпцията за невинност	Посредством ясно и прозрачно съобщаване на новините за наказателните дела е възможно да се предотврати опасността обвиняемият да се чувства виновен, защото общността го смята за такъв. Необходимо е взаимодействие между съдебните органи, местните общности и обществените медии, за да не се описват заподозрените и обвиняемите като виновни преди постановяване на окончателната присъда.
Закрила на чужденците и бездомните	Настаняване на чужденците и бездомните в места, където по отношение на тях да бъдат прилагани мерки, различни от задържане, до постановяване на окончателната присъда (като например домашен арест). На практика, по отношение на тези лица много често се прилага предварително задържане само защото нямат местожителство. Това е необходимо за предотвратяване на по-нататъшна социална изолация на лица, които вече до голяма степен са жертва на социално изключване.

Източник: Асоциация Папа Йоан XXIII¹⁶⁴.

¹⁶⁴ Pope John XXIII Community Association, *Country Report on the Factors Affecting the Social Status of Suspects and Accused: Italy*, 2018, available at <http://arisa-project.eu/publications/publication/factors-affecting-the-social-status-of-suspects-and-accused-in-italy/>.

6. ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПРОИЗВОДСТВОТО ОТ СТРАНА НА КОМПЕТЕНТНИТЕ ОРГАНИ

Този раздел разглежда степента, до която въздействието на наказателното производство се оценява от съответните компетентни органи при вземане на решение относно мерките, които да бъдат наложени на заподозрените и обвиняемите. Очертана е и методика за оценка на работата на съдебната система.

6.1. Национални правни практики

Белгия

Преди да вземе решение каква мярка да бъде наложена на заподозрения, разследващият съдия може да поиска от пробационен служител – помощник на съдията (*assistant de justice*) да проведе **предварително проучване** (кратък информационен доклад или социално проучване) относно необходимостта от предварително задържане или подходящите алтернативните мерки, например освобождаване при определени условия¹⁶⁵. Съдията може да поиска такова проучване и по отношение на лице, което е вече в затвора и за чието освобождаване той има колебания. Тази хипотеза обаче се среща по-рядко.

В **краткия информационен доклад** помощникът на съдията прави оценка на възможността за прилагането на алтернативна мярка вместо предварителното задържане, например дали обвиняемият е в състояние да изпълни условията по такава мярка като се вземат предвид неговото професионално, семейно и здравословно състояние.

Социалното проучване е по-общ подход, при който целта е да се постави предполагаемото престъпление в по-широк психологически и социален контекст. Със съдействието на обвиняемия, неговото семейство и социалната му среда, помощникът на съдията може да предложи индивидуализирана, възстановителна и ориентирана към бъдещето мярка, както и да направи оценка на потенциалното въздействие на съответните процесуални действия върху живота на обвиняемия.

¹⁶⁵ Чл. 35 ал. 1 от Закона за предварителното задържане.

Тази възможност позволява на съдебните органи, със съдействието на пробационните служби (*maisons de justice*), да определят мярката, която да бъде наложена, в контекста на личното положение на конкретния обвиняем, както и да преценят потенциалните социални и икономически последици от нея върху живота на обвиняемия. Тази възможност обаче се използва рядко (и нейното използване дори намалява през годините) при налагането на алтернативни мерки на предварителното задържане (Таблицы 14 и 15).

Таблица 14. Промяна в броя на социалните проучвания и кратките информационни доклади (нови случаи) по сектори: пробационни служби във Федерация Валония-Брюксел (2010 – 2015 г.)¹⁶⁶

Социални проучвания и кратки информационни доклади	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Алтернативи на предварителното задържане	202	184	162	145	119	62
Пробация	638	514	462	431	380	304
Трудово наказание	1 579	1 239	1 137	800	835	540
Затвор ¹⁶⁷	1 826	1 728	1 772	1 959	1 781	1 943
Електронно проследяване	2 438	2 260	1 914	502	413	397
ОБЩО	6 683	5 925	5 447	3 837	3 528	3 246

Източник: Обща администрация на пробационните служби.

Като се има предвид, че среднодневният брой на предварително задържаните не е намалял съществено въпреки нарастващата популярност и все по-честото използване на алтернативни мерки, изглежда, че тези алтернативи допълват, а не заместват класическото предварително задър-

¹⁶⁶ Administration Générale des Maisons de Justice, *Rapport Annuel 2016*, SPF Justice 2017.

¹⁶⁷ Социални проучвания или кратки информационни доклади, поискани с оглед на възможно освобождаване от затвора при определени условия.

Таблица 15. Промяна в броя на социалните проучвания и кратките информационни доклади (нови случаи) по сектори: всички пробационни служби в Белгия (2010 – 2014 г.)¹⁶⁸

Социално проучване и кратък информационен доклад	2010	2011	2012	2013	2014
Алтернативи на предварителното задържане	316	243	224	232	202
Пробация	1 852	1 640	1 550	1 812	1 651
Трудово наказание	2 438	2 145	1 691	1 477	1 389
Затвор ¹⁶⁹	3 541	3 377	3 443	3 661	3 374
Електронно проследяване	5 237	4 999	3 964	774	556
ОБЩО	13 384	12 404	10 872	7 956	7 172

Източник: Пробационни служби.

жане, като по този начин допринасят за т.нар. „ефект на разширяване на мрежата“ (*net-widening effect*)¹⁷⁰. Ако се вземе предвид общият брой на хората, които към определен момент от годината са с някаква наложена форма на съдебен контрол във фазата на предварителното производство (предварително задържане в затвор или с електронно проследяване, освобождаване под условие и наблюдение, и т.н.) ясно се вижда цялата картина на внушителното нарастване с времето на прилагането на принудителни мерки, с или без лишаване от свобода, преди произнасянето на окончателната присъда.

¹⁶⁸ *Justitiehuisen Jaarverslag 2014*, FO Justitie 2015, pp. 67-74.

¹⁶⁹ Социални проучвания или кратки информационни доклади, поискани с оглед на възможно освобождаване от затвора при определени условия.

¹⁷⁰ Скорошно изследване на Националния институт по криминалистика и криминология ясно показва, че алтернативите на предварителното задържане не изглежда да заместват мярката за неотклонение „задържане под стража“ (затвор). Когато заподозреният се явява пред разследващия съдия (първо изслушване), алтернативите се прилагат предимно вместо освобождаване (запазване на свободата) без да се налагат никакви допълнителни условия. Освен че предварителното задържане (задържане под стража) се използва все по-често, когато заподозреният

България

Българското законодателство не съдържа обща разпоредба, задължаваща компетентните органи да събират, разглеждат и оценяват специфична информация за заподозрените и обвиняемите преди да вземат решение, което ги засяга. Такива разпоредби обаче има във връзка с **налагането на мерки за неотклонение**, когато под внимание се вземат здравословното състояние, професията, възрастта и други данни за личността на обвиняемия (чл. 56 от българския *Наказателно-процесуален кодекс*).

По правило, българските съдилища винаги правят оценка на **здравословното състояние** на обвиняемия преди да вземат решение коя мярка за неотклонение е подходяща в конкретния случай и дали първоначално наложената мярка трябва да бъде заменена с по-лека. В повечето случаи обаче съдът обсъжда здравословното състояние на обвиняемия само за да стигне до заключението, че то не е пречка за налагане на избраната мярка. В резултат от това, дори и сериозни заболявания като рак или заразни болести като СПИН и хепатит В и С често не се приемат за достатъчно основание обвиняемият да не бъде задържан. По изключение, има и случаи, когато съдът преценява, че здравословното състояние на обвиняемия е сериозен фактор, оправдаващ замяната на мярката за неотклонение с по-лека (Каре 7).

Каре 7. Оценка на здравословното състояние при замяна на домашния арест с гаранция

„По настоящето дело се установява, че на обвиняемия е насрочена дата за преглед пред ТЕЛК и че е посещавал медицински прегледи, за което са му издадени амбулаторни листове. Съдът намира, че предвид заболяването и необходимостта от лечение, и доброто процесуално поведение – като не е нарушавал мярката си за неотклонение, взетата мярка за неотклонение „домашен арест“ възпрепятства обвиняемия да се лекува, а правото на здравословен живот е основно човешко субективно, конституционно, международно признато

се явява пред разследващия съдия, в останалите случаи, когато не се стига до лишаване от свобода, безусловното освобождаване се използва все по-рядко. Подобна тенденция се наблюдава и при прекратяване на задържането под стража: макар и алтернативата освобождаване при определени условия да има известен успех, нейната основна цел изглежда не е постигната (Dieter Burssens, Carrol Tange and Eric Maes, *Op Zoek Naar Determinanten van de Toepassing En de Duur van de Voorlopige Hechtenis/A La Recherche de Determinants Du Recours. La Detention Preventive et de Sa Duree*, NICC, Operationele Directie Criminologie, 2015).

Каре 7. Оценка на здравословното състояние при замяна на домашния арест с гаранция (Продължение)

право. Освен това необходимостта за всяко напускане на жилището да иска разрешение от органите на Досъдебното производство ги откъсва от работния процес. Предвид изложеното мярката следва да се измени в по-лека, а именно в парична гаранция в размер на 200 лв., която е подходяща с оглед на това, че обвиняемият получава трудови възнаграждения за обезщетения за работа и има доходи.”

Източник: Районен съд – Кула, Определение № 6 от 7 април 2017 г. по частно наказателно дело № 70/2017 г.

Трудовата заетост на обвиняемия е често обсъждана от съда, но рядко се взема под внимание като решаващ фактор. От една страна, фактът, че обвиняемият е безработен, често се оценява като отрицателен фактор, увеличаващ риска от укриване или извършване на ново престъпление. От друга страна, наличието на работа рядко се оценява като достатъчно силен положителен фактор, за да бъде оправдано налагането на мярка без лишаване от свобода. Има обаче и случаи, когато фактът, че обвиняемият има работа, оказва решаващо значение при избора на мярката за неотклонение (Каре 8).

Каре 8. Оценка на трудовата заетост при замяна на задържането с гаранция

„Действително от справката за съдимост на обвиняемия се установява, че той е многократно осъждан, което сочи по-висока степен на обществена опасност на личността му. Независимо от това обаче, от показанията на св. Б. става ясно, че свидетелят е собственик на заведение в гр. Поморие и е доволен от работата на обвиняемия по подготовката на заведението за летния сезон и единствено задържането на последния е възпрепятствало свидетеля да сключи трудов договор с него за летния сезон. Свидетелят сочи, че при възможност за това, би наел обв. М. на работа в заведението си, тъй като обвиняемият е демонстрирал добри трудови умения и желание за работа. Съдът намира, че независимо от обремененото съдебно минало на обв. М., същият при съвсем реалната възможност да реализира

Каре 8. Оценка на трудовата заетост при замяна на задържането с гаранция (Продължение)

трудова доход на желана от него работа през летния сезон, би се въздържал от престъпна дейност и трудовата му заетост би могла да въздейства положително за формиране на трайни трудови навици у обвиняемия.”

Източник: Районен съд – Поморие, Определение № 115 от 3 юли 2017 г. по частно наказателно дело № 246/2017 г.

Друга информация, която се събира и оценява от съдилищата, включва данни за семейното положение на обвиняемия и наличието на малки деца или други членове на семейството (родители, баби и дядовци, съпруг), за които обвиняемият се грижи. Фактът, че обвиняемият има деца, се тълкува различно от съдилищата. В някои случаи се приема, че това обстоятелство е без значение, в други случаи се приема по-скоро като отрицателен фактор в смисъл, че обвиняемият може да е лош пример за своите деца (Каре 9).

Каре 9. Оценка на семейното положение и наличието на деца при определяне на размера на гаранцията

„Обстоятелството, че полага грижи за трите си малолетни деца е отчетено, преценено и съпоставено с изложеното по-горе. Издръжката, отглеждането и възпитанието на трите малолетни деца на обвиняемия е родителска грижа и задължение, но както сам обвиняемият сочи, тя е полагана не само от него, а и от съпругата му, макар да е посочено, че същата има непостоянни трудови приходи. Настоящият съдебен състав счита също, че обвиняемият следваше да съобрази обстоятелството, че е баща на три малолетни деца преди да стане съпричастен към процесното деяние. Вярно е, че децата имат нужда от грижата на своя баща, но деянието му и неговата обществена опасност го характеризират не като грижовен родител, а напротив – по този начин той дава изключително негативен пример, който би могъл да повлияе на неговите деца за в бъдеще.”

Източник: Районен съд – Пазарджик, Определение № 94 от 15 февруари 2018 г. по частно наказателно дело № 242/2018 г.

Има и случаи, когато децата са оценени като решаващ фактор обвиняемият да не бъде задържан (Каре 10).

Каре 10. Оценка на семейното положение и децата при замяна на задържането с подписка

„От така направените доказателства, може да се направи извод, че е налице промяна в обстоятелствата свързани със семейното положение на обвиняемия, а именно установи се обстоятелството, което не е било известно при първоначалното вземане на мярката, че обвиняемият има малко дете, което се отглежда понастоящем от майката, която изпитва затруднения сама да се грижи за него и е налице необходимост обвиняемият да подпомага майката в полагането на грижи за детето. Също така се установява, че понастоящем досъдебното производство е приключило и не е налице опасност обвиняемият да възпрепятства събирането на доказателства по него. В случая съдът намира, че установените обстоятелства във връзка с бащинството на обвиняемия и приключването на досъдебното производство, следва да се квалифицират като новонастъпили обстоятелства налагащи изменението на мярката за неотклонение „задържане под стража“ взета спрямо обвиняемия в по-лека такава. Съдът намира, че в случая, с оглед постигането на целта на мерките за неотклонение предвидена в чл. 57 от НПК, при съобразяване на обстоятелствата по чл. 56, ал. 3 от НПК във връзка със семейното положение на обвиняемия, подходяща спрямо обвиняемия се явява мярката „подписка“, с която в достатъчна степен, от една страна, ще се обезпечи участието на обвиняемия в наказателното производство, а от друга страна, ще се обезпечи полагането на необходимите грижи за детето му, като необходимостта да се грижи за детето си е фактор, който ще въздейства върху обвиняемия в положителна насока и би го мотивирал да не се укрие или да извърши друго престъпление.“

Източник: Районен съд – Поморие, Определение № 43 от 2 март 2017 г. по частно наказателно дело № 84/2017 г.

Като цяло, прегледът на съдебните решения показва ясно, че при вземането на решение за налагане или заменяне на мярка за неотклонение българският съд се съсредоточава основно върху оценката на опасността, която обвиняемият представлява, и риска от укриване или извършване на ново престъпление. Много по-малко внимание се обръща на личните обстоятелства или на семейното положение на обвиняемия и, дори когато

тези фактори се вземат под внимание, те често се отхвърлят като нямащи връзка с вземането на окончателно решение. Въпреки това обаче, налице са и отделни случаи, в които фактори като здравословно състояние, семейно положение и трудова заетост се разглеждат надлежно от съда и оказват влияние за окончателното решение.

Гърция

В Гърция няма публикувани изследвания относно оценката на въздействието на производството върху обвиняемия от страна на компетентните органи и тяхната практика. Според практикуващите юристи, полицейските органи, които отговарят за разследването, проучват всеки отделен случай според конкретните указания на прокурора по делото. Следователно начинът, по който разследващите органи подхождат към обвиняемия и се отнасят с него, зависи от указанията на прокурора. Съществуват, разбира се, и случаи, в които полицейските органи могат да прекратят тези граници и да си спечелят неодобрението на прокурора (*επίπληξη*).

Ако обвиняемият е непълнолетен, се извършва специално проучване на неговото здравословно, морално и интелектуално състояние, живота му преди извършване на престъплението, семейни условия и обща среда¹⁷¹.

Италия

В Италия няма публикувани изследвания относно оценката на въздействието на производството върху обвиняемия от страна на компетентните органи и тяхната практика. Според чл. 279 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*, решението за прилагане, прекратяване или промяна на мерките на предварителното производство се взема от съдията, отговарящ за съответната фаза на процеса (например, по време на разследването това е съдията по предварителното разследване). Това е в съответствие с италианската *Конституция*, която в чл. 13, ал. 2 определя, че ограниченията на личната свобода са законосъобразни, само когато са резултат от „обосновано решение на съда“. По отношение на избора на конкретна мярка, съдията е длъжен да следва критериите, определени в чл. 275 от италианския *Наказателно-процесуален кодекс*: мярката трябва да бъде подходяща, пропорционална и възможно най-малко ограничаваща. Относно съществуващите програми за образование, работа, психологическа, социална и друга подкрепа на обвиняемите и осъдените, от значение е и *Инструкцията на Министерството на правосъдието от 4 август*

¹⁷¹ A. Karras, *Criminal Procedure Law*, p. 368.

2011 г.¹⁷² Тя въвежда т.нар. *Ръководство по международни и междурегионални проекти за социално и трудово включване на осъдени лица*. С оглед зачитане на правата на задържаните, които по закон трябва да бъдат гарантирани от администрацията в местата за лишаване от свобода под контрола на наблюдаващите магистрати, в няколко области и общини бяха назначени гаранци на правата на затворниците, чиято основна функция е да подават жалби до администрацията на затворите. По-късно тези гаранци бяха уредени в законодателството, което им позволява да посещават местата за лишаване от свобода и да се срещат с настанените в тях лица. Със *Закон от 23 декември 2013 г. № 146*¹⁷³ е създаден Национален орган за правата на задържаните и лишените от свобода (*Garante Nazionale diritti delle Persone Detenute o Private della Libertà Personale*)¹⁷⁴, който разполага с ефективни контролни правомощия по отношение на задържането, включително да определя местните гаранци. Същевременно беше въведена и ефективна съдебна процедура пред компетентния магистрат за оценка и компенсация в случай на злоупотреба.

6.2. Оценка на работата на правосъдната система

Публикуваното през 2015 г. от „Инициатива „Правосъдие“ на „Отворено общество“ ръководство *„Укрепване на справедливостта в предварителното производство: ръководство за ефективното използване на индикатори“* предлага методология, посредством която чрез използване на основани на емпирични данни индикатори се идентифицират положителни и отрицателни практики¹⁷⁵. Ръководството се стреми по-конкретно да стимулира вземащите решения и ръководителите в съдебната система да насърчават положителните практики и да вземат мерки за справяне с отрицателните, както и да измерват промяната в ефективността с течение на времето или на различни места.

Ръководството предлага **кошница с пет групи от индикатори**, с които да се измерва и проследява работата на правосъдната система във фазата

¹⁷² Ministry of Justice, *Guidelines about a Transnational and Interregional Project on Social and Labour Inclusion of Sentenced Persons*, 4 August 2011, available at [www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page?jsessionid=xNL1t+Tbkq+VJY1pTqgsS5Ss?facetNode_1=3_1_6&facetNode_2=1_1\(2011\)&facetNode_3=1_1\(201108\)&contentId=SDC680560&previousPage=mg_1_8](http://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page?jsessionid=xNL1t+Tbkq+VJY1pTqgsS5Ss?facetNode_1=3_1_6&facetNode_2=1_1(2011)&facetNode_3=1_1(201108)&contentId=SDC680560&previousPage=mg_1_8).

¹⁷³ За повече информация, виж www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2013/12/23/13G00190/sg.

¹⁷⁴ За повече информация, виж www.giustizia.it/giustizia/it/mg_2_21_2.page.

¹⁷⁵ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0.

на предварителното производство (Таблица 16). Анализирани са силните и слабите страни на всеки от петте индикатора, както и възможностите за прилагането им. Ръководството ясно посочва, че всеки индикатор трябва да бъде прилаган в контекст и, при необходимост, да бъде адаптиран, така че да отговаря на нуждите на съответната юрисдикция, която го използва. Ръководството не е задължително – неговата цел е да съдейства за оценка на работата на органите на наказателното правосъдие, участващи във фазата на предварителното производство, и как тяхната работа се отразява на функционирането на съдебната система като цяло. Следователно, индикаторите са инструмент за изграждане на конструктивен диалог между отделните органи с цел подобряване на работата на системата за наказателно правосъдие като цяло. Още повече, че индикаторите за справедливост в предварителното производство, когато бъдат правилно анализирани и популяризирани, дават възможност на гражданите да разберат как работи съдебната система. Това, на свой ред, би могло да увеличи общественото доверие в държавата и нейните органи за наказателно правосъдие¹⁷⁶.

Таблица 16. Кошница с индикатори по категории и индивидуални индикатори¹⁷⁷

Категория	Индикатор
Риск за свободата – вероятността някой да бъде арестуван или задържан	Брой задържани от полицията лица на 100 000 от населението на дадена юрисдикция Брой обвиняеми с мярка предварително задържане
Продължителност на предварителното задържане	Средна продължителност на предварителното задържане Брой или дял на обвиняемите с мярка предварително задържане, задържани за по-дълъг от определен срок

¹⁷⁶ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0.

¹⁷⁷ Open Society Justice Initiative, *Strengthening Pre-Trial Justice: A Guide to the Effective Use of Indicators*, Open Society Foundations, 2015, available at www.opensocietyfoundations.org/publications/strengthening-pretrial-justice-guide-effective-use-indicators-0.

Таблица 16. Кошница с индикатори по категории и индивидуални индикатори (Продължение)

Категория	Индикатор
Честота (и изключителност) на прилагането на предварително задържане	Брой или дял на поисканите от прокуратурата предварителни задържания Брой предварителни задържания, разпоредени от съдебните органи
Изпълнение от страна на обвиняемия на условията за освобождаване във фазата на предварителното производство	Брой или дял на обвиняемите, които изпълняват наложените от съдебните органи мерки във фазата на предварителното производство
Законност – или гладко функциониране – на системата за наказателно правосъдие	Брой или дял на оправданите лица с мярка предварително задържане Брой или дял на лицата с мярка предварително задържане, осъдени на наказание без лишаване от свобода

Източник: Фондация „Отворено общество“.

ПРИЛОЖЕНИЕ: СЪДЕБНА ПРАКТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ПО ДЕЛА ЗА ВРЕДИ, ПРИЧИНЕНИ ОТ ПРЕДВАРИТЕЛНО ЗАДЪРЖАНЕ

Дела пред Европейския съд по правата на човека, класифицирани според претърпяната вреда

ПРОПУСНАТИ ПОЛЗИ:

- 1. Загуба на доход (възнаграждение/прекратяване на дейност/социални придобивки...):** *Мусиал срещу Полша, Мегиери срещу Германия, Лабита срещу Италия* (вкл. конфискация на недвижимо имущество), *Йозчелик срещу Нидерландия* (социални помощи), *Хачатрян и други срещу Армения* (доход), *Михалак срещу Словакия* (възнаграждение), *Дбуба срещу Турция, Крابتри срещу Република Чехия* (загуба на доход, авансово платен наем за апартамент, откраднати лични вещи по време на задържането), *Бийт и други срещу Обединеното кралство* (освободен от работа, невъзможност за намиране на друга в продължение на 10 месеца след освобождаването), *Митев срещу България, С.Б.К. срещу Обединеното кралство* (загуба на доход като пряк резултат от задържането), *Расул Джафаров срещу Азербайджан* (пропуснатата печалба от три проекта с безвъзмездно финансиране, възложени непосредствено преди задържането), *Поповичиу срещу Румъния, Кинг срещу Португалия, Делийорджи срещу Албания, Колакович срещу Малта* (загуба на онлайн бизнес и на инвестиция в семейното жилище).
- 2. Пропуснати възможности (възможност за намиране на работа/повишение...):** *Мусиал срещу Полша, Мегиери срещу Германия, Павлетич срещу Словакия* (загуба на печалба от дружеството, притежавано от жалбоподателя), *Чанкотазе срещу Грузия* (принуден да се оттегли от поста на председател на Агенцията за гражданска авиация след започване на наказателен процес), *Сигал срещу Кипър* (загуба на сключени договори за ремонт на имоти, което е основната работа на жалбоподателя), *Мефаалани срещу Кипър* (заеми на стойност 125 000 евро преди ареста, нараснали на 500 000 евро след това, изправен пред фалит поради западане на бизнеса след задържането), *Егоров срещу Словакия* (възпрепятстван да упражнява дейността си), *Стетнер срещу*

Полша (невъзможност да работи в продължение на шест месеца след освобождаването).

НЕПРЕКИ (КОСВЕНИ) ЩЕТИ:

1. Загуба на свобода:

А. и други срещу Обединеното кралство, И.Н. срещу Украйна, Дбуба срещу Турция (претенция по чл. 3 и чл. 5), Бийт и други срещу Обединеното кралство, Сакък и други срещу Турция, Дж.Н. срещу Обединеното кралство, Кинг срещу Португалия.

2. Страдания, преживени от задържания:

а) Физическо страдание:

- По време на задържането: *Расул Джафаров срещу Азербайджан (наранявания)*
- В резултат на времето, прекарано в затвор:
Лабита срещу Италия, И.Н. срещу Украйна (вкл. неимуществени вреди, причинени от принудителна хоспитализация, третиране с непознато лекарство под формата на инжекция, лошо хранене, страх за живота, лоши хигиенни условия), Джабаров и други срещу България (причинен стрес и унижение, влошаване на здравето), Крабтри срещу Република Чехия, Коланис срещу Обединеното кралство (значително увеличено тегло), Тиба срещу Румъния, Беузаджи срещу Република Молдова, Стетнер срещу Полша, Л.М. срещу Словения (физически увреждания поради принудително лечение с медикаменти), Контолору срещу Румъния.

б) Психическо страдание:

Луберти срещу Италия, А. и други срещу Обединеното кралство (вкл. психично заболяване), Лабита срещу Италия, Джабаров и други срещу България (травма), Велинов срещу Бивша Югославска Република Македония (емоционално страдание и тревожност), Крабтри срещу Република Чехия, Бочев срещу България (отчаяние, травма, тревожност), Светослав Димитров срещу България (отчаяние + прилагане на анализ при доказване на твърденията), Коланис срещу Обединеното кралство, Блексток срещу Обединеното кралство, Бийт и други срещу Обединеното кралство (депресия, задълбочила се след излизане от затвора, изключително страдание и отчаяние, опит за самоубийство), Митев срещу България, Павлетич срещу Словакия, Д.Г. срещу Ирландия, С.Б.К. срещу Обединеното кралство, Тиба срещу Румъния, Беузаджи срещу Република Молдова, Чанкотагдзе срещу Грузия, Расул Джафаров срещу Азербайджан, Ел Кури срещу Германия (включително посттравматичен стрес и средно тежка депресия), Делийорджи срещу Албания, Стетнер срещу Полша,

Л.М. срещу Словения (стигмата на психичното заболяване причинява страх от обществото, унижение и безпомощност), *Контолору срещу Румъния*.

3. Съвкупност от страдания/вреди:

а. Страдание, свързано със семейството:

- Физическо/психическо страдание: *А. и други срещу Обединеното кралство*, *Михалко срещу Словакия*, *Сакък и други срещу Турция* („в лично качество“), *Делийорджи срещу Албания*, *Стетнер срещу Полша*.
- Раздяла с децата: *Нолан и К. срещу Русия*, *Коланис срещу Обединеното кралство* (племенникът ѝ умира, докато тя е задържана, поради което не е в състояние да помогне на роднините си за погребението), *Бийт и други срещу Обединеното кралство*, *Павлетич срещу Словакия*.
- Раздяла от партньор (съпруга): *Мефаалани срещу Кипър*.
- Икономически вреди: *Колакович срещу Малта* (загуба на инвестиция в семейното жилище, загубено по силата на ипотеката след като семейството повече не е в състояние да плаща вноските поради липсата на приходи от бизнеса).

б. Негативно обществено мнение/накърнена репутация (които могат да доведат да загуба на печалба): *А. и други срещу Обединеното кралство*, *Велинов срещу Бивша Югославска Република Македония*, *Добрев срещу България* (проблеми със собственик на апартамент), *Сакък и други срещу Турция* (публични личности, членове на парламента), *Беузаджи срещу Република Молдова* (главен изпълнителен директор на компания за доставка на втечен газ), *Поповичиу срещу Румъния*.

4. Разходи:

а. За посрещане на нужди във връзка лишаването от свобода:

Луберти срещу Италия, *Хачатрян и други срещу Армения* (разходи за пътуване, храна и медицинско обслужване, които те и техните роднини са направили в резултат от незаконното им задържане), *Уразов срещу Русия* (роднини изпращат колетти с храна и парични преводи на жалбоподателя, за да се грижи за здравето си), *Расул Джафаров срещу Азербайджан* (колетти с храна), *Мефаалани срещу Кипър* (разходи за медицинско обслужване, които би било безплатно в държавата на жалбоподателя + разходи за самолетни билети на съпругата за свиждания), *Ягублу срещу Азербайджан* (храна, посещения на семейството и явяване на всички съдебни заседания + злополука при едно от посещенията на съпругата, довела до необходимост от няколко хирургични операции), *Хагаде срещу Румъния* (продажба на

жилище и земя под стойността, заплащане за колетите, получавани в затвора, пропуснатата възможност за подаване на молба за връщане на земя по местните закони за реституция).

б. Юридически разноси:

Лолова-Караджова срещу България (45 часа работа на юрист).

в. Други:

Дж.Н. срещу Обединеното кралство (разходи за телефонни карти, закупени по време на задържането).

5. Нарушаване на други човешки права

а. Право на неприкосновеност на жилището: *И.Н. срещу Украйна, Каликова срещу Азербайджан* (неполагане на дължимата грижа по отношение на личните вещи на жалбоподателя/повредени вещи по време на арест).

б. Право на личен живот и кореспонденция: *Михалак срещу Словакия*.

в. Дискриминация на религиозна основа: *Нолан и К. срещу Русия*.

г. Друга форма на дискриминация: *Кинг срещу Португалия*.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
МУСИАЛ СРЕЦУ ПОЛША, решение от 25 март 1999 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58225	Полша	Жалбоподателят претендира за сумата от 1 500 000 щатски долара за имуществени и немуществени вреди, изразяващи се в загуба на доход в резултат от закриването на дейността му, пропуснати възможности след ареста му през 1986 г. и последвалия престой в психиатрична болница.	Съдът отбелязва, че няма причинно-следствено връзка между фактите, за които е установено нарушение на Конвенцията, и имуществените вреди, за които жалбоподателят иска обезщетение. Съдът обаче признава, че жалбоподателят е претърпял немуществени вреди в резултат от продължителността на производството по направеното от него искане за прекратяване на задържането. След като разглежда обстоятелствата по делото и прави оценка, съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост 15 000 злоти под формата на обезщетение за немуществени вреди.
ЛУБЕРТИ СРЕЦУ ИТАЛИЯ, решение от 23 февруари 1984 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72567	Италия	Жалбоподателят претендира за обезщетение от 20 000 000 лири за имуществени и немуществени вреди. Според него, това искане е оправдано поради едногодишните му страдания в психиатрична болница и направените от него разходи „за посрещане на нуждите“, свързани с престоя му там. Той също така претендира за 1 000 000 лири заедно с 18 % ДДС за покриване на юридическите разноски, свързани с производствата пред Римското отделение за надзор и Римския апелативен съд.	По отношение на претендираното нарушение на ал. 4, не е установено, че жалбоподателят е щял да бъде освободен по-рано, ако изискването за „бързо“ издаване на решение е било изпълнено. Всяко твърдение за имуществена вреда, следователно, трябва да бъде отхвърлено поради отсъствие на причинно-следствена връзка. От друга страна, Комисията правилно установява и държавата не оспорва, че жалбоподателят вероятно е претърпял известни немуществени вреди поради продължителността на производството, което той е започнал, за да иска прекратяване на задържането. На това основание, съдът присъжда на жалбоподателя сумата от 1 000 000 лири заедно със съответния ДДС, ако такъв е бил дължим.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
<p>МЕГИЕРИ СРЕЦЦУ ГЕРМАНИЯ, решение от 12 май 1992 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57785</p>	<p>Германия</p>	<p>Имуществени вреди От името на жалбоподателя, неговият на- стойник първо претендира за обезщетение в определен от съда размер за имуществени вреди под формата на загуба на печалба, тъй като жалбоподателят е можело да бъде освободен по-рано и след това да си намери работа, ако беше получил правна помощ във въпросното производство.</p> <p>Неимуществени вреди Настояникът също така претендира за обез- щетение за неимуществени вреди в размер на 25 000 германски марки, за определянето на което е взета под внимание и продължи- телността на производството. Като освен това отчита, че жалбоподателят може да се озо- вал в неприятна ситуация поради отсъствието на адвокат (...).</p>	<p>Имуществени вреди Като се има предвид, че при следващите раз- гледания на задържането на жалбоподате- ля, той е бил представяван от адвокат, но това не е довело до негово освобождение (виж параграф 13 по-горе), Съдът не може да приеме, че изходът от разглеждането на за- държането през юли 1986 г. е щял да бъде по-благоприятен, ако тогава на жалбоподателя е бил назначен адвокат. Поради тази причина, Съдът се съласява със становището на държа- вата, че няма установена причинно-следствена връзка между нарушаването на чл. 5, ал. 4, и твърдяната имуществена вреда. Също така, съдът не е на мнение, че поради това наруше- ние жалбоподателят е претърпял реални вре- ди под формата на пропуснати възможности. Поради това искането по тази точка трябва да бъде отхвърлено.</p> <p>Неимуществени вреди Жалбоподателят вероятно е изпитал определе- но чувство на изолация и безпомощност по- ради факта, че е нямал адвокат при разглеж- дането на неговото задържане през 1986 г. Въз- основа на извършена оценка, както се изисква от чл. 50, по тази точка съдът му присъжда по справедливост 5 000 германски марки.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
А. И ДРУГИ СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО, решение от 19 февруари 2009 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91403	Обединено кралство	<p>Почти всички жалбоподатели (11) претендират за обезщетение за загуба на свобода, страдание от психично заболяване, пропуснати възможности и доходи, негативни емоции, причинени на съпругата и децата, и пътни разности на членовете на семейството.</p> <p>Пример:</p> <p>Първият жалбоподател претендира обезщетение за това, че е загубил свободата си между 19 декември 2001 г. и 11 март 2005 г. (период от три години и осемдесет и три дни), в резултат на което е претърпял психическо страдание, включително психично заболяване. Той също така твърди, че решението трябва да вземе предвид и страданието, претърпяно от съпругата и семейството му в резултат от раздялата и негативното обществено отразяване.</p>	<p>Следователно Съдът не може да присъди обезщетение за психическо страдание, включително психичното заболяване, за които се твърди, че са произтекли от условията на задържането или от отворения срок на схемата за задържане по част 4 от Закона от 2001 г.</p> <p>Решението дали да бъде присъдено парично обезщетение в този случай и в какъв размер да бъде то, трябва да вземе под внимание редица фактори. Жалбоподателите са били задържани за дълги периоди от време в нарушение на чл. 5, ал. 1, и в миналото Съдът е присъждал по справедливост големи суми като обезщетение за незаконно задържане.</p> <p>Настоящият случай, обаче, е много различен. След атаките на Ал Кайда срещу Съединените американски щати от 11 септември 2001 г., в ситуация, която местните съдилища и този Съд приемат като извънредно положение, застрашаващо живота на нацията, държавата е длъжна да защити населението на Обединеното кралство от терористично насилие.</p> <p>Съдът намира, че обстоятелствата оправдават присъждането на обезщетение в значително по-нисък размер от този, присъждан при други случаи на незаконно задържане. Съдът присъжда 3 900 евро на първия, третия и шестия жалбоподател; 3 400 евро на петия и деветия жалбоподател; 3 800 евро на седмия</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
ЛАБИТА СРЕЩУ ИТАЛИЯ, решение от 6 април 2000 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559	Италия	Жалбоподателят претендира обезщетение в размер на 2 000 000 000 италиански лири за физическо и психическо увреждане. Той също така претендира 1 000 000 000 лири за имуществени вреди, претърпени в резултат от конфискацията на част от неговото недвижимо имущество, затварянето на неговата дискотека до 1995 г. по време на съдебния процес и налагане на заповед за участие в дружество.	жалбоподател; 2 800 евро на осмия жалбоподател; 2 500 евро на десетия жалбоподател; и 1 700 евро на единадесетия жалбоподател, заедно с дължимите данъци. Държавата поддържа, че няма причинно-следствена връзка между претендираната имуществена вреда и твърдените нарушения, като подчертава, че жалбоподателят не се е оплаквал пред институциите по прилагането на Конвенцията относно конфискацията и запора. Що се отнася до продължителността на задържането, държавата заявява, че жалбоподателят вече е получил достатъчно обезщетения от местните съдилища. Въпреки това Съдът е на мнение, че вземайки предвид сериозността и броя на нарушенията, установени по случая, на жалбоподателя трябва да бъде присъдено обезщетение за неимуществени вреди. Съдът решава да присъди обезщетение в размер на 75 000 000 италиански лири.
ЙОЗЧЕЛИК СРЕЩУ НИДЕРЛАНДИЯ, решение от 28 юни 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164434	Нидерландия	Жалбоподателят претендира общо обезщетение в размер на 12 720 евро за имуществени и неимуществени вреди. В искането си той се позовава на размера на обезщетенията, плащани в Нидерландия за задържане с прекомерна продължителност, и на твърдението, че е щял да има право на социални помощи след освобождаването си.	Съдът не намира за установено, че жалбоподателят е претърпял имуществени вреди; поради това Съдът отхвърля това искане. От друга страна, той присъжда на жалбоподателя 1 500 евро за неимуществени вреди.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ				
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение	
<p>И.Н. СРЕЩУ УКРАИНА, решение от 23 юни 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163914 във връзка с http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-139884</p>	<p>Украйна</p>	<p>На 19 март 2000 г. Ма., с помощта на полицията, изпраща незаконно жалбоподателя в психоневрологично отделение, където той остава два дни. На 21 март 2000 г., без съгласието му, жалбоподателят е прехвърлен в болницата в Луганск. Там той престоява до 7 септември 2000 г. След това е прехвърлен в болницата в Сватове, където остава до 4 декември 2000 г. Жалбоподателят твърди, че Ма. е действал незаконно, нарушил е неприкосновеността на жилището му, извършил е преглед на жалбоподателя против волята му и го е лишил от свобода. Жалбоподателят твърди още, че е бил незаконно задържан и в трите болници и че директорите на тези институции не са отговорили на неговите молби за информация. Жалбоподателят иска 100 000 украински гривни като обезщетение за неимуществени вреди.</p> <p>Жалбоподателят твърди, че е претърпял неимуществени вреди, причинени от принудителната му хоспитализация, третирането му с неизвестно лекарство чрез инжекция, лошо хранене, страх за живота му, лоши хигиенни условия и нарушаване на правото му на неприкосновеност на жилището.</p>	<p>Съдът отсъжда на жалбоподателя да бъдат изплатени 2 000 украински гривни от болницата в Сватове (приблизително 286 евро към съответния момент) като обезщетение за неимуществени вреди.</p>	

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
<p>ДЖАБАРОВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ, решение от 31 март 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161740</p>	<p>България</p>	<p>Първият жалбоподател твърди, <i>inter alia</i>, че задръжането му е било незаконно и му е причинило психическа травма. Той иска 2 000 лева (приблизително 1 023 евро) за неимуществени вреди (...).</p> <p>Той се аргументира, <i>inter alia</i>, че е логично да се очаква, че когато едно лице е незаконно задръжано, този факт причинява психическо страдание, и че той има право на обезщетение, защото задръжането му е било в нарушение на основните му права.</p> <p>Друга жалбоподателка твърди, че лишаването от свобода и натискът, на който е била подложена от полицията, са й причинили стрес и унижение, и са влошили здравословното ѝ състояние, като претендира обезщетение в размер на 10 000 лв. (приблизително 5 113 евро) за неимуществени вреди.</p>	<p>Бургаският административен съд е отхвърлил иска. Според него жалбоподателят не е доказал, че в резултат от задръжането е претърпял неимуществени вреди като негативни емоции, стрес или дискомфорт.</p> <p>С решение от 15 юни 2010 г. Върховният административен съд потвърждава решението на съда от по-долна инстанция.</p> <p>Благоевградският административен съд отхвърля иска на жалбоподателката. Жалбоподателката не е доказала по категоричен начин, че в резултат на ареста и задръжането си е претърпяла неимуществени вреди.</p>
<p>ХАЧАТРИАН И ДРУГИ СРЕЩУ АРМЕНИЯ, решение от 27 ноември 2012 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114785</p>	<p>Армения</p>	<p>Деветнадесетте жалбоподатели претендират обезщетения в размер между 1 000 до 22 000 евро за имуществени и неимуществени вреди. Предявените имуществени вреди включват разходи за пътуване, храна и медицинско обслужване, които те и техните близки са направили в резултат от незаконното им задръжане, както и изгубен доход.</p>	<p>Съдът отбелязва, че искът на жалбоподателите за имуществени вреди не е подкрепен с никакви доказателства. Поради това, съдът отхвърля това искане. От друга страна, Съдът е на мнение, че жалбоподателите, без съмнение, са претърпели неимуществени вреди в резултат от установените нарушения и присъжда на всеки от тях по 6 000 евро обезщетение за неимуществени вреди.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
МИХАЛАК СРЕЦУ СЛОВАКИЯ, решение от 8 февруари 2011 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103251	Словакия	Жалбоподателят претендира обезщетение в размер на 326 913,50 словашки крони за загубено възнаграждение през периода на задържането и 50 000 евро за неимуществени вреди. Той твърди, че предварителното му задържане е било незаконно, нецелесъобразно, неоснователно и прекомерно дълго. Жалбоподателят се оплаква, че проследяването на телефонните му разговори е било незаконно и нецелесъобразно, че това е нарушило правото му на личен живот и кореспонденция и че не разполага с ефективно средство за защита срещу това нарушение.	Съдът не намира причинно-следствена връзка между установените нарушения и твърдените имуществени вреди; поради това съдът отхвърля иска. От друга страна, той присъжда на жалбоподателя обезщетение в размер на 8 000 евро за неимуществени вреди.
ВЕЛИНОВ СРЕЦУ БИВША ЮГОСЛАВСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ, решение от 19 септември 2013 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126360	Бивша Югославска Република Македония	Жалбоподателят претендира за равностойността на приблизително 9 900 евро заедно с лихвата, като обезщетение за неимуществени вреди, причинени от емоционално страдание, тревожност и загуба на репутация, които той е претърпял поради лишаването му от свобода и продължителността на производството по искането за обезщетение.	Съдът е на мнение, че жалбоподателят трябва да е претърпял неимуществени вреди, които не могат да бъдат обезщетени единствено чрез установяването на нарушение на Конвенцията. Според направената оценка, по тази точка съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост 1 500 евро заедно с дължимите данъци.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
ЛОЛОВА-КАРАДЖОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ, решение от 27 март 2012 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109909	България	Жалбоподателката претендира обезщетение в размер на общо 15 000 евро за неимуществени вреди, претърпени в резултат от лишаването ѝ от свобода и лошите условия на задържане. Тя иска също да ѝ бъдат възстановени 3 600 евро за 36 часа юридическа работа на нейните адвокати по делото, при почасова тарифа от 80 евро. В подкрепа на това искане тя представя договор и часови график.	Съдът е на мнение, че задържането на жалбоподателката за почти тридесет часа в нарушение на чл. 5, ал. 1 от Конвенцията, е причинило негативни емоции, които не могат да бъдат компенсирани единствено с установяване на нарушението. Съдът присъжда на жалбоподателката обезщетение в размер на 1 000 евро за неимуществени вреди. Относно разходите: Съдът намира за разумно да присъди на жалбоподателката сумата от 2 000 евро заедно с дължимите данъци.
МИХАЛКО СРЕЩУ СЛОВАКИЯ, решение от 21 декември 2012 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102473	Словакия	Жалбоподателят претендира обезщетение в размер на 50 000 евро за неимуществени вреди, като подчертава отражението на неговото (предварително) задържане върху личния му, семеен и социален живот.	Съдът е на мнение, че жалбоподателят е претърпял неимуществени вреди. Съдът му присъжда по справедливост 7 000 евро на това основание.
ДБУБА СРЕЩУ ТУРЦИЯ, решение от 13 юни 2012 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99905	Турция	Жалбоподателят претендира обезщетение от 12 500 евро за имуществени вреди – загуба на доход през периода на задържането. Той претендира и още 235 000 евро като обща сума за неимуществените вреди, които е претърпял в резултат от нарушаването на правата му по чл. 3 и чл. 5 от Конвенцията.	Съдът не намира причинно-следствена връзка между установените нарушения и твърдените имуществени вреди, поради което отхвърля иска. Същевременно, обаче, Съдът е на мнение, че жалбоподателят е претърпял неимуществени вреди, които не могат да бъдат компенсирани единствено с установяване на нарушението. Като взема предвид сериозността на нарушенията и съображенията за справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателя 11 000 евро за неимуществени вреди.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
КРАБТРИ СРЕЩУ РЕПУБЛИКА ЧЕХИЯ, решение от 25 февруари 2012 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97498	Република Чехия	Жалбоподателят претендира обезщетение от 60 830 евро за имуществени вреди. С писмо от 25 февруари 2005 г. той променя иска си на 60 200 евро. Тези суми представяват загуба на доход, авансово платен наем за апартамент, откраднати лични вещи по време на задържането и парични задължения във връзка със задържането. Освен това претендира и за обезщетение от 2 000 000 евро за неимуществени вреди, причинени от психическо и физическо страдание по време на задържането. Тази сума включва и санкция за Република Чехия с оглед предотвратяване на бъдещи нарушения.	По отношение на иска за имуществени вреди Съдът намира, че липсва причинно-следствена връзка между установените нарушения (незаконност на задържането и липсата на поддръжка на изпълнение право на обезщетение) и претендираната имуществена вреда. Поради тази причина, Съдът отхвърля този иск. В конкретния случай, обаче, Съдът установява нарушение на правото на свобода на жалбоподателя. Каго взема предвид фундаменталното значение на това право, Съдът намира за уместно да присъди на жалбоподателя 2 000 евро обезщетение за неимуществени вреди.
НОЛАН И К. СРЕЩУ РУСИЯ, решение от 12 февруари 2009 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91302	Русия	Жалбоподателят претендира обезщетение от 20 000 евро за неимуществени вреди, причинени от експулсирането и задържането му за една нощ на летището, дискриминационно отношение заради религиозните му вярвания, отстраняване от жилището, в което е живял в продължение на осем години, и принудителната му раздяла от малкото му дете К.	Жалбоподателите посочват, че поради характера на професията си мисионерите често сменят местоживеещото си. Съдът приема, че жалбоподателят е претърпял неимуществени вреди под формата на унижение и притеснение в резултат на мярката, с която е бил принуден да напусне Русия и която не е била съпроводена с никакви процесуални гаранции, продължителността на раздялата със сина му К., както и задържането му на летището за една нощ без ясно законово основание и без възможност да претендира за обезщетение. Съдът присъжда на жалбоподателя 7 000 евро на това основание.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
<p>БОЧЕВ СРЕЦЦУ БЪЛГАРИЯ, решение от 13 ноември 2008 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89607</p>	България	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 50 000 евро за неимуществени вреди, претърпени в резултат от нарушаване на чл. 5, ал. 3. Той твърди, че прекомерното време, което е прекарал като задържан, често в ужасни условия, и формалистичното отношение на националните съдилища по този въпрос са го накарали да се чувства отчаян и безпомощен. Претендира и за обезщетение от 30 000 евро за неимуществени вреди, произтичащи от нарушаване на чл. 5, ал. 4. Той твърди, че формалният и несправедлив начин, по който съдилищата са разглеждали многобройните му молби за освобождаване, са му причинили отчаяние и тревожност. (...), претендира обезщетение от 10 000 евро за нарушаване на чл. 8, като твърди, че системното прихващане на писмата му, които са били основното му средство за общуване с външния свят и с адвокатите му, му е причинило емоционална травма.</p>	<p>Съдът е на мнение, че установените в този случай нарушения на Конвенцията несъмнено са причинили на жалбоподателя неимуществени вреди под формата на стрес, отчаяние и безпомощност, произтичащи от липсата на достатъчно основания за предварителното му задържане, пропуските при разглеждане на молбите му за освобождаване и следенето на неговата кореспонденция. (...) съдът му присъжда 6 000 евро заедно с дължимите данъци.</p>
<p>СВЕТОСЛАВ ДИМИТРОВ СРЕЦЦУ БЪЛГАРИЯ, решение от 7 февруари 2008 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84970</p>	България	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 3 000 евро за имуществени вреди и 5 000 евро за неимуществени вреди, претърпени в резултат от нарушаване на чл. 5, ал. 1 от Конвенцията. Претендира и за 6 000 евро за неимуществени вреди, претърпени в резултат от нарушаване на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията, като твърди, че липсата на възможност да ос-</p>	<p>Не се присъжда обезщетение за претендираните имуществени вреди във връзка с нарушение на чл. 5, ал. 1. По отношение на претенцията за неимуществени вреди, Съдът отбелязва, че установените нарушения са свързани с незаконно задържане за срок от почти девет месеца, че жалбоподателят не е могъл да оспори пред съда</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
ДОБРЕВ СРЕЦЦУ БЪЛГАРИЯ, решение от 10 август 2006 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76684	България	<p>пори законността на задържането си го е накарала да се чувства отчаян и безпомощен. По отношение на претендираните суми жалбоподателят моли Съда да вземе предвид положителните икономически промени в България и подобренията в жизнен стандарт на българските граждани. В подкрепа на аргумента си той представя анализ и статистически данни.</p> <p>Жалбоподателят претендира за обезщетение от 7 000 евро за неимуществени вреди за всяко от твърдените нарушения на неговите права по Конвенцията. Той твърди, че е изпитал страдание и отчаяние поради лишаването му от свобода в нехуманни и унижителни условия за значителен период от време в изчакване на наказателния процес срещу него, без възможност за ефективно разглеждане от Съд на основанията за продължителното му задържане. Относно претърсването на жилище му той твърди, че незаконните действия на органите са увредили репутацията му в общността и пред собственика на апартамента, което е затруднило реинтегрирането му в обществото.</p>	<p>законността на задържането и че не е разполагал с поддежачо на изпълнение право на обезщетение за лишаването му от свобода. (...) Съдът присъжда на жалбоподателя 5 000 евро на това основание.</p> <p>Намира, че положителната промяна в икономическите показатели следва да бъде взета предвид при определяне на размера на обезщетението.</p> <p>Съдът намира, че жалбоподателят несъмнено е претърпял неимуществени вреди както в резултат от задържането му за най-малко девет месеца при нехуманни и унижителни условия, така и в резултат от нарушаване на правата му по чл. 5, ал. 1 от Конвенцията. Като взема предвид специфичните обстоятелства по конкретния случай, Съдът присъжда 3 000 евро на това основание.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендиращи вреди	Съдебно решение
КОЛАНИС СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО, решение от 21 юни 2005 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69424	Обединено кралство	Жалбоподателята твърди, че е била незаконно задържана за повече от шестнадесет месеца. (...) Тя претендира обезщетение от 25 000 британски лири за преживяната тревожност и безпокойство при задържането, напълнено самоуважение, общи последици от загубата на свобода, несигурност, депресия, самота, значително увеличено телго, непосредствен риск от психично заболяване и страдание, причинено от други пациенти, както и за смъртта на племенник през този период, когато тя не е могла да бъде заедно с роднините си.	Съдът отбелязва, че е налице процесуално нарушение на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията, но не и материално нарушение на законността образната на задържането. Обстоятелствата по делото, обаче, не изключват вероятността жалбоподателята да е била освободена по-рано, ако процедурите са били в съответствие с чл. 5, ал. 4, поради което тя може да претендира, че в тази връзка е имала пропуснати ползи. Съдът намира още, че жалбоподателята вероятно е изпитала чувства на страдание, несигурност и тревожност от ситуацията, които не могат да бъдат компенсирани единствено с установяване на нарушението. Като отчита присъдените по сходни дела обезщетения, съдът присъжда по справедливост обезщетение в размер на 6 000 евро.
БЛЕКСТОК СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО, решение от 21 юни 2005, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69418	Обединено кралство	Жалбоподателят претендира обезщетение от 5 000 британски лири за неимуществени вреди, претърпени поради забавяне на следващото разглеждане на неговото искане. Забавянето се е отразило върху неговото бъдещо осъществяване, което е видно от факта, че скоро след прехвърлянето му в затвор от открит тип той е бил освободен. Това забавяне от десет месеца е имало тежки последици, причинявайки му чувство на безсмислие, разочарование и страх, че може да не бъде освободен.	Съдът не намира, че загубата на свобода може да се приеме като последица от констатираното нарушение на чл. 5, ал. 4 (...). Независимо от това, жалбоподателят вероятно е изпитал чувства на безсмислие, несигурност и тревожност от забавеното разглеждане на неговото искане, които не могат да бъдат компенсирани единствено с установяване на нарушението. След съответна оценка, Съдът присъжда по справедливост обезщетение от 1 460 евро (1 000 британски лири) за неимуществени вреди.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
БИЙТ И ДРУГИ СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО, решение от 1 март 2005 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68421	Обединено кралство	<p><i>Бийт</i>: Жалбоподателката, майка на две деца, е задържана без предупреждение и остава два дни в затвор в период, през който е вземела медикамент за депресия, която се задълбочава след излизане от затвора: тя претендира за обезщетение от 4 000 британски лири за загубата на свобода и 1 500 британски лири за страданието, причинено ѝ от раздялата с децата и влошаването на здравословното ѝ състояние.</p> <p><i>Фог</i>: Жалбоподателката, майка на пет деца, е задържана в затвор за два дни на основание неплащане на само 20 британски лири: тя претендира за обезщетение от 4 000 британски лири за загубата на свобода и 1 000 британски лири за раздялата с децата ѝ.</p> <p><i>Телфър</i>: Жалбоподателят, ненавършил 21 години към този момент, прекарал седем дни в затвора в една килия със затворник, който по същото време направил опит за самоубийство, което било травмиращо преживяване за жалбоподателя: той претендира за обезщетение от 6 750 британски лири за загубата на свобода и 3 000 британски лири за изключителното страдание и безпокойство, причинени от обстоятелствата по задържането му.</p> <p>Той претендира и за имуществени вреди, защото в резултат на задържането си е отсъствал от работа без да даде обяснение,</p>	<p>Що се отнася до нарушението на чл. 5, установено по отношение на Бийт, Съдът припомня, че е намерил задържането за незаконно поради това, че магистратите не са имали право да издадат заповед за задържане, тъй като не са проучили добре средствата, с които разполага жалбоподателката.</p> <p>В конкретния случай, след съответна оценка, Съдът намира за уместно да присъди по справедливост обезщетение на жалбоподателката. Като взема предвид обстоятелствата, включително липсата на обосновка и доказателства, Съдът присъжда обезщетение в размер на 5 000 евро.</p> <p>Освен това, Съдът намира, че установяването на нарушение на чл. 6, ал. 1 и 3(с) от Конвенцията съставлява, само по себе си, достатъчна компенсация за неимуществените вреди, претърпени от четиримата жалбоподатели.</p> <p>Във връзка с имуществената вреда на Телфър Съдът припомня, че по отношение на претенциите за имуществени вреди, неговата съдебна практика изисква да е налице ясна причинно-следствена връзка между твърдяната от жалбоподателя вреда и нарушаването на Конвенцията и че тази претенция може, когато е целесъобразно, да включва обезщетение за загуба на доход. Прилагайки този подход</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
		<p>заради което е бил уволнен, а е работел в Департамента за социални услуги и е имал годишен доход от 27 500 британски лири. След освобождаването си не е могъл да си намери работа в продължение на десет месеца. Претендира за обезщетение от 20 000 лири за загуба на доход.</p> <p><i>Мур:</i> Жалбоподателят, частично незрящ, полага основната грижа за своята страдаща от ревматоиден артрит съпруга и прекарва три дни в затвор, след което получава тежка депресия и взема свръхдоза в опит за самоубийство: той претендира за обезщетение от 4 500 британски лири за загубата на свобода и 2 000 лири за тежката депресия, причинена му от лишаването от свобода.</p> <p><i>Ригби:</i> Жалбоподателката е майка на две съвсем малки деца (на шест месеца и на две години), преживяла е силно безпокойство, причинено от еднократното ѝ лишаване от свобода, през което време е била разделена с децата, и е получила краткотрайна депресия след освобождаването си: тя претендира за обезщетение от 3 400 британски лири за загубата на свобода и 1 500 лири за тежкото безпокойство в резултат на раздялата ѝ с децата и последициите върху психичното ѝ здраве.</p>	<p>към конкретния случай, Съдът намира, че не е налице причинно-следствена връзка между установеното нарушение и претендираната вреда и не се присъжда обезщетение.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
ЛОЙД И ДРУГИ СРЕЦЦУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО, решение от 1 март 2005 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68423	Обединено кралство	Прекалено много претендирани вреди от прекалено много страни (26), но много интересен случай поради подробните описания на страданията: включва страдания от психично заболяване, разделяне от децата и последниците от това, загуба на работа, отхвърляне от страна на семейството, склонност към самоубийство, бездомност след освобождаването и др.	В конкретния случай, след като направи оценка, Съдът е на мнение, че е целесъобразно да присъди по справедливост обезщетение на двадесет и шестимата жалбоподатели за нарушаване на чл. 5, ал. 1. Съдът присъжда обезщетения в размер между 5 000 и 9 000 евро.
МИТЕВ СРЕЦЦУ БЪЛГАРИЯ, решение от 22 декември 2004 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67897	България	Имуществени вреди Жалбоподателят претендира обезщетение от 3 360 евро за загуба на доход. Тази сума е изчислена въз основа на минималната заплата в България за периода от 5 август 1994 г. до 23 октомври 1997 г., когато жалбоподателят е бил лишен от свобода. Неимуществени вреди На това основание жалбоподателят претендира за обезщетение от 10 000 евро за нарушаване на Конвенцията. Той твърди, че продължителният процес и незаконното му и неоснователно задържане при много лоши условия са му причинили тревожност и страдание.	Имуществени вреди (...) По конкретно, жалбоподателят не е доказал, че е работил нито преди, нито след задържането си, или че би бил работил, ако задържането му е било по-кратко. Поради това искането за имуществени вреди се отхвърля. Неимуществени вреди Съдът намира, че жалбоподателят вероятно е преживял тревожност и страдание заради продължителното си задържане, забавяне на освобождаването, прекомерна продължителност на наказателното производство и други нарушения на правата му по Конвенцията, установени по конкретния случай. (...) Съдът присъжда обезщетение от 4 000 евро за неимуществени вреди.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендиращи вреди	Съдебно решение
ПАВЛЕТИЧ СРЕЦЦУ СЛОВАКИЯ, решение от 22 юни 2004 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61835	Словакия	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 94 000 евро за имуществени вреди. Тази сума съответства на загубата на печалба на дружеството, което жалбоподателят притежавал в Словакия, както и на загубата на доход по трудов договор, сключен от жалбоподателя през 1994 г.</p> <p>Жалбоподателят претендира и за обезщетение от 200 100 евро за неимуществени вреди. Той твърди, че нарушенията на Конвенцията, които посочва, са му причинили страдание и отчаяние, разделили са го от семейството му за повече от две години и са го лишили от възможността да получи подходящото стоматологично лечение през периода на задържането.</p>	<p>Съдът отбелязва, че времето на задържане на жалбоподателя в изчакване на съдебния процес е било приспаднато от присъдата. При тези обстоятелства, дори да се приеме, че е налице причинно-следствена връзка между установените нарушения на чл. 5 от Конвенцията и твърдяната загуба на доход, претенцията за имуществени вреди следва да бъде отхвърлена.</p> <p>С оглед на обстоятелствата по делото Съдът намира още, че установяването на посочените нарушения на чл. 5, ал. 3, 4 и 5 от Конвенцията представлява, за целите на чл. 41 от Конвенцията, достатъчна компенсация за вредите, които жалбоподателят вероятно е претърпял.</p>
Д.Г. СРЕЦЦУ ИРЛАНДИЯ, решение от 16 май 2002 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60457	Ирландия	<p>Жалбоподателят твърди, че в резултат на незаконното му лишаване от свобода той е изтърпял унижение, загуба, болка, тъга, нещастие и страдание. Той твърди, че има право на значително обезщетение предвид на неговата възраст (17 години), неговите специални нужди, факта, че органите не са положили за него нужната грижа (...).</p> <p>Той претендира за обезщетение от 63 500 евро за неимуществени вреди.</p>	<p>Държавата, съответно, твърди, че причиненото на жалбоподателя чувство за нещастие не е такова, че да дава основание за предявяването на иск за неимуществени вреди.</p> <p>(...) Съдът отбелязва, че задържането не е било с наказателен характер, а по-скоро с цел защита, имайки предвид заплахата, която жалбоподателят е представлявал за себе си и за околните; че „Сейнт Патрик“ е заведено за лишаване от свобода, което е пригодно за непълнолетни, с широк набор от дейности за образование и свободно време, които са на разположение на всички задържани.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендиращи вреди	Съдебно решение
С.Б.К. СРЕЦУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО, решение от 19 юни 2001 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59521	Обединено кралство	Относно твърдяната финансова загуба, жалбоподателят заявява, че е претърпял значителни търговски щети като пряк резултат от преварителното му задържане, включително загуба на възнаграждение от най-малко 129 000 британски лири. Твърди още, че в резултат на преварителното задържане е претърпял немуществени вреди под формата на силно безпокойство, нещастие и унижение, като в подкрепа на това твърдение представя, <i>inter alia</i> , описание на събитията, съпътстващи неговия арест и задържане (...).	(...) Съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 5 000 евро за немуществени вреди. Съдът припомня, че справедливо обезщетение може да бъде присъдено само по отношение на вреда, причинена от лишаването от свобода, която жалбоподателят не би претърпял, ако е могъл да се възползва от гаранциите по чл. 5. Съдът обаче не може да направи предположение дали жалбоподателят е щял да бъде освободен под гаранция (...). В заключение, съдът отхвърля конкретния иск за обезщетение за имуществени вреди и намира, че установяването на наличието на нарушение е достатъчно, що се отнася до претърпените от жалбоподателя немуществени вреди.
САКЪК И ДРУГИ СРЕЦУ ТУРЦИЯ, решение от 26 ноември 1997 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58117	Турция	Жалбоподателите претендират за обезщетение за немуществени вреди, причинени от лишаването им от свобода, което, според тях, е било утежнено от накръняване на тяхната „репутация като членове на парламента“. Всеки от тях претендира за обезщетение от 600 000 френски франка за претърпени вреди в „лично качество“ и същата сума за „увреждане на тяхната репутация като членове на парламента“.	Държавата поддържа, че исканията на жалбоподателите се основават на концепции, които нямат връзка със практиката на Съда и не са нито обосновани, нито основателни, тъй като няма доказателства за причинно-следствена връзка между продължителността на тяхното задържане в полицейския арест и твърдените от тях немуществени вреди. Съдът отбелязва, че четирима от жалбоподателите са били задържани в полицейския арест за дванадесет дни, а други двама за четири-

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
<p>ТИБА СРЕЦУ РУМЪНИЯ, решение от 13 декември 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169479</p>	<p>Румъния</p>	<p>Жалбоподателят претендира за обезщетение от 10 000 евро за немуществени вреди, причинени от физическото и психическо страдание, на което е бил подложен.</p>	<p>надесет дни без намеса от страна на съда. Няма съмнение, че обстоятелствата, при които те са били лишени от свобода, вероятно са им причинили немуществени вреди, за които местните съдилища не са им присъдили обезщетение.</p> <p>Съдът присъжда обезщетения от по 25 000 френски франка на първите четирима, и по 30 000 френски франка на вторите двама.</p> <p>Съдът намира, че жалбоподателят вероятно е преживял страдание в резултат на отношението, на което е бил подложен от властите на 12 декември 2008 г. преди поставянето му под полицейски арест. Поради тази причина, след направена оценка, Съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 5 000 евро за немуществени вреди.</p>
<p>БЕУЗАДЖИ СРЕЦУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА, решение от 5 юли 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164928</p>	<p>Молдова</p>	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 50 000 евро за немуществени вреди. Той твърди, че е преживял силен стрес и че репутацията му (като главен изпълнителен директор на компания за доставка на втечен газ) е била силно накърнена в резултат от неоснователното му задържане. Твърди още, че задържането се е отразило неблагоприятно върху здравето му.</p>	<p>Държавата не е представила никакви коментари по претендираните от жалбоподателя немуществени вреди.</p> <p>Съдът намира, че жалбоподателят вероятно е преживял значителен стрес и безпокойство в резултат от нарушаване на правата му по чл. 5, ал. 3 от Конвенцията. Съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 3 000 евро.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
ЧАНКОТАДЗЕ СРЕЩУ ГРУЗИЯ, решение от 21 юни 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163799	Грузия	Жалбоподателят претендира обезщетение от 142 600 грузински лари (приблизително 120 000 евро) за имуществени вреди. Той твърди, че тази сума представлява обезщетение за месечното му възнаграждение, което е било в размер на 2 300 грузински лари (приблизително 1 100 евро) към съответния момент и което той е щял да получи, ако не е бил принуден да се оттегли от поста на председател на Агенцията за гражданска авиация след като срещу него е започнал несправедлив наказателен процес. Жалбоподателят претендира и за обезщетение от 500 000 евро за неимуществени вреди. Той твърди, че в резултат от нарушаването на правата му по чл. 5, ал. 1, и чл. 6, ал. 1 от Конвенцията е преживял голям стрес, който се е отразил отрицателно върху здравето му.	Съдът не намира причинно-следствена връзка между установеното нарушение и твърдените имуществени вреди, нито може да направи предположение относно това дали и колко дълго жалбоподателят би запазил работата си, ако срещу него не е бил започнат наказателен процес. От друга страна, Съдът няма съмнение, че жалбоподателят е преживял безпокойство и чувство на безпомощност поради нарушаване на правата му по чл. 5, ал. 1, и чл. 6, ал. 1 от Конвенцията. Произтеклите от това неимуществени вреди не могат да се компенсират по подходящ начин единствено с установяването на тези нарушения. Като взе предвид конкретните обстоятелства по случая и след направена оценка, Съдът намира за целесъобразно да присъди на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 20 000 евро на това основание.
ВРАЗОВ СРЕЩУ РУСИЯ, решение от 14 юни 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163656	Русия	Жалбоподателят претендира обезщетение от 8 500 евро за имуществени вреди, представляващи приблизителната сума, която роднините на жалбоподателя са похарчили, за да му изпратят комети с храна и парични преводи, за да може той да поддържа здравето си, докато е задържан в затвора с мярка за неотклонение. Жалбоподателят претендира и за още 1 370 250 евро за неимуществени вреди.	Съдът намира, че липсва причинно-следствена връзка между констатираните нарушения и претендираните имуществени вреди. Следователно, Съдът не намира основания на жалбоподателя да бъде присъдено обезщетение на това основание. Относно неимуществените вреди, Съдът отбелязва, че в конкретния случай е установена съвкупност от сериозни нарушения.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
<p>АЖ.Н. СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО, решение от 19 май 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162855</p>	Обединено кралство	<p>Жалбоподателят претендира за обезщетение от 75 000 британски лири за неимуществени вреди (загуба на свобода и влошено психично здраве в резултат от това), както и 2 240 британски лири за имуществени вреди (закупени телефонни карти по време на задържането, загуба на имущество след повторно задържане, посещения за медицински прегледи и телефонни обаждания до неговия адвокат).</p>	<p>(...) Съдът присъжда на жалбоподателя обезщетение от 3 575 евро за неимуществени вреди.</p> <p>Като взема предвид присъдените в подобни случаи обезщетения и факта, че през съответния период жалбоподателят сам е допринесъл за удължаване на задържането си, като е отказал да съдейства на органите в опитите им да осъществят доброволно връщане, Съдът присъжда обезщетение от 7 500 евро за неимуществени вреди. Съдът отбелязва, че жалбоподателят не е представил никакви документи, които да подкрепят твърденията му за имуществени вреди, поради което отхвърля тези искове.</p>
<p>СИГАЛ СРЕЩУ КИПЪР, решение от 26 април 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162212</p>	Кипър	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение за имуществени и неимуществени вреди, без да посочва конкретна сума. Той твърди, че полицията му е взела паспорта, че по време на задържането негови вещи и пари са били взети от апартаментите му и че е загубил сключени договори за ремонт на недвижими имоти (неговата работа). Той подчертава още, че е арестуван неоснователно и задържан за много дълъг срок, както и че е получил нарушения по време на задържането.</p>	<p>Съдът не намира причинно-следствена връзка между установеното нарушение и твърдените имуществени вреди, поради което отхвърля този иск. От друга страна, като взема предвид констатираните нарушения по чл. 3 и чл. 5, ал. 1 от Конвенцията, Съдът присъжда на жалбоподателя обезщетение от 12 700 евро за неимуществени вреди.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
РАСУЛ ДЖАФАРОВ СРЕЩУ АЗЕРБАЙДЖАН, решение от 17 март 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161416	Азербайджан	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 10 000 евро за загуба на доход от три проекта с безвъзмездно финансиране, които са му били възложени непосредствено преди ареста, както и 2 274,61 азербайджански маната за направени от семейството му разходи за закупуване на колети с храна за него, докато е в затвора.</p> <p>Жалбоподателят претендира и обезщетение от 20 000 евро за неимуществени вреди, причинени от тежко психично страдание, дължащо се на незаконосъобразните и нецелесъобразни действия на местните власти.</p>	<p>Относно частта от иска, касаеща разходите за колети с храна, Съдът не намира причинно-следствена връзка между установените нарушения и твърдените вреди, поради което отхвърля тази част от иска.</p> <p>Относно загубата на доход, Съдът отбелязва, че жалбоподателят е представил редица документи в подкрепа на тази част от иска. Представената информация и материали, обаче, не са достатъчни за точното изчисляване на различните елементи на твърдяната вреда. Въпреки това, въз основа на тези материали, Съдът приема, че поради неоснователното му задържане жалбоподателят е пропуснал възможности, което е основание за присъждане то на справедливо обезщетение.</p> <p>(...)</p> <p>Съдът присъжда на жалбоподателя обезщетение на обща стойност 25 000 евро за имуществени и неимуществени вреди.</p>
ПОПОВИЧИВ СРЕЩУ РУМЪНИЯ, решение от 1 март 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160997	Румъния	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 100 000 евро за имуществени вреди, представляващи загубен доход като последница от забрана за напускане на страната. Той претендира и обезщетение от 1 000 000 евро за неимуществени вреди в резултат от накарняване на обществения му имидж поради отразяване на наказателното дело в медиите.</p>	<p>Съдът не намира причинно-следствена връзка между установеното нарушение и твърдените имуществени вреди, поради което отхвърля иска. От друга страна, Съдът присъжда на жалбоподателя обезщетение от 4 500 евро за неимуществени вреди.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
МЕФААЛАНИ СРЕПЦУ КИПЪР, решение от 23 февруари 2016 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160851	Кипър	<p>Имуществени вреди</p> <p>Жалбоподателят твърди, че преди да го арестуват през 2010 г. е имал заеми в размер на около 125 000 евро (към момента на да 500 000 евро), които той обслужвал от успешния си бизнес. След ареста бизнесът му западнал и към момента е изправен пред фаликт. Освен това, макар че на 16 декември 2010 г. уведомил властите, че желае да се завърне доброволно в Сирия, останал в затвора до 29 януари 2011 г. и в този междинен период заплатил допълнителни медицински разходи на стойност 2 555 евро, които е нямало да възникнат, ако по това време вече е бил депортиран в Сирия, където да получи същото лечение. Освен това, всеки уикенд съпругата му пътувала от Сирия, за да го посещава, въпреки че не може да представи разписки за нейните билети.</p> <p>Неимуществени вреди</p> <p>Жалбоподателят е предявява иск за неимуществени вреди. Той твърди, че е претърпял неимуществени вреди в резултат от задържането, основно поради раздялата от съпругата му. Твърди още, че след депортирането му е арестуван в Сирия и е лежал три месеца в затвор, защото е служил в Националната гвардия на Кипър, поради което претендира и за обезщетение за неимуществени вреди за трите месеца, през които е бил лишен от свобода.</p>	<p>Имуществени вреди</p> <p>Според Съда не е налице причинно-следствена връзка между липсата на бързо разглеждане на задържането и паричните загуби, които жалбоподателят твърди, че е претърпял. Съответно, искът за имуществени вреди следва да бъде изцяло отхвърлен.</p> <p>Неимуществени вреди</p> <p>Съдът намира, че искът на жалбоподателя, основен на трите месеца лишаване от свобода, няма причинно-следствена връзка с констатираното нарушение на чл. 5, ал. 4, и следва да бъде отхвърлен. Съдът обаче приема, че жалбоподателят е претърпял неимуществени вреди поради липсата на бързо разглеждане на задържането му в Кипър и му присъжда по справедливост обезщетение от 6 500 евро.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
КИНГ СРЕЩУ ПОРТУГАЛИЯ, решение от 5 ноември 2015, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158504	Португалия	Жалбоподателят претендира обезщетение от 50 000 евро за имуществени вреди, включващи загуба на възнаграждение, която е щяла да получи от работата си, от която е била освободена. Тя претендира и за обезщетение от 50 000 евро за неимуществени вреди, претърпени в резултат от незаконното ѝ предварително задържане и дискриминацията срещу нея.	Съдът не намира причинно-следствена връзка между установеното нарушение и твърдените имуществени вреди, поради което отхвърля този иск. От друга страна, като взема предвид направените констатации, Съдът намира, че жалбоподателят вероятно е преживявал негативни емоции вследствие на предварителното задържане. След направена оценка, Съдът ѝ присъжда по справедливост обезщетение от 2 200 евро за неимуществени вреди заедно с дължимите данъци.
ЯГУБЛУ СРЕЩУ АЗЕРБАЙДЖАН, решение от 5 ноември 2015 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158506	Азербайджан	Жалбоподателят претендира обезщетение от 8 500 евро за имуществени вреди, като отбелязва, че семейството му е изразходвало тази сума, за да му изпраща храна в затвора. Освен това семейството му го посещава редовно в затвора и присъства на съдебните заседания. На последно място той отбелязва, че, връщайки се от проведено в Шаки съдебно заседание, семейството му претърпява пътно-транспортно произшествие, в резултат от което на съпругата му са направени множество хирургични операции.	Съдът не намира причинно-следствена връзка между твърдените вреди и установените нарушения и, съответно, отхвърля иска на жалбоподателя за имуществени вреди.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендиранни вреди	Съдебно решение
КАМИКОВА СРЕЩУ АЗЕРБАЙДЖАН, решение от 22 октомври 2015 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157964	Азербайджан	Жалбоподателката претендира обезщетение от 210 000 азербайджански маната за имуществени вреди. В тази връзка, позовавайки се на експертен доклад от частна компания, представен на 29 декември 2010 г., тя твърди, че през 2010 г. пазарната стойност на апартамент а ѝ е била 71 000 маната или 2 500 маната на квадратен метър. Тя твърди още, че след 2010 г. цената на апартаментите в същия район се е повишила с приблизително 30-33 %. Претендира и обезщетение от 8 038 маната за повредени и изчезнали при извеждането ѝ от апартамент а вещи, като изчислява актуалната им стойност на 10 000 маната.	Относно частта от иска, отнасяща се до повреждане и изчезване на вещи след извеждането на жалбоподателката от апартамент а ѝ, дори и да се приеме, че съществува причинено-следствена връзка между твърдяната щета и установените нарушения, Съдът отбелязва, че жалбоподателката не е представила никакви доказателства в подкрепа на това твърдение. Поради това Съдът отхвърля иска в частта му относно имуществените вреди. С оглед на направените констатации, (...) че присъдената сума трябва да отчита и ефекта на инфлацията, на това основание Съдът присъжда на жалбоподателката обезщетение от 45 000 евро заедно с дължимите данъци.
ЕЛ КУРИ СРЕЩУ ГЕРМАНИЯ, решение от 9 юли 2015 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155821	Германия	Във връзка с твърдяно нарушение на чл. 6, ал. 1 и 3(d), жалбоподателят претендира обезщетение от 60 000 евро за неимуществени вреди. Той претендира и за обезщетение от 44 120 евро за неимуществени вреди за твърдяно нарушение на чл. 5, ал. 3, и чл. 6, ал. 1 от Конвенцията. Подчертава негативните емоции, които е преживял поради продължителността на мярка за неотклонение. В резултат от това преживял посттравматичен стрес и свързания с него период на средно тежка депресия.	В конкретния случай Съдът намира за логично да приеме, че жалбоподателят е бил потиснат и е страдал от чувство за безпомощност, задълбочено от продължителната мярка за неотклонение. След направена оценка Съдът му присъжда по справедливост обезщетение от 6 000 евро за неимуществени вреди заедно с дължимите данъци.

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
ЕГОРОВ СРЕЦЦУ СЛОВАКИЯ, решение от 2 юни 2015 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155006	Словакия	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 100 000 евро за имуществени и 150 000 евро за неимуществени вреди.</p> <p>Във връзка с първото искане, той твърди, че през прекомерно дългия период на задържането му е бил възпрепятстван да управлява бизнеса си, както и че документите в подкрепа на иска му са загубени или унищожени (...).</p>	<p>Въпреки това, Съдът отбелязва, че искът на жалбоподателя във връзка с имуществените вреди не е подкрепен с никакви доказателства и поради това следва да бъде отхвърлен. След направена оценка, обаче, Съдът му присъжда по справедливост обезщетение от 26 000 евро за неимуществени вреди заедно с дължимите данъци.</p>
ДЕМИЙОРДЖИ СРЕЦЦУ АЛБАНИЯ, решение от 28 април 2015 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153924	Албания	<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 150 000 евро за имуществени и неимуществени вреди. Сумата включва загуба на възнаграждение, което той е щял да получи от работата си, ако е бил освободен, както и преживените от жалбоподателя и другия член на семейството му отрицателни емоции в продължение на една година.</p>	<p>Държавата застъпва становището, че жалбоподателят е бил осъден на лишаване от свобода с влязла в сила присъда. В следствие от това и в съответствие с националното право срокът на предварителното задържане се приспада от лишаването от свобода. Поради тази причина жалбоподателят не може да претендира за имуществени вреди.</p> <p>Съдът отбелязва, че е констатирал нарушение на чл. 5, ал. 1 във връзка с незаконното задържане на жалбоподателя в периода от 24 ноември 2010 г. до 12 март 2012 г., както и нарушение на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията. Жалбоподателят вероятно е преживял страдание и негативни емоции в резултат от тези нарушения на неговите права, които не могат да бъдат компенсирани единствено с констатиране на нарушението или с възможността за предявяване на иск за обезщетение. Съдът присъжда на жалбоподателя обезщетение от 15 600 евро за неимуществени вреди.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендиранни вреди	Съдебно решение
СТЕТНЕР СРЕЦЦУ ПОЛША, решение от 24 март 2015 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153019	Полша	Жалбоподателят претендира обезщетение от 24 000 евро за имуществени вреди, като тази сума съответства на неговия среден месечен доход от 2 000 евро за периода от дванадесет месеца. Позовавайки се на няколко медицински удостоверения той твърди, че задържането е довело до съществено влошаване на здравето му и до загуба на способността му да работи в продължение на шест месеца след освобождаването му. Жалбоподателят претендира и за обезщетение от 6 000 евро за неимуществени вреди, причинени му от неоснователното шестмесечно задържане, условията на задържането и въздействието на задържането върху него и семейството му, довели до значително физическо и психично страдание.	Съдът не намира причинно-следствена връзка между установеното нарушение и твърдените имуществени вреди, поради което отхвърля тази част от иск. От друга страна, Съдът приема, че жалбоподателят е претърпял неимуществени вреди под формата на потиснатост и чувство за безпомощност, за които самото установяване на нарушение на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията не е достатъчна компенсация. Като взема предвид характера на нарушенията и въз основа на направена оценка, Съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 2 000 евро за неимуществени вреди заедно дължимите данъци.
КОЛАКОВИЧ СРЕЦЦУ МАЛТА, решение от 19 март 2015, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152892	Малта	Жалбоподателят претендира обезщетение за следните имуществени вреди: 24 000 евро за загуба на доход от собствения му онлайн бизнес с обувки (1 300 британски лири месечно според представените документи) за периода на задържането; 420 000 евро за загуба на инвестиции в семейното жилище, което загубил по силата на сключена ипотeka след като семейството му повече не било в състояние да изплати вносните поради липсата на приходи от бизнеса; 200 евро за телефонни разговори; 2 100 евро за наем на	Съдът отбелязва, че представените от жалбоподателя документи доказват единствено, че през месеците преди неговото задържане той е осъществявал определена стопанска дейност. Те не доказват наличието на установен или редовен приход, а жалбоподателят не е представил данъчни декларации, показващи реалния му доход в периода непосредствено преди задържането. При тези обстоятелства, твърденията за загуба на доход от собствения му онлайн бизнес с обувки са хипотетични и недоказани и следва да бъдат отхвърлени,

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
БЕУЗАДЖИ СРЕЩУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА, решение от 16 декември 2014, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148659	Молдова	<p>жилище с цел освобождаване под гаранция (наето по съвет на неговия адвокат), което останало неизползвано поради продължаването на задържането; 2 050 евро за пътни разходи на съпругата му, пътувала до Малта за даване на показания; и 2 178 евро за стоматологично лечение по време на пребиваването му в затвора. Претендира и обезщетение от 8 000 евро за неимуществени вреди заедно с дължимите данъци и лихви върху тези суми.</p>	<p>както и иска във връзка със загубата на жилище, което е обвързано с твърдения дохода. Съдът отхвърля и иска на жалбоподателя във връзка с наетия апартамент, тъй като представеният пред съда шестмесечен договор е с дата 17 януари 2011 г. и, следователно, се отнася до периода, предхождащ задържането, докато установеното от съда нарушение на чл. 5, ал. 3, е станало непосредствено след това. Освен това, Съдът не намира причинно-следствена връзка между установеното нарушение и исквете за имуществени вреди, отнасящи се до пътните разходи на съпругата на жалбоподателя, телефонните разговори и стоматологичното лечение, поради което отхвърля и тези искове. От друга страна, Съдът присъжда на жалбоподателя обезщетение от 1 200 евро за неимуществени вреди.</p>
		<p>Жалбоподателят претендира обезщетение от 50 000 евро за причинени неимуществени вреди. Той посочва, че е добре известен в района на Гагаузия (в Молдова), и че неговият арест, отразен широко от медиите, му е причинил значителен стрес и накърняване на репутацията. Освен това здравословното му състояние се влошило по време на задържането и се наложило медицинско лечение.</p>	<p>Съдът намира, че жалбоподателят вероятно е преживявал значителен стрес и безпокойство в резултат от нарушаването на правата му по чл. 5, ал. 3 от Конвенцията. Съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 3 000 евро.</p>

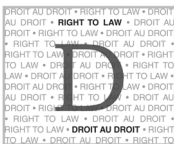
Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
<p>Л.М. СРЕЦУ СЛОВЕНИЯ, решение от 12 юни 2014 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144672</p>	<p>Словения</p>	<p>Жалбоподателката претендира обезщетение от 200 000 евро за неимуществени вреди, претърпени в резултат от незаконното ѝ лишаване от свобода в психиатрични болници в Идриджа и Любляна, от липсата на ефективна компенсация във връзка с това и от медицинското лечение, на което е подложена по време на задържането. Тя твърди, че продължава да носи физическите и емоционални белези, получени вследствие на загубата на свобода и на даваните ѝ принудително медикаменти, като все още има определени физически симптоми, появили се в хода на лечението. Чувства се сериозно засегната от стигмата на психичното заболяване, а освен това се страхува от обществото, тъй като външният ѝ вид и статусът ѝ на пациент на психиатрично заведение са достатъчно основание за многократната ѝ хоспитализация. Жалбоподателката се чувства и дълбоко унижена и безпомощна, защото не е била в състояние да получи признателност за задържането си и не е могла да се надява на ефективно обезщетение.</p>	<p>(...) Като се позовава на направените констатации Съдът отбелязва, че жалбоподателката е затваряна два пъти против волята си без решение от компетентен орган и без ефективни средства за правна защита с оглед получаване на решение относно законността на лишаването ѝ от свобода. Освен това, докато е принудително затворена, тя е лишена от ефективна защита и от ефективна процесуална възможност за разглеждане на лечението ѝ от независим орган. Съдът счита, че липсата на възможност за освобождаване от болницата и за прекратяване на принудителното медицинско лечение вероятно са причинили на жалбоподателката значително страдание и дълбоко чувство на безпомощност. Следователно, след направената оценка, Съдът присъжда на жалбоподателката по справедливост обезщетение от 10 000 евро за неимуществени вреди.</p>

Обобщена таблица на делата, разглеждани от ЕСПЧ			
Дело	Държава	Претендирани вреди	Съдебно решение
<p>КОНТОЛОРУ СРЕЩУ РУМЪНИЯ, решение от 25 март 2014 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141914</p>	<p>Румъния</p>	<p>(...) Жалбоподателят претендира и обезщетение от 1 500 000 евро за неимуществени вреди във връзка със страдание, причинено от физическите и психически трудности, които е преживял поради прекомерно дългото му предварително задържане и предвид здравословното му състояние.</p>	<p>По отношение на претендираните обезщетения за неимуществени вреди Съдът отбелязва, че в конкретния случай се установява нарушение на чл. 5, ал. 3 от Конвенцията. Съдът е на мнение, че прекомерното продължаване на предварителното задържане на жалбоподателя, като се има предвид здравословното му състояние, вероятно му е причинило безпокойство и тревожност. След като направи оценка, Съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 1 500 евро за неимуществени вреди.</p>
<p>ХАДАДЕ СРЕЩУ РУМЪНИЯ, решение от 29 септември 2013 г., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126436</p>	<p>Румъния</p>	<p>Жалбоподателят не посочва точен размер на иска за имуществени вреди. Той твърди, че е претърпял финансови загуби между 150 330 и 550 330 евро, тъй като се е наложило да продаде жилището и земята си под стойността им и да плаща за колет, които е получавал докато бил в затвора, не е могъл да подаде молба за връщане на земята му съобразно местните закони за реституция и е получил обратно автомобила си от властите в лошо състояние. Жалбоподателят претендира и за обезщетение от 50 000 евро за неимуществени вреди.</p>	<p>Съдът споделя становището на държавата, че липсва причинно-следствена връзка между констатираните нарушения и претендираните от жалбоподателя имуществени вреди. Следователно, Съдът не намира основания за присъждане на обезщетение на жалбоподателя за имуществени вреди. (...) Същевременно, след като взема предвид сериозността на нарушенията на Конвенцията, от които жалбоподателят е потърпевш, Съдът присъжда на жалбоподателя по справедливост обезщетение от 10 000 евро за неимуществени вреди заедно с дължимите данъци.</p>

Настоящият доклад изследва факторите, които оказват влияние върху социалния статус на заподозрените и обвиняемите по време на наказателния процес. Той се основава на задълбочен анализ на законодателството и практиката в четири държави – членки на Европейския съюз: Белгия, България, Гърция и Италия. За всяка от тези държави докладът разглежда правното положение на заподозрените и обвиняемите, мерките с и без лишаване от свобода, налагани в хода на наказателното производство, разкриването на информация, правните и практическите ефекти на производството върху заподозрените и обвиняемите и тяхната оценка от страна на компетентните органи. Докладът е разработен в рамките на инициативата *Оценка на риска от изолация на заподозрени и обвиняеми – ARISA* (<https://arisa-project.eu/>), финансиран по програма „Правосъдие“ (2014 – 2020) на Европейския съюз.

Този доклад е финансиран по програма „Правосъдие“ (2014 – 2020) на Европейския съюз. Съдържанието на доклада представя гледната точка на неговите автори, които единствени носят отговорност за него. Европейската комисия не отговаря за начина, по който може да бъде използвана съдържанието се в него информация.

CENTRE FOR
EUROPEAN
CONSTITUTIONAL
LAW

THEMISTOKLES AND DIMITRIS TSATSOS FOUNDATION